

Nezavisna komisija za praćenje uslova boravka u zavodima,
postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije
i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine,
strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine
ili međunarodnim ugovorom čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina
ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine

Broj: 05/6-50-13-182-30-10/13
Sarajevo, 28.02.2013. godine

IZVJEŠTAJ

**o radu Nezavisne komisije za praćenje uslova boravka u zavodima,
postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju
krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud
Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom
Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i
Hercegovina, ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine**

za 2012. godinu

Februar 2013.

S A D R Ź A J

POGLAVLJE I. - UVODNE NAPOMENE	3
POGLAVLJE II. - NADLEŽNOSTI NEZAVISNE KOMISIJE	4
POGLAVLJE III. - IZVRŠENJE ZADATAKA IZ NADLEŽNOSTI NEZAVISNE KOMISIJE U 2012. GODINI	5
Odjeljak A. – Realizacija zadataka kroz održavanje sjednica Nezavisne komisije	5
1. Usvajanje Izvještaja o radu Nezavisne komisije za 2011. godinu.....	6
2. Realizacija zaključaka Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH	7
3. Projekcija budžeta Nezavisne komisije za 2013. godinu	7
Odjeljak B. - Posjete Nezavisne komisije Kazneno-popravnim zavodima	8
1. Posjeta KPZ-u Mostar	8
2. Posjeta KPZ-u Trebinje	13
3. Posjeta KPZ-u Zenica	17
4. Posjeta KPZ-u Banja Luka	23
5. Posjeta KPZ-u Bihać	27
6. Posjeta KPZ-u Doboj	32
7. Posjeta KPZ-u Orašje	37
8. Posjeta KPZ-u Foča	42
9. Posjeta KPZ-u Tuzla	44
10. Posjeta KPZ-u Bijeljina	50
Odjeljak C. - Saradnja s drugim institucijama u BiH	55
Odjeljak D. - Javnost rada	56
Odjeljak E. - Administrativno-tehnička podrška u radu	56
POGLAVLJE IV. - EVIDENCIJA REALIZACIJE PREPORUKA	56
POGLAVLJE V. – PREPORUKE I ZAKLJUČCI	79

Na osnovu člana 48. stav (9) Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, broj 12/10) i člana 2. stav (6) Poslovnika o radu Nezavisne komisije za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina, ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine, Nezavisna komisija za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina, ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine, na 30. sjednici, održanoj 28.2.2013., usvojila je i Parlamentarnoj skupštini BiH podnosi sljedeći

I Z V J E Š T A J

o radu Nezavisne komisije za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina, ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine za 2012. godinu

POGLAVLJE I. UVODNE NAPOMENE

U skladu s članom 48. stav 9. Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, broj 12/10), Parlamentarna skupština BiH na 76. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 21. aprila 2010., i na 47. sjednici Doma naroda, održanoj 24. juna 2010., donijela je Odluku o imenovanju članova Nezavisne komisije za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 54/10), na mandat od pet godina i u sastavu:

1. Mile Lasić,
2. Semiha Borovac,
3. Predrag Crnogorac,
4. Damir Čačković i
5. Milana Škipina.

Konstituirajuća sjednica Nezavisne komisije za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Nezavisna komisija) održana je 14.9.2010., kada su za predsjednika i prvog i drugog zamjenika predsjednika izabrani:

1. Mile Lasić, predsjednik,
2. Semiha Borovac, prva zamjenica predsjednika, i
3. Predrag Crnogorac, drugi zamjenik predsjednika.

Nezavisna komisija je u svom radu nezavisna u okviru važećih domaćih propisa i međunarodnopravnih instrumenata. Svi nadležni organi, institucije i ustanove u Bosni i Hercegovini, pravna i fizička lica dužni su Nezavisnoj komisiji dati sve podatke i informacije, osigurati i dati sve materijale značajne za njen rad, te pružiti svu neophodnu pomoć potrebnu za nesmetano i zakonito postupanje Nezavisne komisije iz njenog djelokruga. Nezavisna komisija djeluje isključivo na profesionalnim osnovama, ne zastupajući, ne štiteći niti podrivajući interese bilo koje političke stranke, registrirane organizacije ili udruženja, ili bilo kojeg konstitutivnog naroda ili pojedinca u Bosni i Hercegovini. Članovi Nezavisne komisije rade na sjednicama i operativno na terenu u kazneno-popravnim i drugim ustanovama na teritoriji BiH, u kojima su zatvorena ili pritvorena lica.

O pitanjima iz svoje nadležnosti Nezavisna komisija donosi godišnji plan rada, finansijski plan rada, godišnji izvještaj o radu, izvještaj o realizaciji finansijskog plana, izvještaj o stanju i činjenicama koje su utvrđene nakon posjete i kontrole u zavodima (ustanovama), odluke, zaključke i druge akte u skladu sa zakonom i svojim poslovníkom.

POGLAVLJE II . NADLEŽNOST NEZAVISNE KOMISIJE

Osnovna nadležnost Nezavisne komisije je praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i ostvarivanje ljudskih prava lica koja izdržavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud BiH, strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom BiH ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica BiH ili drugi sud u skladu sa zakonom BiH, član 48. stav 1. Zakona BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, broj 12/10), članom 10. Poslovníka o radu Nezavisne komisije („Službeni glasnik BiH“, broj 23/11).

Nezavisna komisija može pratiti rad zavoda samostalno ili u saradnji s inspektorskim i drugim nadzornim tijelima. Također, može saradivati s međunarodnim i drugim ustanovama ovlaštenim za praćenje i ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu sa zakonima i odgovarajućim međunarodnim dokumentima. Bitno je napomenuti da Nezavisna komisija, u svrhu vanjskog praćenja, ima ista ovlaštenja kao i ovlašteno lice (inspektor), prema članu 46.

i 49. Zakona BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera. Obavlja poslove iz svoje nadležnosti, propisane zakonima i međunarodnopravnim instrumentima, kao i članom 10. Poslovnika o radu.

S ciljem preduzimanja odgovarajućih radnji ili mjera, u skladu s članom 48. stav (9) Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, podnosi godišnji izvještaj o radu Parlamentarnoj skupštini BiH i Ministarstvu pravde BiH.

POGLAVLJE III. IZVRŠENJE ZADATAKA IZ NADLEŽNOSTI NEZAVISNE KOMISIJE U 2012. GODINI

U ovom izvještajnom periodu Nezavisna komisija realizirala je planirane aktivnosti održavanjem sjednica i najavljenim detaljnim i nenajavljenim ad hoc posjetama kazneno-popravnim zavodima u BiH.

Odjeljak A. - Realizacija zadataka kroz održavanje sjednica Nezavisne komisije

Od 1.1.2012. do 31.12.2012. godine Nezavisna komisija održala je deset sjednica, i to:

19. sjednica	održana 26.1.2012.	5 tačaka dnevnog reda
20. sjednica	održana 24.2.2012.	5 tačaka dnevnog reda
21. sjednica	održana 29.3.2012.	7 tačaka dnevnog reda
22. sjednica	održana 9.5. i 15.5.2012.	5 tačaka dnevnog reda
23. sjednica	održana 6.6.2012.	4 tačke dnevnog reda
24. sjednica	održana 5.7.2012.	5 tačaka dnevnog reda
25. sjednica	održana 26.7.2012.	7 tačaka dnevnog reda
26. sjednica	održana 27.9.2012.	8 tačaka dnevnog reda
27. sjednica	održana 6. i 9.11.2012.	9 tačaka dnevnog reda
28. sjednica	održana 17.12.2012.	8 tačaka dnevnog reda

Na ovim sjednicama Nezavisna komisija razmatrala je i usvojila ukupno 63 tačke dnevnog reda i 11 zaključaka. U okviru tekućih pitanja razmatrane su i usvojene 33 podtačke. Obradeno je i pripremljeno 75 akata i predmeta koji su otpremljeni na određene adrese (uprave KPZ-a, Ministarstvo pravde BiH, Sud BiH, Federalno ministarstvo pravde, određeni zatvorenici i pritvorenici u KPZ-ima i sl.).

Jednoglasno su usvojeni zapisnici sa sjednica, te zapisnici i izvještaji o obavljenim posjetama kazneno-popravnim zavodima koji su prikazani u **Odjeljku B. - Posjete Nezavisne komisije kazneno-popravnim zavodima u BiH.**

Kako bi mogla nesmetano raditi i obavljati poslove iz svoje nadležnosti u 2012. godini, na prijedlog Nezavisne komisije Zajednički kolegij oba doma Parlamentarne skupštine BiH

donio je Odluku o putovanjima Nezavisne komisije na teritoriji Bosne i Hercegovine radi posjeta kazneno-popravnim zavodima u BiH bez donošenja posebnih odluka o službenim putovanjima (broj: 01,02-16-4-33712, od 4.4.2012.), što je uticalo na efikasniji rad Nezavisne komisije.

Između Nezavisne komisije i Ministarstva pravde BiH uspostavljena je stalna saradnja po pitanju ažuriranja spiskova zatvorenih i pritvorenih lica kao i razmjene iskustava u pogledu pokretanja inicijativa za izmjenu Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera (ZIKS).

1. Usvajanje Izvještaja o radu Nezavisne komisije za 2011. godinu

Na 22. sjednici, održanoj 9. i 15.5.2012., predsjednik Nezavisne komisije informirao je članove Nezavisne komisije da je Predstavnički dom (10.5.2012.), na prijedlog poslanice Dušanke Majkić, odgodio raspravu o Izvještaju o radu za 2011. godinu Nezavisne komisije dok se ne dostavi izdvojeno mišljenje dva člana Nezavisne komisije, a povodom predstavke zatvorenika Željka Mejakića i drugih, broj: 05/6-50-17-873/11, od 18.8.2011., iz KPZ-a Foča, te je zaključeno da se on dostavi shodno traženom zahtjevu.

Na 12. sjednici Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku (u daljnjem tekstu: Zajednička komisija) usvojen je Izvještaj o radu Nezavisne komisije za 2011. godinu s preporukama navedenim u izvještaju i prijedlogom zaključaka upućenim domovima Parlamentarne skupštine BiH.

Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH na 28. sjednici, održanoj 24.5.2012., usvojio je Godišnji izvještaj o radu Nezavisne komisije za period od 14.9.2010. do 31.12.2011. sa sljedećim zaključkom: Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH traži od Suda BiH da, u skladu s nadležnostima Nezavisne komisije definiranim u članu 48. Zakona BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, omogući njen nesmetan rad i komunikaciju s privorenicima iz KPZ-a Kula, kao i pregled prostorija u kojima su pritvorenici smješteni, te o tim nalazima upozna nadležne institucije.

Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH na 18. sjednici, održanoj 19.7.2012., u Sarajevu, usvojio je Godišnji izvještaj o radu Nezavisne komisije za period od 14.9.2010. do 31.12.2011. sa sljedećim zaključcima:

1. Dom naroda preporučuje Nezavisnoj komisiji da od kazneno-popravnih zavoda u Bosni i Hercegovini zahtijeva da mu u određenom roku dostave povratne informacije o realizaciji preporuka koje se odnose na nedostatke uočene za vrijeme posjeta zavodima, te da prikupljene informacije u kontinuitetu dostavlja Zajedničkoj komisiji za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine BiH.

2. Dom naroda traži od Nezavisne komisije da najkasnije u roku od mjesec dana obiđe Kazнено-popravni zavod otvorenog tipa u Zenici, te da izvještaj o zatečenom stanju u tom zavodu dostavi Zajedničkoj komisiji kako bi se ona odredila prema poslaničkoj inicijativi Dušanke Majkić.

2. Realizacija zaključaka Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH

Nezavisna komisija je, u skladu sa Zaključkom 1., uspostavila **Evidenciju realizacije preporuka za poboljšanje uslova boravka zatvorenih lica u kazнено-popravnim zavodima** kako bi pratila realizaciju preporuka datih kazнено-popravnim zavodima nakon obavljenih posjeta i obavezala zavode da redovno izvještavaju Nezavisnu komisiju o provedenim preporukama koje se odnose na uočene nedostatke. Prikupljene povratne informacije Nezavisna komisija će kontinuirano dostavljati Zajedničkoj komisiji za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku.

U skladu sa Zaključkom 2., a u vezi sa usvajanjem Godišnjeg izvještaja o radu Nezavisne komisije sa 18. sjednice Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, Nezavisna komisija informirala je Zajedničku komisiju za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku da je 15. i 16.6.2012. posjetila KPZ Zenica, te da je 27.8.2012. Zajedničkoj komisiji dostavila Izvještaj o toj posjeti (broj: 05/06-50-19-710-3/12).

Zajednička komisija za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku usvojila je Izvještaj Nezavisne komisije o posjeti Kazнено-popravnom zavodu Zenica uz **z a k l j u č a k** da se nadležnim entitetskim ministarstvima, Ministarstvu pravde Republike Srpske i Federalnom ministarstvu pravde, uputi izvještaj Nezavisne komisije za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je u krivičnom postupku izrekao Sud BiH o posjeti Kazнено-popravnom zavodu Zenica kao i Izvještaj o radu Nezavisne komisije za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine za period od 14.9.2010. do 31.12.2011., veza akt broj: 01,02,05/6-50-19– 505/12, od 12.4.2012., nakog čega će rukovodstvo Zajedničke komisije organizirati zajednički sastanak s ministrom pravde BiH, ministricom pravde Republike Srpske i federalnim ministrom pravde.

3. Projekcija budžeta Nezavisne komisije za 2013. godinu

Nezavisna komisija je na 26. sjednici usvojila Finansijski plan i program za 2013. godinu s preporukom da se dio sredstava iskoristi za edukaciju i realizaciju studijske posjete jednoj od država članica Evropske unije, u okviru koje bi članovi ovog tijela mogli razmijeniti iskustva s članovima sličnih tijela.

Odjeljak B. - Posjete Nezavisne komisije kazнено-popravnim zavodima u BiH

U 2012. godini (od 1.1. do 31.12.) Nezavisna komisija izvršila je nadzor nad deset kazнено-popravnih zavoda - devet najavljenih i jedna nenajavljena *ad hoc* posjeta (KPZ Foča), i to:

1. KPZ Mostar, poluotvoreni tip	9.3.2012.
2. KPZ Trebinje, poluotvoreni tip	12.4.2012.
3. KPZ Zenica, zatvoreni tip	15. i 16.6.2012.
4. KPZ Banja Luka, zatvoreni tip	6.7.2012.
5. KPZ Bihać, poluotvoreni tip	28.9.2012.
6. KPZ Doboj, poluotvoreni tip	18.10.2012.
7. KPZ Orašje, poluotvoreni tip	19.10.2012.
8. KPZ Foča, zatvoreni tip	16.11.2012.
9. KPZ Tuzla, poluotvoreni tip	29.11.2012.
10. KPZ Bijeljina, zatvoreni tip	30.11.2012.

O ovim posjetama sačinjeni su zapisnici i izvještaji koji su **jednoglasno** usvojeni na sjednicama Nezavisne komisije. Nezavisna komisija je za svaku posjetu usvojila poseban izvještaj o stanju i činjenicama koje su utvrđene, a čiji su sastavni dio i primjedbe upućene zavodskom osoblju, odnosno zavodu. U skladu s Poslovníkom o radu, primjerci izvještaja dostavljeni su zavodima, s preporukama i rokovima za otklanjanje uočenih nedostataka i nepravilnosti, i Ministarstvu pravde BiH koje Nezavisnoj komisiji pruža stručnu pomoć u radu.

1. Posjeta KPZ-u Mostar, 9.3.2012.

Detaljna i najavljena posjeta Kazнено-popravnom zavodu Mostar obavljena je 9.3.2012. Za vrijeme posjete obavljen je razgovor s direktorom Romeom Zelenikom, šefom sigurnosti Vinkom Božićem, komandiró straže Mariom Bošnjakom, šefom tretmana Zoranom Rajićem, medicinskom sestrom Veldinom Pondro i medicinskim tehničarem Živkom Kondrićem, te sa šefom kuhinje Žarkom Vrljićem. Ostvaren je uvid u dokumentaciju (matična knjiga zatvorenika, ličnih listova i dosjea zatvorenika i pritvorenika, ljekarski kartoni, kontrolna knjiga hrane i sedmični jelovnici).

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Osuđenici su razvrstani u tri vaspitna kolektiva i smješteni u četiri odjeljenja i tri paviljona, dok je 12 osuđenika smješteno u Privrednoj jedinici van kruga Zavoda. Paviljon II. ima šest soba u kojima je, u trenutku posjete, bilo smješteno 28 osuđenika, a ostala dva paviljona imaju po osam soba u kojima je smješteno 37, odnosno 26 osuđenika. Sve sobe su klimatizirane i imaju više kreveta na sprat. Sobe su uredne i čiste, a neki ležajevi su prazni. Osim soba, svaki paviljon ima i dnevni boravak koji se nalazi u

hodniku, te prostorije s lavaboima i zajednički WC s dvije odvojene kabine. Svi paviljoni se noću zaključavaju, a svaka soba ima prekidač za zvučni alarm, tako da osuđenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

Osim u paviljonima, osuđenici su smješteni i u odjeljenjima koji su različite veličine i kapaciteta. Tako su u Prijemnom odjeljenju dvije sobe sa po tri kreveta na sprat s ukupno šest ležajeva, klima uređajem, TV prijemnikom i ormarićima. Obje sobe su premale za šest osoba, ali su u trenutku posjete u njima bila samo po tri osuđenika koji na taj način imaju dovoljno prostora. Prijemno odjeljenje ima i manji dnevni boravak sa stolom i klupama koji je pokriven videonadzorom, te zajednički WC i kupatilo. Odjeljenje se noću zaključava, ali svaka soba ima prekidač za zvučni alarm, tako da osuđenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

Drugo odjeljenje tzv. bivše žensko odjeljenje ima dvije klimatizirane sobe (br. 22 i 23), manji dnevni boravak te zajednički WC i kupatilo. Soba br. 23 ima tri kreveta, u kojima su smještena tri osuđenika, zatim ormariće, TV prijemnik i frižider koji su, po odobrenju direktora, kupili sami osuđenici. Soba je zadovoljavajuće veličine i izgleda i ima dovoljno dnevnog svjetla. Soba br. 22 ima četiri kreveta na sprat sa osam ležaja u kojoj je, u trenutku posjete, bilo šest osuđenika. U sobi se nalaze i ormarići kao i TV prijemnik i frižider koji su, po odobrenju direktora, kupili sami osuđenici. Soba nije u zadovoljavajućem stanju jer djeluje pretrpano, iako su dva ležaja prazna, bez dovoljno dnevnog svjetla i sa oštećenjima na zidovima. Odjeljenje se noću zaključava, a svaka soba ima prekidač za zvučni alarm tako da osuđenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

Treće odjeljenje tzv. novo odjeljenje sastoji se od dvije klimatizirane sobe sa po četiri kreveta na sprat, odnosno osamležajeva, hodnikom u kojem je obuća, dnevnim boravkom, WC-om i kupatilom. Sobe su zadovoljavajućeg izgleda i veličine iako imaju oštećenja po zidovima. U sobama se nalaze i ormarići kao i TV prijemnik i DVD player koji su, po odobrenju direktora, kupili osuđenici. Odjeljenje se noću zaključava, a svaka soba ima prekidač za zvučni alarm tako da osuđenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

Četvrto odjeljenje tzv. otpusno odjeljenje ima dvije sobe, dnevni boravak s frižiderom i ormarićima, te WC i kupatilo s lavaboom i tuš-kabinom. U manjoj sobi smješten je jedan, a u drugoj tri osuđenika. Čitavo ovo odjeljenje je u odličnom stanju, s dovoljno prostora i dnevnog svjetla, novim namještajem i uređenim sanitarnim čvorom. Odjeljenje se noću zaključava, a svaka soba ima prekidač za zvučni alarm, tako da osuđenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

Paviljon I. sastoji se od osam soba u kojima je, u trenutku posjete, bilo smješteno 37 osuđenika, zatim dnevnog boravka, prostorije s lavaboima, te zajedničkog WC-a s dvije fizički odvojene kabine. Sobe su čiste i uredne, s dovoljno prostora, naročito što su neki ležajevi prazni. Čitav paviljon se noću zaključava, ali u svakoj sobi ima prekidač za zvučni alarm, tako da osuđenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

Paviljon II. sastoji se od šest soba u kojima je, u trenutku posjete, bilo smješteno 28 osuđenika, zatim dnevnog boravka, prostorije s umivaonicima, te zajedničkog WC-a s dvije

fizički odvojene kabine. Sobe su čiste i uredne, s dovoljno prostora, naročito što su neki ležajevi prazni. Čitav paviljon se noću zaključava, ali u svakoj sobi ima prekidač za zvučni alarm, tako da osuđenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

Paviljon III. sastoji se od osam soba u kojima je, u trenutku posjete, bilo smješteno 26 osuđenika, zatim dnevnog boravka, prostorije s lavaboima, te zajedničkog WC-a s dvije fizički odvojene kabine. Sobe su čiste i uredne, s dovoljno prostora, naročito što su neki ležajevi prazni. Čitav paviljon se noću zaključava, ali u svakoj sobi ima prekidač za zvučni alarm, tako da osuđenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

Pritvorenici su smješteni u Pritvorskom odjeljenju koje se sastoji od sedam soba u kojima je u trenutku posjete bilo smješteno 15 pritvorenika. Sve sobe su uredne, sa stolom i stolicama, TV prijemnikom, WC-om i lavaboom. Sobe imaju i zvučni alarm kojim pritvorenici u svakom trenutku mogu pozvati službenike zatvorske straže.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu postoji služba za zdravstvenu zaštitu, ali u kojoj trenutno nije stalno radno angažiran ljekar, nego samo jedna medicinska sestra i jedan medicinski tehničar: Veldina Pondro i Živko Kondrić. Zavod je, na osnovu ugovora o djelu, angažirao tri ljekara, i to: ljekara opće prakse koji dolazi u Zavod tri puta sedmično te neuropshijatra i stomatologa koji u Zavod dolaze jednom sedmično. Medicinska sestra i tehničar rade u dvije smjene, i to od 8 do 20 sati, tako da se nakon 20 sati zatvorenici u hitnim slučajevima upućuju u Hitnu pomoć, a u nekim slučajevima, prema navodima čuvara, dijele im lijekove po potrebi koje im ostavi medicinsko osoblje. Prema izjavi medicinske sestre Veldine Pondro, u Zavodu se ne provodi metadonska terapija, a ostale terapije provode se na osnovu ljekarskog naloga. Uvidom u zdravstvene kartone štićenika Zavoda, po slučajnom uzorku, bolesniku koji je ovisnik isključivo se daje sredstvo za smirenje, obično apaurin 500 mg, što nije i ne smije biti dovoljna terapija.

Prema izjavi medicinskog tehničara, ambulanta je dobro opremljena, tako da je, prema njegovoj procjeni, potrebno još nabaviti manji EKG, špricu za ispiranje ušiju i ortoskop.

Pored ambulante je stacionar sa šest kreveta, ormarićima, stolom i stolicama, TV prijemnikom, zajedničkim WC-om i kupatilom. U trenutku posjete u stacionaru su bila dva zatvorenika.

ISHRANA - Hrana za zatvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna i u njoj su zaposlena dva kuhara i pomoćno osoblje koje čine osuđenici. Hrana se priprema na osnovu sedmičnih jelovnika, a kontrolna knjiga hrane uredno se vodi i svakodnevno je, za svaki obrok, potpisuje medicinski tehničar. Od svakog obroka ostavlja se uzorak koji se pohranjuje u frižideru i čuva 24 sata. Po izjavi šefa kuhinje Žarka Vrljića, hrane ima dovoljno za sve zatvorenike, a do sada nije bilo ni pritužbi na njen kvalitet. Jednom mjesečno sanitarna inspekcija obavlja pregled.

Osuđenici objeduju u trpezariji koja je pored kuhinje, i to u smjenama u trajanju od po pola sata. Trpezarija ima dvije prostorije, uredna je i čista, s dovoljno stolova i stolica. Pritvorenici objeduju u svojim sobama gdje im se hrana i donosi.

Također, Zavod ima i kantu u kojoj svi zatvorenici mogu kupovati hranu i druge proizvode po nabavnim cijenama.

HIGIJENSKI USLOVI – Većina zatvorenika ličnu higijenu održava u zajedničkom kupatilu koje osuđenici mogu koristiti svakodnevno, a pritvorenici dva puta sedmično. Osim toga, svako odjeljenje, odnosno paviljon, a u Pritvorskom odjeljenju i svaka soba, ima zajednički WC s lavaboima. Jedino tzv. otpusno odjeljenje u kojem su smještena četiri osuđenika ima svoje kupatilo s tuš-kabinom. Zavod organizira i pranje posteljine jednom sedmično, i to preko vešeraja u kojem su zaposleni osuđenici.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Prema izjavi direktora, pritvorenici imaju pravo jedan sat dnevno boraviti na otvorenom. Pritvorenici za to vrijeme mogu šetati po čistom i urednom krugu za šetnju koji je odvojen od kruga za šetnju osuđenika. Iako je krug za šetnju čist i uredan, nije dovoljno veliki i nema nikakvih dodatnih sadržaja izuzev klupa za sjedenje.

Prema izjavi direktora, osuđenici imaju pravo na dva sata dnevno boravka na otvorenom, i to jedan sat prijepodne i jedan sat poslijepodne. Krug za šetnju osuđenika je nešto veći od kruga pritvorenika, ali ipak ne dovoljno i s ograničenim sadržajima. Naime, u okviru kruga za šetnju nalaze se dvije priručne sprave za vježbanje, klupe za sjedenje i dvije telefonske govornice.

Osim šetnje, osuđenici imaju mogućnost korištenja dobro opremljene biblioteke, manje teretane, te angažiranja u informatičkoj sekciji. Osuđenici nemaju mogućnost bavljenja sportskim aktivnostima ali je, prema izjavi direktora, u toku izgradnja sportskih terena van kruga Zavoda koji će moći koristiti zatvorenici.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo u povjerenju razgovarati sa inspektorom, državnim ombudsmenom, nadležnim sudom, kao i advokatom, za što postoje i posebne prostorije. Svi osuđenici imaju pravo pisati pisma osobama van ustanove po svom izboru te primati i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa, dok je to pravo pritvorenicima ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja od Suda.

U hodniku Zavoda, pored stola dežurnog zavodskog službenika, postavljena je i izdvojena kutija za pritužbe u koju zatvorenici mogu ubacivati anonimne prijave. Ključ od te kutije ima direktor koji je i otvara i preuzima predstavke. Također, i svi zatvorenici imaju pravo direktno se obraćati direktoru i upućivati mu predstavke i žalbe.

Zatvorenici imaju na raspolaganju i telefonske govornice koje mogu koristiti. Prema izjavi direktora, osuđenici imaju pravo koristiti telefonske govornice svaki dan u trajanju od deset minuta, a pritvorenici jednom sedmično u trajanju od deset minuta, osim ako sud drugačije ne odredi. Pritvorenici imaju pravo razgovarati sa osobama s kojima je to dozvolio sud, dok osuđenici imaju mogućnost pozivati samo sedam telefonskih brojeva.

Svi zatvorenici imaju pravo na prijem redovnih posjeta, pošiljki i paketa. Zatvorenici imaju pravo na posjete jednom sedmično i to svake nedjelje i posljednjeg četvrtka u mjesecu u trajanju od sat vremena te pravo na slobodnu posjetu u trajanju od tri do pet sati mjesečno.

Pritvorenici imaju pravo na posjete jednom sedmično u trajanju po 15 minuta, a uz saglasnost suda i duže. Osuđenici posjete primaju u jednoj većoj prostoriji s više stolova i stolica, ali, ipak, nedovoljno velike za ovoliki broj zatvorenika. Pritvorenici posjete primaju u posebnoj prostoriji koja se sastoji od četiri odjeljka u kojima su pritvorenici fizički odvojeni od svojih posjetilaca.

Svi zatvorenici imaju pravo i na prijem pošiljki i paketa i to do 8 kg sedmično, a pri tome mogu primiti samo zapakovanu hranu, što se obrazlaže potrebom da se spriječi unos zabranjenih predmeta i opojnih sredstava.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga uredno se vodi, a za sve zatvorenike kojima je krivičnu sankciju ili mjeru izrekao Sud BiH postoje uredni uputni akti suda ili rješenja o određivanju pritvora koji se, zajedno sa ostalim važnijim dokumentima (lični list, izjava o upoznavanju sa zakonima i pravilnicima, zdravstveni list), drže u dosjeima zatvorenika.

Na osnovu navedenog, a u svrhu poboljšanja uslova boravka zatvorenih lica u KPZ-u Mostar, Nezavisna komisija daje sljedeće

P R E P O R U K E

1. Izvršenim pregledom utvrđeno je da KPZ u Mostaru raspolaže ograničenim prostorom usljed čega zatvorenici imaju ograničene mogućnosti kvalitetnog korištenja slobodnog vremena. Naime, zatvorenici na raspolaganju imaju samo manji krug za šetnju bez ikakvih sportskih sadržaja te manju teretanu i biblioteku. Iz tih razloga potrebno je ubrzati aktivnosti na izgradnji novog objekta Zavoda (lokacija Rodoč) koji će imati više prostora čime će se poboljšati kvalitet i raznovrsnost slobodnih aktivnosti koje će biti na raspolaganju zatvorenicima.
2. Neophodno je poboljšati uslove boravka u pojedinim sobama te iznijeti krevete koji se ne koriste, a sobe čine pretrpanim, te sanirati oštećene dijelove zidova. Također je potrebno da Uprava Zavoda dostavi informaciju o kvadraturi svake sobe i broju zatvorenika koji su tamo smješteni, a u vezi konkretnim pritužbama o pretrpanosti pojedinih soba u kojima su smješteni osuđenici.
3. Neophodno je poboljšati zdravstvenu zaštitu te s tim ciljem stalno angažirati ljekara u zavodskoj ambulanti kao i dodatno zdravstveno osoblje, te smanjiti period čekanja na specijalističke preglede. Također je potrebno organizirati zdravstvenu zaštitu zatvorenika u zavodskoj ambulanti tokom 24 sata dnevno. S tim ciljem potreban je dodatni angažman Federalnog ministarstva pravde kako bi se osigurala potrebna novčana sredstva radi zapošljavanja navedenih osoba.

Neophodno je uvesti adekvatnu terapiju za zatvorenike s bolešću ovisnosti i što prije zaustaviti praksu podjele lijekova zatvorenicima u noćnim satima preko zatvorskih čuvara.

4. Neophodno je i formiranje dodatnih radnih jedinica u Zavodu u kojima bi osuđenici bili radno angažirani, a s obzirom na sadašnje ograničene mogućnosti Zavoda da radno angažira zatvorenike, što je bitan faktor njihovog prevaspitavanja i resocijalizacije.
5. Potrebno je produžiti vrijeme boravka pritvorenika na otvorenom prostoru, odnosno omogućiti im boravak na otvorenom u trajanju od najmanje dva sata dnevno za razliku od dosadašnjih sat vremena.
6. Potrebno je izmjestiti kutiju za pritužbe osuđenika. Naime, navedena kutija smještena je neposredno pored stola dežurnog službenika, tako da osuđenici koji namjeravaju dostaviti predstavku anonimno, to ne mogu uraditi.
7. Potrebno je svim zatvorenicima omogućiti pravo na nesmetano komuniciranje telefonom. Naime, članovi ove komisije smatraju da zatvorenicima nije u cijelosti omogućeno ovo pravo i to zbog ograničavanja na samo sedam telefonskih brojeva koje moraju unaprijed prijaviti. Iz tih razloga potrebno je da Federalno ministarstvo pravde preduzme potrebne mjere kako bi se zatvorenicima kvalitativno i kvantitativno poboljšalo komuniciranje s vanjskim svijetom.
8. Potrebno je i da Federalno ministarstvo pravde provjeri cijene i kvalitet usluga telefonskog operatera "T3" koji je vlasnik telefonskih govornica u Zavodu, a u vezi s konkretnim pritužbama zatvorenika da su cijene telefonskih usluga mnogo veće, a da je kvalitet veza znatno lošiji.
9. Potrebno je da Uprava KPZ-a Mostar preispita odluku o zabrani unošenja hrane u Zavod i primanja paketa s hranom. Naime, iako je cilj ove zabrane sprečavanje unošenja zabranjenih predmeta i opojnih sredstava u Zavod, članovi ove komisije ipak smatraju da se ovaj cilj može postići i nekim drugim, manje radikalnim mjerama kao što su pojačane kontrole ili ograničavanje zabrane samo na određene kategorije osuđenika.
10. Neophodno je donijeti interni pravilnik o korištenju videonadzora u Zavodu kojim će se obavezno propisati pečačenje sobe u kojoj se nalazi videotehnika za nadzor i osigurati druge mjere kako bi se spriječilo da osoblje zloupotrebljava videonadzor na štetu zatvorenika.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda, generalni zaključak Nezavisne komisije je da Kazneno-popravni zavod Mostar ima zadovoljavajuće uslove za boravak zatvorenika.

2. Posjeta KPZ-u Trebinje, 12.4.2012.

Detaljna i najavljena posjeta Kazneno-popravnom zavodu Trebinje obavljena je 12.4.2012. Tokom posjete obavljen je razgovor s v.d. direktorom Jovanom Benderaćem, pomoćnikom za prevaspitavanje Zdravkom Miljanovićom i komandrom osuđeničkog odjeljenja Predragom Šarabom, kao i s vaspitačem Borisom Firkom.

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Prijemno odjeljenje ima jednu prostoriju u kojoj su smještena četiri ležaja. U Prijemnom odjeljenju smještena su četiri osuđenika koja su na posmatranju i obradi. Postoji i posebna prijemna prostorija u kojoj se nalazi tehnika za videonadzor i u kojoj se vode matične knjige.

Osuđenici i pritvorenici razvrstani su u dva odjeljenja. Odjeljenje u kojem su smještena osuđena lica sastoji se od šest prostranih soba, s velikim prozorima i dosta svjetlosti. U prosjeku, sve sobe su veličine 58 kvadratnih metara. U odjeljenju za osuđenike trenutno boravi 20 lica.

Odjeljenje u kojem su pritvorenici fizički je odvojeno od odjeljenja u kojem su osuđena lica. Vrata odjeljenja se zaključavaju, ali i svaka soba. U odjeljenje je smješteno 16 pritvorenika, od kojih je 12 sa Suda BiH. Sobe su sa po četiri kreveta na sprat, TV prijemnikom – 40 programa i satelitska antena. U sobama nema vode ni sanitarija, već je to u odjeljenju kao odvojeni prostor s dvije tuš-kabine, dva lavaboa i tri WC-a koja se trenutno renoviraju.

U odjeljenju za osuđenike ima šest soba sa po šest kreveta, od kojih su dva na sprat. Sobe su, također, u prosjeku veličine 58 kvadrata, s velikim prozorima i dosta svjetla. U prostorijama nema vode ni sanitarija, već je to u odjeljenju i ima tri tuš-kabine i tri lavaboa s toplom vodom i tri WC-a. Sanitarni čvor je renoviran.

Prostor u zatvoru nije prilagođen licima s invaliditetom.

Pregledom je konstatirano da postoji prostorija za izdvajanje nekih lica od ostalih, koja je uslovna, s krevetom sa spužvom, prozračna, s velikim prozorom i visokim plafonom.

Kazneno-popravni zavod u Trebinju je poluotvorenog tipa. Osuđenici mogu koristiti dnevni boravak, slobodno se krećući kroz blok zgrade u kojoj se nalaze - vrata na sobama i hodniku nisu zaključana. Inače, koriste dnevni boravak koji je opremljen velikim stolom, stolicama i televizorom.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu nema stalno zaposlenog ljekara ni medicinskog tehničara. Oni su angažirani po osnovu ugovora o djelu i dolaze po potrebi. Pregledom zdravstvenog kartona jednog osuđenika (R. B.) konstatirano je da je njega prilikom prijema pregledao ljekar psihijatar i u kartonu se nalazi iscrpan izvještaj o njegovom psihičkom stanju, a u zdravstvenom kartonu navedeno je da je testiran na sidu i hepatitis, te da su nalazi uredni.

U Zavodu postoji posebna prostorija za zdravstvenu zaštitu, bez značajnije medicinske opreme. U okviru Zavoda je i posebna prostorija - stacionar s četiri ležaja u kojem nije bilo bolesnih. Od medicinskih aparata, ima aparat za mjerenje šećera i krvnog pritiska.

Nije pregledan ormar s medikamentima jer nije bilo medicinskog tehničara, a zatvorsko osoblje nije imalo ključ.

ISHRANA - Hrana za zatvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna, u njoj je zaposlen jedan kuhar s pomoćnim osobljem koje čine osuđenici.

Hrana se priprema na osnovu sedmičnih jelovnika, a kontrolna knjiga hrane uredno se vodi. Od svakog obroka ostavlja se uzorak hrane koji se pohranjuje u frižideru i čuva 24 sata. Pregledom je konstatirano da se u frižideru nalazi uzorak hrane od ručka, u plastičnoj kutiji, koji je odgovarao jelovniku od tog dana.

Prema sedmičnom jelovniku koji je dat na uvid, konstatira se da je energetska vrijednost obroka u prosjeku 14.000 džula, obroci su raznovrsni, a voće i salata se daju naizmjenično u toku sedmice.

Posebno se priprema hrana za osuđena lica u slučaju njihovog zahtjeva iz vjerskih ili drugih razloga.

Pregledana je kontrolna knjiga evidencije hrane.

Uz kuhinju je smještena i trpezarija veličine 250 metara kvadratnih.

Članovi Nezavisne komisije ručali su u zatvorskoj kantini.

HIGIJENSKI USLOVI – Osuđenici i pritvorenici koriste svoj pribor za higijenu koji mogu kupiti i u okviru kantine. Sanitarije bi mogle biti čistije. Osuđena i pritvorena lica koriste vešeraj za pranje veša, te zavisno od potrebe mijenjaju posteljinu, a ovlaštena lica vrše nadzor nad higijenom u prostorijama, mada o tome nema posebne evidencije.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Prema izjavi v.d. direktora, osuđena lica koja ne izlaze iz kruga zgrade zbog posla imaju pravo na tri sata boravka na otvorenom, a ona lica koja rade na dva sata. Prostor za šetnju je dužine oko 150 metara, a postavljene su i table s koševima za igranje košarke. Slobodno vrijeme osuđena lica koriste za boravak u teretani, imaju sto za igranje tenisa i biblioteku s oko 1.000 primjeraka knjiga. Svoje društvene aktivnosti provode i kroz rad u sekcijama.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - U zatvoru se nalaze dvije prostorije za posjete koje nisu pod videonadzorom, od kojih je jedna namijenjena pritvorenicima, a druga osuđenicima. Jedna je namijenjena isključivo za posjete advokata, te se pregledom prostorija može konstatirati da su u njima osigurani uslovi za nesmetanu komunikaciju osuđenih i pritvorenih lica s advokatom i ostalim nadležnim osobljem koje ih posjećuje.

Prostorija koju koriste pritvorenici ima fizički nadzor policajca i opremljena je s tri kabine. Soba za osuđenike ima tri stola sa po četiri stolice i služi i za posjete.

Nezavisnu komisiju v.d. direktora upoznao je da je osuđenicima i pritvorenicima omogućena nesmetana prepiska i da im stoji na raspolaganju papir, koverta i pribor za pisanje. U okviru Zavoda nalaze se i posebna mjesta na kojima su telefonske govornice i dostupne su za komunikaciju bez kontrole za osuđena lica, dok pritvorena lica obavljaju razgovore uz nadzor stražara i svi koriste telefonsku karticu s odobrenim brojevima.

Nezavisna komisija nije primijetila da u ustanovi ima istaknuta kutija za pritužbe osuđenika i pritvorenika.

Posjete za pritvorena lica su ponedjeljkom, za osuđena lica nedjeljom, a petkom je prijem paketa i za pritvorena i za osuđena lica. U okviru Zavoda nalazi se i posebna prostorija za intimne posjete.

Prema izjavi v.d. direktora, osuđenim licima omogućeno je glasanje na izborima na način da se on organizira u skladu sa Izbornim zakonom BiH i na osnovu dopisa odgovarajuće izborne komisije, koja i provede izbore na biračkom mjestu u okviru Zavoda.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga uredno se vodi za sve zatvorenike i pritvorenike kojima je krivičnu sankciju ili mjeru izrekao Sud BiH, postoje uredni uputni akti Suda ili rješenja o određivanju i produženju pritvora koji se zajedno sa ostalim važnijim dokumentima (lični list, izjava o upoznavanju sa zakonima i pravilnicima, zdravstveni list) drže u dosjeima zatvorenika i pritvorenika.

Na osnovu navedenog, a u svrhu poboljšanja uslova boravka zatvorenih lica u kazneno-popravnom zavodu Trebinje, Nezavisna komisija daje sljedeće

P R E P O R U K E

1. Neophodno je što hitnije u pritvoreničkim sobama stvoriti uslove za kvalitetniji boravak pritvorenih lica, u smislu uvođenja vode u prostorije i to postavljanjem lavaboa i mrokrog čvora s obzirom da je pritvorenicima ograničena mogućnost izlaska iz soba u kojima borave.
2. Hitno treba poboljšati zdravstvenu zaštitu, te s tim ciljem stalno angažirati ljekara i drugo medicinsko osoblje. Najmanje što bi trebalo jeste da se svakodnevno pruža potrebna zdravstvena zaštita i osigura prisustvo medicinskog tehničara, što sada nije slučaj.
3. Neophodno je poboljšati osnovne higijenske uslove u smislu osiguranja bolje higijene u kupatilima i WC-ima jer se nije stekao dojam da je higijena na zadovoljavajućem nivou, iako su neke sanitarne prostorije nedavno djelimično renovirane.
4. Potrebno je da se u okviru KPZ-a Trebinje osigura kutija za pritužbe, i na odjeljenju za pritvorenike i na odjeljenju za zatvorenike na način da je lako dostupna svim zatvorenicima i pritvorenicima i koja osigurava anonimnost.
5. Neophodno je donijeti pravilnik o korištenju videonadzora kojim će se obavezno propisati pečačenje sobe u kojoj je videotehnika i osigurati druge mjere kojima bi bilo spriječeno da osoblje zloupotrijebi videonadzor, a na štetu zatvorenika.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda generalni zaključak Nezavisne komisije je da Kazneno-popravni zavod Trebinje ima zadovoljavajuće uslove za boravak zatvorenika i

prtvorenika, ali da je zbog starosti objekta potrebno nastaviti ulagati sredstva u njegovu adaptaciju.

Također se može zaključiti da Kazneno-popravni zavod Trebinje raspolaže adekvatnim prostorom za smještaj manjeg broja zatvorenika i prtvorenika i u odnosu na postojeće stanje moguće je izvršiti popunu ovog prostora još jednim brojem zatvorenika s obzirom da sve prostorije nisu iskorištene, a posebno jer veći broj osuđenih lica čeka na izdržavanje kazne.

3. Posjeta KPZ-u Zenica, 15. i 16.6.2012.

Detaljna i najavljena posjeta Kazneno-popravnom zavodu Zenica obavljena je 15. i 16.6.2012. Tokom posjete obavljen je razgovor s direktorom Nihadom Spahićem, nadzornikom straže u Paviljonu IV. Ivanom Sliškovićem, ljekarom Farukom Hamidovićem, kuharima Mehmedom Bojićem i Mirsadom Kopićem, zatvorenicima i prtvorenicima, te je ostvaren uvid u dokumentaciju (matična knjiga zatvorenika, lični listovi i dosjei zatvorenika i prtvorenika, ljekarski kartoni, kontrolna knjiga hrane i sedmični jelovnici).

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Zatvorenici su raspoređeni u 14 vaspitnih kolektiva i smješteni u šest paviljona u zatvorenom i dva paviljona u poluotvorenom dijelu, dok su prtvorenici smješteni u jednom paviljonu u zatvorenom dijelu.

Paviljon I. je najveći paviljon. Čine ga prizemlje i dva sprata, a u njemu je smješteno oko 360 zatvorenika raspoređenih u sedam vaspitnih kolektiva. U prizemlju se nalazi jedan vaspitni kolektiv, u kojem su smješteni uglavnom starija lica, dok se na prvom i drugom spratu nalaze još po tri kolektiva. Svi ti vaspitni kolektivi su isti i sastoje se od više trokrevetnih soba dimenzija 2,70 x 4 x 3 metra i petokrevetnih soba dimenzija 4 x 4 x 3 metra, zajedničkog WC-a i kupatila, te manjeg dnevnog boravka. Paviljon I. je veoma star objekat i potrebna je njegova rekonstrukcija. U prizemlju tog paviljona smješteni su: kinosala, telefonska govornica i sandučić za predstavke zatvorenika. U okviru Paviljona postoji i veliki krug za šetnju, u kojem se nalaze i sportski tereni te oprema za teretanu.

U Paviljonu II. u prizemlju su smješteni prtvorenici. To odjeljenje sastoji se od 21 dvokrevetne sobe kapaciteta 42 osobe i zajedničkog kupatila, a nalaze se i prostorije za vjerske potrebe: jedna za muslimane i jedna zajednička za katolike i pravoslavce. U sobama se nalazi jedan krevet na sprat s dva ležaja, stolom i stolicama, stalažom i TV- prijemnikom s kablovskom televizijom. WC se nalazi u sobama i sastoji se od čučavca i slavine, ali bez lavaboa. Taj WC odvojen je samo djelimično manjom pregradom, tako da ne pruža dovoljno intimnosti. Svaka soba ima i prekidač za vizuelni alarm kojim u svakom trenutku mogu signalizirati dežurnim zatvorskim policajcima.

U odjeljenju se nalazi i jedna medicinska samica, s čučavcem i slavinom, bez kreveta, pokrivena videonadzorom, kao i prostorija za posjete advokata. U tim prostorijama može se obavljati nesmetani razgovor, ali pod nadzorom zatvorskih policajaca.

U hodniku se nalaze frižideri koje mogu koristiti pritvorenici, sandučići u kojima mogu ostavljati brijače i druge predmete, aparat za kafu i telefonska govornica. U sobama su smješteni odvojeno pušači i nepušači.

Na spratu tog paviljona je 16 samica u kojima se nalaze: WC čučavac sa slavinom, ali bez lavaboa, betonski krevet s dušekom, stolom i stolicom, te jedna prostorija za posmatranje pokrivena videonadzorom.

Paviljon ima dva izdvojena kruga za šetnju, od kojih je jedan s travnatom površinom, klupama za sjedenje, tegovima za vježbanje i jednim natkrivenim dijelom, dok je drugi manji i betoniran.

Paviljon III. nije u upotrebi jer je u toku njegova kompletna rekonstrukcija. Prema izjavi direktora, završetak radova očekuje se uskoro, a smještajni kapaciteti planirani su za oko 110 zatvorenika.

Paviljon IV. sastoji se od dva sprata, s 30 dvokrevetnih i dvije trokrevetne sobe. U sobama se nalaze: kreveti, sto i stolice, WC i kupatilo, koje je fizički odvojeno od ostatka sobe. Sobe su dimenzija 3,20 x 3,60 x 3,80 metara i zaključavaju se noću, a u svakoj od njih ima taster za alarm.

U podrumu paviljona nalazi se prostorija za informatičku sekciju s tri računara te skromnije opremljena manja sala za fitnes. Paviljon ima i krug za šetnju u kojem se nalaze klupe, sto za stoni tenis i jedan koš, a jedan dio kruga je natkriven.

Paviljon V. sastoji se pretežno od jednokrevetnih soba, a nekoliko ih je dvokrevetnih i trokrevetnih. U sobama se nalaze lavaboi, a WC i kupatilo su zajednički. Sobe se ne zaključavaju, već samo hodnici (u 22 sata se zaključavaju, a otvaraju u jutarnjim satima), tako da se zatvorenici mogu slobodno kretati po krugu paviljona.

U jednom krilu paviljona smješteni su maloljetnici i oni koriste isti krug za šetnju s punoljetnim zatvorenicima. Pored paviljona nalazi se kulturno-obrazovni centar s bibliotekom, informatičkom sekcijom, učionicama, rezbarskom sekcijom i prostorijama za vjerske obrede.

U Paviljonu VI., u prizemlju, nalazi se dobro opremljena služba za zdravstvenu zaštitu te tri sobe stacionara. Na spratu ovog paviljona nalazi se 16 soba, sa zajedničkim kupatilom i dnevnim boravkom. U tim sobama smješten je 21 zatvorenik.

Paviljon VII. je kapaciteta 23 zatvorenika, a u trenutku posjete bilo je 20 zatvorenika. Sobe su velike, svijetle i prozirne s tri i četiri kreveta. Toalet je zajednički i smješten je u hodniku. Sobe imaju televizore. Paviljon se nalazi izvan strogo čuvanog kruga i boravak u njemu se smatra povlasticom. U prizemlju objekta je kantina koja radi radnim danima. Pored nje su

prostorije za slobodne aktivnosti. U neposrednoj blizini objekta je mali park koji zatvorenici koriste kada nisu radno angažirani.

Paviljon VIII. je kapaciteta 72 zatvorenika, a trenutno se u njemu nalazi 50 zatvorenika. Sobe su s tri i četiri kreveta, s dovoljno prostora i svjetlosti. Kupatilo je zajedničko u hodniku i svaki dan ima dovoljno tople vode. Smještaj u ovo odjeljenje se, također, smatra privilegijom zbog radne obaveze i mogućnosti cjelodnevnog boravka vani.

Zavod ima Prijemno odjeljenje s više soba (u kojima boravi 31 zatvorenik) sa zajedničkim prostorijama: hodnik sa stolicama i TV-prijemnikom, zajedničkim WC-om i kupatilom te prostorijom za pušenje. Dvije sobe u tom odjeljenju imaju po 16 kreveta i ne zadovoljavaju uslove kvadrature. Sve sobe su u vrijeme posjete bile zaključane, a ključevi su kod zatvorenika koji je starješina odjeljenja, a koji je otključao sobe radi pregleda. To odjeljenje ima i novi dio s pet soba koji još nije u funkciji, a u koji bi zatvorenici, prema riječima direktora, trebali biti smješteni za desetak dana.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu postoji Služba za zdravstvenu zaštitu u kojoj su stalno zaposlena dva ljekara: jedan neuropsihijatar i jedan ljekar opće prakse, koji ujedno pruža i oftalmološke usluge, te 16 medicinskih tehničara. Zavod je sklopio devet ugovora o radu s ljekarima različitih specijalnosti koji dolaze jednom do dva puta sedmično i obavljaju specijalističke preglede.

Radno vrijeme ljekara je od 7 do 15 sati, a medicinski tehničari zaposleni su 24 sata i oni daju propisanu terapiju. Ambulanta je dobro opremljena i ima: EKG, aparat za fizikalni tretman, sterilizator, laboratorij, rendgen, ultrazvučni aparat, te aparate za oftalmološki pregled.

Postoji i stomatološka ordinacija u koju dolazi stomatolog dva puta sedmično, ali se prema izjavi ljekara Faruka Hamidovića obavlja samo ekstrakcija zuba.

Pored ambulante nalazi se i stacionar s dvije sobe sa po četiri kreveta, jednom izdvojenom sobom s dva kreveta i posebnim kupatilom za smještaj bolesnika oboljelih od zaraznih bolesti.

Ljekarski kartoni zatvorenika i knjiga zdravstvenih evidencija vode se neuredno, što potkrepljujemo činjenicom da, tražeći na uvid karton zatvorenika A. Ž., po slučajnom uzorku, i pregledom kartoteke od strane medicinskog tehničara, karton nije ni otvoren, dok smo na pojedinim kartonima ustanovili neuredno vođenje terapije zatvorenika (kartoni Z. D., L. M., A. B. i dr.).

ISHRANA - Hrana za zatvorenike priprema se u privremenoj kuhinji koja je dislocirana u pomoćni objekat KPZ-a Zenica. U kuhinji su zaposleni kuhari i pomoćno osoblje koje čine zatvorenici. Hrana se priprema na osnovu sedmičnih jelovnika koje potpisuju direktor, pomoćnik direktora i poslovođa osuđeničke kuhinje, a postoje i alternativni jelovnici i dijetalni jelovnici. Postoji kontrolna knjiga hrane koju potpisuje medicinski tehničar, ali se ona ne vodi uredno. Prema izjavi dežurnih kuhara Mehmeda Bojića i Mirsada Kopića, od svakog obroka ostavljaju se uzorci hrane i čuvaju se u frižideru, u što se Nezavisna komisija

uvjerila tokom posjete. Međutim, Nezavisna komisija se nije mogla uvjeriti od kojeg su datuma i obroka ostavljeni uzorci.

Zatvorenici jedu u smjenama u trpezariji sa 144 sjedeća mjesta. Pored trpezarije smještena je čajna kuhinja u kojoj zatvorenici mogu kupiti kafu po cijeni od 0,15 KM, te natkriveni dio u kojem mogu stajati i konzumirati kupljenu kafu. U okviru trpezarije je kantina u kojoj se nalaze razni proizvodi, po cijenama bez PDV-a. Neposrednim uvidom Nezavisna komisija stekla je dojam da higijena u kuhinji i dijelu trpezarije, iz koje se distribuira hrana, nisu na zadovoljavajućem nivou.

HIGIJENSKI USLOVI – Većina zatvorenika ličnu higijenu održava u zajedničkim kupatilima, sa šest zajedničkih tuševa i bez odvojenih kabina.

Pravo na tuširanje osuđenici imaju svakodnevno, dok pritvorenici koriste kupatila po zahtjevu. Pritvorenici u sobama imaju na raspolaganju WC čučavac, koji nije fizički odvojen od ostatka sobe, tako da je poprilično neuslovan, i imaju slavinu, ali bez lavaboa.

Zavod organizira pranje posteljine svakih 15 dana, a u večeraju su zaposleni zatvorenici.

Prema izjavi medicinskih tehničara, čistoća soba redovno se kontrolira, ali se o tome ne vode nikakve evidencije. Također, prema izjavama sagovornika, jednom mjesečno Zavod za epidemiologiju vrši higijensku kontrolu soba, prostorija i hrane, jednom godišnje vrši se krećenje soba, a po potrebi može i češće.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Prema izjavi direktora, pritvorenici imaju pravo na dva sata dnevno boravka na otvorenom, iako ponekad, zbog organizacije šetnje, nisu u mogućnosti svima osigurati ta dva sata boravka na otvorenom, i u tom slučaju se o tome obavještava Sud. Boravak na otvorenom za zatvorenike uslovljen je klasifikacionim grupama u koje su svrstani u paviljonima u kojima su smješteni, tako da pojedini zatvorenici imaju pravo da borave na otvorenom u trajanju od dva sata dnevno, a drugi neograničeno - od jutarnjih sati do 22 sata. Osim šetnje, zatvorenici imaju mogućnost korištenja sportskih terena i teretane, biblioteke, te raznih sekcija (informatička, muzička, rezbarska, likovna i dr.).

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo na povjerljive razgovore s inspektorom, državnim ombudsmanom, nadležnim sudom, kao i advokatom, za što postoje i posebne prostorije. Svi zatvorenici, po svom izboru, imaju pravo pisati i primati pisma licima van ustanove i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa, dok je to pravo pritvorenicima ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja Suda.

U Zavodu je postavljeno više izdvojenih kutija za pritužbe u koje zatvorenici mogu ubacivati anonimne prijave, dok takva kutija ne postoji u Pritvorskom odjeljenju. Također, svi zatvorenici imaju pravo direktno se obraćati direktoru i upućivati mu predstavke i žalbe.

Zatvorenici imaju na raspolaganju telefonske govornice koje mogu koristiti i pozivati sedam prijavljenih brojeva. Razgovori su ograničeni na pet minuta, nakon čega se razgovor

automatski prekida. Pritvorenici imaju pravo razgovarati samo s licima s kojima je Sud dozvolio komunikaciju.

Svi zatvorenici imaju pravo na prijem posjeta, pošiljki i paketa. Zatvorenici, u zavisnosti od klasifikacione grupe, imaju pravo na redovne, vanredne, restoranske i slobodne posjete. Redovne posjete ostvaruju se s članovima uže porodice, a vanredne s drugim licima, i po odobrenju direktora. Ove posjete, u trajanju od jednog sata, obavljaju se u prostoriji za posjete koja se sastoji od pet mjesta. Za vrijeme posjete isključen je fizički kontakt osim pozdravljanja, a posjeta se obavlja pod nadzorom dežurnog zatvorskog policajca. Restoranska posjeta obavlja se u manjem restoranu u kojem se može konzumirati jelo i piće i u kojem je dozvoljen fizički kontakt. Ova posjeta je dozvoljena samo članovima uže porodice i obavlja se pod nadzorom dežurnog zatvorskog policajca. Slobodne posjete dozvoljene su samo bračnim i vanbračnim drugovima. Obavljaju se u posebnim prostorijama, bez videonadzora, u kojima se nalazi krevet s čistom posteljinom, WC-om i tuš-kabinom.

Pritvorenici posjete primaju u posebnoj prostoriji i one se obavljaju pod nadzorom dežurnog zatvorskog policajca.

Zatvorenici imaju pravo i na prijem paketa od članova uže porodice, i to jednom mjesečno u težini do deset kilograma, a povodom praznika odobrava se i dodatni paket, sa sadržajem koji nema zatvorska kantina, a hrana mora biti fabrički upakovana.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga pritvorenika i zatvorenika uredno se vodi za sve zatvorenike i pritvorenike kojima je krivičnu sankciju ili mjeru izrekao Sud BiH. Pregledom dosjea zatvorenika i pritvorenika uočeno je da se sadržaji evidencija dokumenata ne vode uredno, odnosno ne evidentiraju se svi dokumenti koji se nalaze u dosjeima, dok u jednom broju dosjea zatvorenika nedostaju uputni akti i akti o prijemu.

Na osnovu svega navedenog, a u svrhu poboljšanja uslova boravka zatvorenih i pritvorenih lica u KPZ-u Zenica, Nezavisna komisija daje sljedeće:

P R E P O R U K E

1. Neophodno je poboljšati uslove boravka u Pritvorskom odjeljenju, jer su nezadovoljavajući zbog neadekvatnih sanitarnih čvorova. Naime, sve sobe u Pritvorskom odjeljenju su dvokrevetne, a u njima se nalaze sanitarni čvorovi koji su samo djelimično odvojeni od ostatka sobe. U vezi s tim, potrebno je u svim sobama u Pritvorskom odjeljenju ugraditi adekvatne sanitarne čvorove s kabinom i odgovarajućom ventilacijom. S obzirom da su u Pritvorskom odjeljenju smještene pritvorenice, potrebno je dodatno angažirati zatvorske policajce ženskog spola i organizirati njihov rad tokom 24 sata, te fizički odvojiti prostorije za žene od prostorija za muškarce.
2. Potrebno je u dosjeima zatvorenika evidentirati svaki dokument, odnosno uredno voditi evidenciju dokumenata u dosjeima.
3. Potrebno je za sve pritvorenike i zatvorenike otvoriti zdravstvene kartone i u njima uredno voditi tretmane i propisane terapije.

4. Hitno je potrebno osigurati primarnu zdravstvenu zaštitu u pogledu liječenja, popravke i ekstrakcije zuba, a u skladu s članom 71. ZIKS-a.
5. Potrebno je ozbiljnije pristupiti liječenju ovisnika od narkotika u smislu omogućavanja bolje dostupnosti preparata koji smanjuju štetu i omogućavaju izlječenje ovisnika. Potrebno je iznaći bolje i kvalitetnije modele saradnje s civilnim zdravstvenim ustanovama o pitanju uvođenja novih metoda liječenja ovisnika.
6. Iako u Forenzičkom odjeljenju nije bilo lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je Sud BiH izrekao u krivičnom postupku, neophodno je što hitnije izvan kruga Zavoda i organizaciono izmjestiti Forenzičko odjeljenje, a lica iz tog odjeljenja premjestiti u odgovarajuće zdravstvene ustanove.
7. Neophodno je hitno u cijelosti odvojiti maloljetne zatvorenike od punoljetnih. Naime, iako su maloljetnici smješteni u posebnom paviljonu, oni su, ipak, tokom dana u stalnom kontaktu s punoljetnim zatvorenicima s kojima dijele zajednički krug za šetnju.
8. Potrebno je uredno i redovno voditi kontrolnu knjigu hrane, i to za svaki obrok i za svaki dan, a ne, kao što je sada slučaj, samo za doručak i ručak. Također, potrebno je obilježiti uzorke hrane koji se dnevno odlažu u frižider (npr. doručak, 4. maj 2012. itd). Potrebno je odmah osigurati zadovoljavajuće higijenske uslove u prostorijama za pripremu i distribuciju hrane.
9. U Prijemnom odjeljenju potrebno je omogućiti zatvorenicima pristup sobama i krevetu na više sati dnevno radi dnevnog odmora.
10. Svim pritvorenicima potrebno je omogućiti boravak na otvorenom, u trajanju od najmanje dva sata dnevno. Potrebno je u Pritvorskom odjeljenju postaviti kutiju za anonimne pritužbe pritvorenika kao što je slučaj u paviljonima u kojima su smješteni zatvorenici.
11. Potrebno je donijeti propis (pravilnik o radnom angažiranju) za sve zatvore u Federaciji BiH, kojim će biti propisani standardi za sticanje prava zatvorenika na radni angažman.

U KPZ-u Zenica način dodjele radne obaveze je samo djelimično jasan (da je zatvorenik u A grupi), ostali elementi su dati nesistematski i bez profesionalnih standarda, te je neophodno uspostaviti jasne kriterije i proceduru upućivanja za radno angažiranje Pravilnikom o klasifikaciji i reklasifikaciji osuđenih lica u klasifikaciono-stimulativne grupe u KPZ-u Zenica. Potrebno je stvoriti veći prostor, sa uslovima za veće radno angažiranje (zapošljavanje) zatvorenika i osigurati mjere zaštite na radu u skladu s članom 92. ZIKS-a.

12. Federalnom ministarstvu pravde preporučuje se hitno zapošljavanje osoblja koje nedostaje KPZ-u Zenica, a koje je potrebno za resocijalizaciju i prevaspitavanje zatvorenika: psiholozi, socijalni radnici, odgajatelji, stražari, osobe za radni tretman (u livnici), naročito na radnim mjestima gdje su zaposleni otišli u penziju ili premješteni po internom konkursu u drugi zavod, kao i popunjavanje ostalim osobljem koje nedostaje

prema sistematizaciji. Posebno se preporučuje zapošljavanje dodatnog broja stražara koji bi bili angažirani u drugoj i trećoj smjeni.

13. Potrebno je potpuno renovirati ili izgraditi novi Paviljon I. u krugu Zavoda.
14. U Pritvorskom odjeljenju potrebno je osigurati jednu sobu s dva do tri računara na kojima bi se pritvorenici pripremali za odbranu uz pomoć CD-ova dobivenih od Suda BiH.
15. Potrebno je server videonadzora vanjskih površina zatvora (server se nalazi u zgradi koju koristi osoblje zaposleno u KPZ-u Zenica) staviti u posebnu prostoriju koja se pečati. O pravilima upotrebe videonadzora potrebno je donijeti interni pravilnik.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda, generalni zaključak Nezavisne komisije je da u Kazneno-popravnim zavodu Zenica zatvorenog tipa novi objekti i oni koji su renovirani imaju zadovoljavajuće uslove za boravak zatvorenika, dok u objektima koji to nisu (Paviljon I., Prijemno odjeljenje, Pritvorsko odjeljenje) ne postoje zadovoljavajući uslovi za boravak zatvorenika i pritvorenika, zbog čega se i dalje preporučuje stalno ulaganje u objekte KPZ-a Zenica.

4. Posjeta KPZ-u Tunjice, Banja Luka, 6.6.2012.

Detaljna i najavljena posjeta Kazneno-popravnim zavodu Tunjice u Banjoj Luci obavljena je 6. jula 2012. godine. Tokom posjete obavljen je razgovor s direktorom Radenom Vujasinom, pomoćnikom direktora Rajkom Prodanovićem, načelnikom službe tretmana Zoranom Benakom, referentom za izvršenje kazne zatvora Darkom Vujičićem i šefom kuhinje Duškom Vujmilovićem. Ostvaren je uvid u dokumentaciju (matična knjiga zatvorenika i pritvorenika, lični listovi i dosjei zatvorenika i pritvorenika, ljekarski kartoni, kontrolna knjiga hrane i sedmični jelovnici).

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Zatvorenici su raspoređeni u sedam vaspitnih kolektiva, smještenih u jednom paviljonu, zatim u Prijemnom odjeljenju, Odjeljenju s pojačanim nadzorom i intenzivnim programom postupanja i Ekonomiji poluotvorenog tipa kapaciteta deset zatvorenika, smještene van kruga Zavoda u Trnu, općina Laktaši.

Paviljon za zatvorenike je kapaciteta 248 zatvorenika i sastoji se od prizemlja i tri sprata. Treći sprat je nedavno renoviran i ima osam soba sa po šest ležaja. Sve sobe su dovoljno velike, s velikim prozorima, ormarićima i TV-prijemnikom. Na trećem spratu nalaze se i dvije prostorije za dnevni boravak od kojih je jedna namijenjena pušačima, a druga nepušačima, i u njima se nalaze stolovi, stolice, TV-prijemnik i dnevna štampa. Na tom spratu je i jedna posebna prostorija za smještaj garderobe, a opremljena je s više ormarića, tako da svaki zatvorenik ima svoj ormarić u kojem može držati garderobu. Čajna kuhinja s električnim šporetom i frižiderom, soba za dnevne odmore, s četiri ležaja, ormarićima i TV-

prijemnikom, zajedničkim WC-om, sa šest odvojenih kabina, i dva zajednička kupatila, sa šest odvojenih tuš-kabina i većim umivaonicama, također se nalaze na trećem spratu.

Na prvom i drugom spratu ima po deset soba, sa šest i osam kreveta, kapaciteta po 64 zatvorenika, dok je u prizemlju osam soba, sa šest, sedam i osam kreveta, kapaciteta 60 zatvorenika. Uslovi smještaja na ovim spratovima slični su uslovima na trećem spratu, ali, ipak, malo lošiji, s obzirom da je treći sprat nedavno renoviran. I zajednička kupatila na ovim spratovima su u lošijem stanju, s obzirom da nemaju odvojene tuš-kabine nego zajedničke tuševe.

Četiri sobe u prizemlju, s posebnim WC-ima i tuševima, predstavljaju produženi stacionar i u njih se smještaju starija i bolesna lica.

Prijemno odjeljenje sastoji se od dvije sobe, sa po osam ležaja, i kapaciteta 16 zatvorenika, a u kojima je za vrijeme posjete bilo šest zatvorenika. U odjeljenju postoji zajednički WC, kupatilo, te manji otvoreni prostor za boravak na otvorenom.

Odjeljenje s pojačanim nadzorom i intenzivnim programom postupanja sastoji se od sedam soba, s dva, četiri i šest ležaja, ukupnog je kapaciteta 24 zatvorenika. U sobama se, osim kreveta, još nalaze: sto i stolice, TV-prijemnik, WC s lavaboom i zajedničkim kupatilom.

Pritvorsko odjeljenje sastoji se od 16 soba, od kojih je osam četverokrevetnih, a osam šestokrevetnih. Sve sobe su dovoljne veličine, s velikim prozorima, stolom i stolicama, ormarićima, ventilatorom, izdvojenim WC-om i lavaboom, te zajedničkim kupatilom.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu postoji Služba za zdravstvenu zaštitu u kojoj su stalno zaposleni jedan ljekar opće prakse, koji radi svaki radni dan do 15 sati, te dva medicinska tehničara, koji rade u smjenama od po 12 sati. Osim toga, u Zavod dolaze i stomatolog i psihijatar po potrebi.

U Zavodu postoji i stacionar sa šest ležaja.

Prema navodima zavodskog osoblja, ljekar svakodnevno dolazi u Pritvorsko odjeljenje i pregleda pritvorenike koji to zatraže, a obavezno se vrši i pregled pritvorenika po njihovom dolasku.

ISHRANA - Hrana za zatvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna i u njoj su zaposleni kuhari i pomoćno osoblje koje čine zatvorenici. Hrana se priprema na osnovu sedmičnih jelovnika, a posebno se pripremaju dijetalni obroci. Postoji kontrolna knjiga hrane koju potpisuje medicinski tehničar, ali se ona ne vodi uredno, odnosno ne potpisuje se vikendom, s obzirom da tada medicinski tehničari nisu radno angažirani. Prema izjavi šefa kuhinje Duška Vujmilovića, od svakog obroka ostavljaju se uzorci hrane i čuvaju u frižideru 24 sata.

Zatvorenici, raspoređeni u tri smjene, objeduju u trpezariji sa 108 sjedećih mjesta. Osim toga, zatvorenici na raspolaganju imaju i kafe-kuhinju, koja radi za vrijeme slobodnih aktivnosti, te dobro opskrbljenu prodavnicu (radi do 14 sati).

HIGIJENSKI USLOVI – Većina zatvorenika ličnu higijenu održava u zajedničkim kupatilima koja se nalaze na svakom spratu paviljona te u odjeljenjima. Izuzetak su četiri sobe u prizemlju paviljona u kojima se smještaju bolesni i stariji zatvorenici, a koje imaju sopstvene WC-e i tuševe. Zajednička kupatila su u najboljem stanju na trećem spratu paviljona. Imaju odvojene tuš-kabine, za razliku od ostalih kupatila u kojima su tuševi zajednički. Svi zatvorenici imaju mogućnost svakodnevnog korištenja zajedničkih kupatila.

Pritvorenici imaju na raspolaganju WC-e smještene u sobama. Kupatilo je zajedničko i pritvorenici ga mogu koristiti jednom sedmično, a po potrebi i češće.

Zavod organizira svakih 15 dana pranje posteljine u vešeraju, u kojem su zaposleni zatvorenici.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Prema navodima zavodskog osoblja, pritvorenici imaju pravo na dva sata dnevno boravka na otvorenom. Za šetnju su im na raspolaganju tri betonirana kruga s tuševima, ali bez dodatnih sadržaja.

Zatvorenici smješteni u paviljonu mogu boraviti na otvorenom za vrijeme slobodnih aktivnosti, i to svaki dan od 10 do 13 sati, te od 15,30 do 18,45. Zatvorenici na raspolaganju imaju korištenje bazena, sportskih terena, teretane sa spravama za vježbanje, a u toku je izrada i travnatog sportskog terena.

Osim toga, zatvorenici mogu učestvovati u radu različitih sekcija (informatička, likovna, rezbarska), te koristiti usluge biblioteke s oko 7.000 naslova.

Zatvorenici smješteni u Prijemnom odjeljenju imaju na raspolaganju samo manji otvoreni prostor bez dodatnih sadržaja.

Zatvorenici u Odjeljenju s pojačanim nadzorom imaju na raspolaganju krug za šetnju, s manjom teretanom i košem koji mogu koristiti 1,5 sat dnevno.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Prema navodima zavodskog osoblja, svi zatvorenici imaju pravo da u povjerenju razgovaraju s inspektorom, državnim ombudsmanom, predstavnicima nadležnog suda, kao i advokatom, za što postoje i posebne prostorije. Svi zatvorenici imaju pravo da pišu pisma osobama izvan ustanove po svom izboru i da primaju i upućuju podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa, dok je to pravo pritvorenicima ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja od Suda.

U Zavodu ne postoje izdvojene kutije za pritužbe u koje zatvorenici i pritvorenici mogu ubacivati anonimne prijave.

Zatvorenici imaju na raspolaganju i telefonske govornice koje mogu koristiti, a pri tome mogu kontaktirati sedam prethodno prijavljenih brojeva. Većina zatvorenika te govornice može koristiti svakodnevno, osim zatvorenika u Odjeljenju s pojačanim nadzorom koji

govornicu mogu koristiti jednom sedmično u trajanju od deset minuta. Pritvorenici imaju pravo da razgovaraju samo sa osobama s kojima je komunikaciju dozvolio Sud.

Svi zatvorenici imaju pravo na prijem posjeta, pošiljki i paketa, te pravo na redovne i slobodne posjete. Redovne posjete održavaju se sat vremena, i to u posebnoj prostoriji s više stolova i stolica, pod vizuelnim nadzorom zatvorskog policajca. Slobodne, odnosno bračne posjete održavaju se u dvije posebne prostorije s krevetima, bez videonadzora. Te sobe su u lošem stanju i potrebno je njihovo renoviranje.

Pritvorenici imaju pravo na prijem posjeta uz prethodno odobrenje Suda.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga i personalni dosjei s popisom svih priloga uredno se vode, a za sve zatvorenike i pritvorenike kojima je krivičnu sankciju ili mjeru izrekao Sud BiH postoje uredni uputni akti Suda ili rješenja o određivanju pritvora koji se, zajedno s ostalim važnijim dokumentima (lični list, izjava o upoznavanju sa zakonima i pravilnicima, poslani zahtjevi, primljeni akti), drže u dosjeima zatvorenika i pritvorenika.

Na osnovu svega navedenog, a s ciljem poboljšanja uslova boravka zatvorenih lica u KPZ-u Tunjice, Nezavisna komisija daje sljedeće:

P R E P O R U K E

1. Izvršenim pregledom utvrđeno je da su uslovi za smještaj zatvorenika na trećem spratu paviljona najbolji jer su prostorije nedavno renovirane. U vezi s tim, radi ujednačavanja uslova boravka svih zatvorenika u KPZ-u Tunjice, potrebno je renovirati i ostale spratove u kojima su smješteni zatvorenici. Potrebno je intenzivirati radnje na izgradnji novog prijemnog odjeljenja.
2. Neophodno je što hitnije renovirati zajednička kupatila, izuzev onih koja su smještena na trećem spratu paviljona, te zajedničke tuševe zamijeniti tuš-kabinama, čime će se doprinijeti zaštiti privatnosti zatvorenika.
3. Potrebno je u svakom vaspitnom kolektivu i pritvorskom odjeljenju postaviti zaključane kutije za ubacivanje anonimnih predavki zatvorenika i pritvorenika, te da ključ ima direktor, koji će i zaprimati te anonimne predavke.
4. Potrebno je uredno i redovno voditi kontrolnu knjigu hrane, i to svaki dan, a ne samo radnim danima, kao što je sada slučaj.
5. Potrebno je poboljšati uslove boravka pritvorenika s ciljem poboljšavanja sadržaja kruga za šetnju. Naime, pritvorenicima je omogućen boravak na otvorenom u trajanju od dva sata dnevno, ali oni taj period provode na betoniranim površinama bez ikakvih sadržaja, za razliku od zatvorenika koji na raspolaganju imaju čak i bazen.
6. Potrebno je zatvorenike i pritvorenike koji su osuđeni, odnosno pritvoreni od Suda BiH upoznati s odredbama Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, kao i o ostalim državnim propisima, o čemu će potpisati i izjavu o upoznavanju koja će se čuvati u njihovim dosjeima. Naime,

pregledom ličnih dosjea utvrđeno je da se zatvorenici upoznaju samo s entitetskim zakonima o izvršenju krivičnih sankcija, ali ne i s državnim ZIKS-om.

7. Potrebno je uvesti praksu da medicinsko osoblje dijeli lijekove u večernjim satima, te tako izbjeci moguće zloupotrebe, kao i to da zatvorska straža nestručno dijeli lijekove zatvorenicima, na što je sada primorana.
8. Potrebno je zatvorenika Ž. Đ., čim se za to steknu uslovi, prebaciti u zatvor Bijeljina ili neki drugi zavod koji bi bio bliže mjestu prebivališta porodice, kako bi ga mogli češće posjećivati članovi porodice i druga lica, a sve u skladu s čl. 17.1. Evropskih zatvorskih pravila.
9. Potrebno je urediti i opremiti prostoriju i za vjernike islamske vjeroispovijesti, kao i ostvariti saradnju sa Islamskom vjerskom zajednicom kako bi se osigurali uslovi za zadovoljavanje vjerskih potreba lica smještenih u Zavodu

Nakon detaljnog obilaska i pregleda generalni zaključak Nezavisne komisije je da KPZ Tunjice u Banjoj Luci ima vrlo dobre uslove za boravak zatvorenika, a da se uslovi boravka pritvorenika mogu poboljšati.

5. Posjeta KPZ-u Bihać, 28.9.2012.

Detaljna i najavljenja posjeta Kazneno-popravnom zavodu Bihać obavljena je 28.9.2012. Tokom posjete razgovarano je s direktorom Muhamedom Krkićem, šefom kuhinje Husom Džafićem, ljekarom i medicinskom sestrom Aidom Memagić. Ostvaren je uvid u dokumentaciju (matična knjiga zatvorenika, lični listovi i dosjei zatvorenika i pritvorenika, ljekarski kartoni, kontrolna knjiga hrane i sedmični jelovnici).

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Većina zatvorenika smještena je u jedan vaspitni kolektiv sa 17 spavaonica u kojima je, u zavisnosti od veličine, smješteno od dva do 12 zatvorenika. U sobama se nalaze kreveti, sto, stolice, ormarići i TV prijemnik, a sve sobe stalno su otključane, tako da se zatvorenici mogu slobodno kretati po hodnicima i vanjskom krugu koji je ispred kolektiva. Sve sobe su u relativno dobrom stanju, ali u većini ima više nekorištenih, odnosno praznih ležajeva koji nepotrebno smanjuju prostor u sobama.

U jednoj sobi je stacionar u kojem se nalazi sedam kreveta, sto, stolice, ormarići i jedan lavabo. Dvije sobe izdvojene su od ostalih i u njima se smještaju zatvorenici svrstani u klasifikacionu grupu C. U sobama su po četiri ležaja, WC i lavabo i u njima u trenutku posjete nije zatečen ni jedan zatvorenik. Jedna soba s dva ležaja namijenjena je starijim osobama i ona ima svoje zasebno kupatilo.

Sedam zatvorenika smješteno je u posebno odjeljenje koje se nalazi izvan Zavoda i okruženo je samo žičanom ogradom. Odjeljenje se sastoji od jednog objekta s dvije sobe i zajedničkim WC-om i kupatilom. Kapaciteta je 12 osoba.

Pritvorenici su smješteni u Pritvorskom odjeljenju odvojeno od zatvorenika. Pritvorsko odjeljenje sastoji se od osam soba od kojih su prve dvije namijenjene boravku ženskih osoba i izdvojene su od ostalih. U njima u trenutku posjete nisu zatečeni pritvorenici. U prvoj sobi nalazi se jedan krevet, klima-uređaj, TV-prijemnik, sto i stolica, te WC i kupatilo s vlastitim bojlerom. Druga soba prilagođena je invalidnim licima jer nema praga, a ima i prilagođeni WC. Ostalih šest soba iste su veličine, imaju po četiri ležaja i klima-uređaj, TV-prijemnik, sto i stolice, te WC i kupatilo. Sve sobe imaju taster pomoću kojeg u svako doba mogu pozvati zatvorskog stražara koji je u hodniku.

Zavod ima i novi objekat čija je izgradnja u završnoj fazi kapaciteta 40-ak osoba i u kojem je planirano prijemno-otpusno odjeljenje koje Zavod još nema.

Zavod nema samice nego se u tu svrhu koriste sobe Pritvorskog odjeljenja iz kojih se iznosi namještaj.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu postoji služba za zdravstvenu zaštitu, ali u njoj trenutno nije stalno radno angažiran ljekar, nego samo dva medicinska tehničara koji rade samo prvu i drugu smjenu. Zavod je na osnovu ugovora o radu angažirao jednog ljekara opće prakse koji u Zavod dolazi svakog ponedjeljka, a po potrebi i češće. Zavod nije radno angažirao ljekare specijaliste, tako da se specijalistički pregledi obavljaju u zdravstvenim ustanovama van Zavoda.

Zavod ima i pomoćni stacionar, odnosno jedna soba u vaspitnom kolektivu sa sedam ležaja koristi se kao stacionar.

ISHRANA - Hrana za zatvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna, a hrana se priprema na osnovu sedmičnih jelovnika koje potpisuju kuhari, predstavnik zatvorenika i direktor. Posebno se priprema dijetalna hrana za zatvorenike kojima je ona potrebna. Kontrolna knjiga hrane ne vodi se uredno, odnosno uopće se ne vodi od marta 2012. godine, a u ranijem periodu vodila se samo za doručak i ručak, ne i za večeru. Prema izjavi šefa kuhinje Huse Džaferovića, uzorci hrane od svakog obroka pohranjuju se u frižider i čuvaju 72 sata. Ostvarenim uvidom utvrđeno je da se u frižideru nalaze plastične kutije s natpisom vrste hrane, ali nije evidentiran datum pohranjivanja. Prema izjavi šefa kuhinje Huse Džaferovića, hrane ima u dovoljnoj količini za sve zatvorenike i do sada nije bilo pritužbi na njen kvalitet.

Osuđenici objeduju u dvije smjene u trpezariji koja je pored kuhinje, s 50-ak sjedećih mjesta. Pritvorenici objeduju u svojim sobama gdje im se hrana i donosi.

Zavod nema kantinu, ali svi zatvorenici imaju mogućnost da preko Uprave Zavoda jednom sedmično nabave prehrambene i druge proizvode koje naruče.

HIGIJENSKI USLOVI – Većina zatvorenika ličnu higijenu održava u zajedničkim kupatilima i WC-ima. Na raspolaganju im je jedno kupatilo sa osam tuševa koji nisu fizički odvojeni jedan od drugog i koji redovno koriste dva puta sedmično, a po potrebi i češće, te zajednički WC s dva lavaboa, tri pisoara i tri zatvorene kabine, od kojih je jedna prilagođena invalidnim licima. Osim toga, u kolektivu postoje još dva manja WC-a sa po jednom WC

školjkom i lavaboom. Jedna soba koja je namijenjena smještaju starijih osoba ima svoje kupatilo, a dvije sobe namijenjene smještaju zatvorenika svrstanih u klasifikacionu grupu C imaju svoj WC i lavabo.

Većina pritvorenika ličnu higijenu održava u WC-ima i kupatilima koji su u okviru soba i koji se većinom sastoje od čučavca, tuš-kabine i lavaboa i nemaju vrata, odnosno samo su s tri strane odvojena od ostatka sobe. Izuzetak je soba koja je prilagođena invalidnim licima koja ima samo WC, a nema kupatila, tako da bi se pritvorenici koji bi se tamo smjestili kupali u zajedničkim kupatilima.

U sobi koja je namijenjena ženskim pritvorenicama kupatilo i WC je s tri zida i paravanom odvojeno od ostatka sobe i ima manju kadu za kupanje.

Zavod organizira pranje posteljine jednom sedmično, i to preko vešeraja u kojem su zaposleni zatvorenici.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Prema izjavi zavodskog osoblja, zatvorenici redovno i svakodnevno borave na otvorenom i za to im je na raspolaganju manji krug za šetnju pokriven videonadzorom. U krugu za šetnju nalazi se klupa za sjedenje i jedan prostor za veliki šah, a manji dio kruga natkriven je tako da ga pritvorenici mogu koristiti i po lošem vremenu.

Zatvorenici mogu stalno boraviti na otvorenom, s obzirom da sobe u kojima su smješteni nisu zaključane. Zatvorenici tako imaju pravo na stalni pristup krugu za šetnju na kojem se nalazi čajna kuhinja, šadrvan, sto za stoni tenis i klupe. Izuzetak su zatvorenici koji su smješteni u sobe namijenjene klasifikacionoj grupi C koji na raspolaganju imaju manji odvojeni krug za šetnju bez sadržaja. Zatvorenici imaju na raspolaganju i dnevni boravak sa sećijama, stolovima, TV-prijemnikom, društvenim igrama i dnevnom štampom. Osim toga, zatvorenici mogu koristiti i jedan zemljani teren za fudbal, solidno opremljenu biblioteku, prostorije informatičke sekcije s više računara, te odlično opremljenu klimatiziranu teretanu.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo da u povjerenju razgovaraju s inspektorom, državnim ombudsmenom, nadležnim sudom, kao i advokatom, za što postoje i posebne prostorije. Svi zatvorenici imaju pravo da pišu pisma osobama izvan ustanove po svom izboru i da primaju i upućuju podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa, dok je to pravo pritvorenicima ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja od Suda.

U Zavodu je postavljena i izdvojena kutija za pritužbe u koju zatvorenici mogu ubacivati anonimne prijave. Kutija stoji u hodniku vaspitnog kolektiva, a ključ ima samo direktor koji je i otvara i preuzima predstavke. Također, i svi zatvorenici imaju pravo da se direktno obraćaju direktoru na osnovu molbe za lični razgovor (“zamolbenog raporta”).

Zatvorenici imaju na raspolaganju četiri telefonske govornice koje se nalaze u krugu vaspitnog kolektiva. Te govornice mogu vremenski neograničeno koristiti, ali kontakte mogu ostvarivati samo sa sedam telefonskih brojeva. Pritvorenici na raspolaganju imaju dvije

govornice koje se nalaze u hodniku i koje mogu koristiti dva puta dnevno po deset minuta, te jednom dnevno za razgovor s braniocem koji nije vremenski ograničen.

Svi zatvorenici i pritvorenici imaju pravo na prijem redovnih posjeta, pošiljki i paketa. Sve pakete pregleda zatvorska straža, te je nakon toga dozvoljen i unos domaće hrane.

Zatvorenici i pritvorenici posjete primaju u jednoj prostoriji koja se sastoji od četiri kabine, od kojih su tri za posjete bez fizičkog kontakta, odnosno zatvorenik i posjetilac razdvojeni su staklom. Prema izjavi osoblja Zavoda, ova prostorija je dovoljnog kapaciteta iz razloga što mnogi zatvorenici ne primaju posjete jer koriste vanzavodske pogodnosti. Zavod ne organizira restoranske posjete, ali u tu svrhu koriste manji park koji je ispred objekta i u kojem zatvorenici mogu primati posjete.

Zatvorenici imaju pravo i na intimne posjete u jednoj pomoćnoj prostoriji pored teretane u kojoj se nalazi jedan bračni krevet. Ova prostorija je neuslovna za ove namjene jer nema kupatilo, a WC je u hodniku pored teretane.

DOKUMENTACIJA - Lični dosjei zatvorenika ne vode se u skladu s Uputstvom o matičnim knjigama, dosjeu i načinu određivanja tretmana zatvorenika ("Službeni glasnik BiH", broj 34/05). Naime, ni jedan pregledani lični dosje nema sadržaj evidencije dokumenata ni potvrdu o prijemu pritvorenika i osuđenika. Također je utvrđeno da u pojedinim dosjeima nedostaju dokumenti koji bi tu morali biti.

Na osnovu navedenog, a s ciljem poboljšanja uslova boravka zatvorenih lica u KPZ-u Bihać, Nezavisna komisija daje sljedeće:

P R E P O R U K E

1. Lične dosjee zatvorenika potrebno je voditi u skladu s Uputstvom o matičnim knjigama, dosjeu i načinu određivanja tretmana zatvorenika („Službeni glasnik BiH“, broj 34/05). U tom smislu, potrebno je da svi lični dosjei imaju sadržaj evidencije dokumenata te sve potrebne dokumente (potvrdu o prijemu pritvorenika i osuđenika, izjava o upoznavanju sa zakonskim propisima, rješenje o radnom angažmanu i naknadi za rad, rješenje o disciplinskoj sankciji itd.).
2. U vezi s ishranom zatvorenika i pritvorenika potrebno je:
  - 2.1. U skladu s članom 40. stav 5. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH uzorke hrane koja se priprema u Zavodu, čuvati u frižideru 72 sata, a ne 24 sata, kao što je sadašnja praksa.
  - 2.2. U skladu s članom 45. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije mjere pritvora ili drugih mjera BiH, ljekar je obavezan najmanje jednom sedmično, a drugi zdravstveni radnik svaki dan, obići kuhinje i provjeriti higijenske uslove, način pripremanja hrane, kvalitet namirnica i kaloričnu vrijednost hrane, kao i zdravstveno stanje lica koja rade u kuhinji te o tome voditi knjigu kontrole kuhinje.

- 2.3. U skladu s članom 45. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije mjere pritvora ili drugih mjera BiH, uredno voditi knjigu ishrane jer je utvrđeno da se od marta 2012. godine ona uopće ne vodi, dok se u ranijem periodu vodila samo za doručak i ručak, a ne i za večeru.
3. Neophodno je da Zavod formira prijemno odjeljenje u skladu s članom 136. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija BiH u okviru kojeg će utvrđivati prijedlog tretmana zatvorenika, što je neophodni uslov za postupak njihove resocijalizacije.
  4. Ministarstvo pravde treba preduzeti potrebne aktivnosti s ciljem zapošljavanja dodatnih službenika (zatorske straže, psihologa, pedagoga) koji su neophodni za funkcioniranje novog objekta.
  5. Ministarstvo pravde treba preduzeti potrebne aktivnosti s ciljem ustupanja Zavodu neperspektivne vojne imovine na području općine Bihać, što bi omogućilo povećanje kapaciteta Zavoda i premještanje jednog dijela zatvorenika.
  6. Neophodno je, u skladu s članom 43. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u BiH, poboljšati zdravstvenu zaštitu, i u tu svrhu:
    - 6.1. Stalno angažirati ljekara u zavodskoj ambulanti i organizirati redovne specijalističke preglede u Zavodu.
    - 6.2. Organizirati zdravstvenu zaštitu zatvorenika u zavodskoj ambulanti tokom 24 sata dnevno, te u tom cilju uposliti dodatne medicinske radnike, koji bi radili i treću smjenu.
    - 6.3. Sklopiti ugovor s Kantonalnom bolnicom u Bihaću, Odjeljenje za bolesti ovisnosti ili neuropsihijatrija, radi uspostavljanja kvalitetnije prakse liječenja bolesnika-ovisnika o opijatima, kojih je u zatvoru $\frac{1}{4}$ u odnosu na ukupan broj zatvorenika.
  7. Neophodno je i formiranje dodatnih radnih jedinica u Zavodu, u kojima bi zatvorenici bili radno angažirani, s obzirom na sadašnje ograničene mogućnosti Zavoda da radno angažira zatvorenike, što predstavlja bitan faktor njihovog prevaspitavanja i resocijalizacije. U tu svrhu preporučuje se registracija privredne jedinice, kako bi se većina zatvorenika mogla angažirati.
  8. Nekorištene krevete neophodno je iz soba iznijeti, jer sobama daju izgled prenatrpanosti i smanjuju slobodan prostor u sobama.
  9. Potrebno je da Zavod, u skladu s članom 58. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije mjere pritvora ili drugih mjera BiH što hitnije osigura prostorije za slobodne posjete u kojima će se nalaziti ležaj, čista posteljina i sanitarni čvor, jer su sadašnje neodgovarajuće.
  10. Potrebno je da Zavod osigura uslove za restoranske posjete, odnosno posjete u kojima će zatvorenici ostvarivati nesmetani kontakt s članovima svoje porodice. U tu svrhu

potrebno je preurediti park, koji se trenutno koristi za to, te postaviti klupe i nadstrešnicu.

11. U sobama pritvorskog odjeljenja potrebno je preurediti i sanitarne čvorove, te u skladu s članom 28. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije mjere pritvora ili drugih mjera BiH, na sobama postaviti vrata kako bi se prilikom korištenja osigurala potpuna zaštita privatnosti.
12. Za vjerske potrebe katoličkih i pravoslavnih vjernika potrebno je stvoriti uslove, odnosno opremiti prostorije.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda generalni zaključak Nezavisne komisije je da Kazнено-popravni zavod Bihać ima zadovoljavajuće uslove za boravak zatvorenika, a koji će biti znatno poboljšani ispunjavanjem navedenih preporuka.

6. Posjeta KPZ-u Doboj, 18.10.2012.

Detaljna i najavljena posjeta Kazнено-popravnom zavodu Doboj obavljena je 18.10.2012. Tokom posjete razgovorano je s direktorom Brankom Miletićem, načelnikom Službe osiguranja Draganom Slavuljicom, kuharima Velimirom Matićem i Vukoslavom Jovanovićem, ljekarom Sašom Miličevićem i medicinskim tehničarem Momčilom Lukićem. Ostvaren je uvid u dokumentaciju (matična knjiga zatvorenika, ličnih listova i dosjea zatvorenika i pritvorenika, ljekarski kartoni, kontrolna knjiga hrane, jelovnici i evidencija šetnji).

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Zatvorenici su smješteni u tri vaspitna kolektiva. Prvi i drugi vaspitni kolektiv smješteni su zajedno i u njima je 50 zatvorenika, raspoređenih u 11 soba. U zavisnosti od njene veličine, u sobu je smješteno od tri do deset zatvorenika. Izvršen je obilazak soba u kojima su zatvorenici kojima je krivičnu sankciju izrekao Sud BiH, i to: sobe broj 5 u kojoj su smještena tri kreveta i sobe broj 7 u kojoj je smješteno osam kreveta. Sve sobe namještene su identično, odnosno u njima se nalaze samo kreveti i manji ormarići. S obzirom da svi kreveti nisu popunjeni, ima dovoljno prostora, ali bi ipak bilo bolje da se kreveti koji se ne koriste iznesu iz soba. Također se stiče utisak da u sobama nema dovoljno dnevne svjetlosti jer imaju samo manje prozore pa je poprilično mračno. Osim toga, izvršen je i obilazak sobe broj 8 u kojoj se nalazi 12 kreveta i sobe broj 11 s 14 kreveta, te je utvrđeno da je i u njima identičan namještaj i da imaju manje prozore.

U hodniku ispred soba nalaze se ormarići u kojima zatvorenici drže svoje stvari. Svaki zatvorenik ima svoj ormarić i ključ od njega. U kolektivima se nalaze i dva veća dnevna boravka, od kojih je jedan namijenjen pušačima, a drugi nepušačima. U prostorijama za dnevne boravke nalazi se više stolova i stolica, TV-prijemnik, DVD-plejer i društvene igre.

Treći vaspitni kolektiv nalazi se na spratu objekta. To je Odjeljenje s pojačanim nadzorom koje se sastoji od osam četverokrevetnih soba, a svaka ima TV-prijemnik, WC i kupatilo.

Na spratu se nalaze i četiri samice koje imaju krevet, WC i lavabo. Samice su čiste i uredne, s dovoljno dnevnog svjetla.

Pritvorenici su smješteni u Pritvorsko odjeljenje koje se sastoji od 13 soba, od kojih je jedna šestokrevetna, a ostale su četverokrevetne. U sobama se nalaze kreveti na sprat, sto i stolice, ormarići, TV-prijemnik i odvojeni sanitarni čvor i kupatilo. Svaka soba ima taster za alarm.

Prema izjavi zavodskog osoblja, medicinski tehničari redovno vrše higijensku kontrolu soba, ali se o tome ne vode evidencije.

Prostorije Zavoda pokrivene su s 32 nadzorne kamere, osim soba, sanitarnih čvorova i kupatila, te prostorija za intimnu posjetu. Prema izjavi direktora, on ima pristup serveru.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu postoji služba za zdravstvenu zaštitu, ali u njoj trenutno nije stalno radno angažiran ljekar, nego samo dva medicinska tehničara koji rade samo prvu i drugu smjenu, odnosno od 7 do 19 sati, a nakon toga dolaze po pozivu. Zavod je na osnovu ugovora o djelu angažirao jednog ljekara opće prakse koji u Zavod dolazi tri puta sedmično, a po potrebi i češće. Zavod nije radno angažirao ljekare specijaliste, tako da se specijalistički pregledi provode u zdravstvenim ustanovama van Zavoda, odnosno u Domu zdravlja i Općoj bolnici. Prema izjavi zavodskog osoblja, terapija se zatvorenicima daje do 19 sati, a ako je potrebno i nakon toga terapiju im daju službenici zatvorske straže, prema uputstvima medicinara.

ISHRANA - Hrana za zatvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna, a hrana se priprema na osnovu jelovnika koji se sačinjavaju za 15 dana i koje potpisuju kuhar, ekonom, medicinar i predstavnik zatvorenika. Posebno se priprema dijetalna hrana za zatvorenike kojima je ona potrebna i hrana za zatvorenike islamske vjeroispovijesti. Knjiga ishrane vodi se uredno i za svaki obrok, a potpisuje je medicinski tehničar. Prema izjavi kuhara Velimira Matića i Vukoslava Jovanovića, uzorci hrane od svakog obroka pohranjuju se u frižider i čuvaju zaključani 24 sata. Ostvarenim uvidom utvrđeno je da se u frižideru nalaze uzorci hrane od jučerašnjeg dana. Prema izjavi kuhara, hrane ima dovoljno za sve zatvorenike te do sada nije bilo pritužbi na njen kvalitet.

Zatvorenici objeđuju u trpezariji koja se nalazi pored kuhinje, dok pritvorenici objeđuju u svojim sobama gdje im se hrana i donosi. U trpezariji se nalazi i frižider koji mogu za svoje potrebe koristiti zatvorenici.

Zavod ima i kantu sa osnovnim proizvodima, a zatvorenici i pritvorenici mogu naručiti i ostale proizvode koji im se nabavljaju.

HIGIJENSKI USLOVI – Većina zatvorenika ličnu higijenu održava u zajedničkim kupatilima i sanitarnim čvorovima. Na raspolaganju su im dva zajednička sanitarna čvora, od kojih je jedan s dvije odvojene kabine i tri lavaboa, a u drugoj s tri odvojene kabine i dva lavaboa. Svi sanitarni čvorovi su čisti i uredni, a zatvorenici u svako doba imaju nesmetan

pristup. Zajedničko kupatilo ima osam tuševa koji nisu odvojeni jedan od drugog i koje zatvorenici mogu koristiti jednom sedmično, a po potrebi i češće.

Pritvorenici i zatvorenici smješteni u Odjeljenju s pojačanim nadzorom koriste sanitarne čvorove i kupatila u sobama. Zatvorenici upućeni u samice koriste sanitarne čvorove u samicama, te zajednička kupatila.

Zavod organizira pranje posteljine jednom sedmično, i to preko vešeraja u kojem su zaposleni zatvorenici.

U krugu Zavoda postoji i berbernica u kojoj je zaposlen zatvorenik i gdje svi zatvorenici imaju besplatno šišanje.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Prema izjavi zavodskog osoblja, zatvorenici redovno i svakodnevno borave na otvorenom. Za to im je na raspolaganju krug za šetnju pokriven videonadzorom. U krugu za šetnju je klupa za sjedenje, koš, sto za stoni tenis i česma.

Prema izjavi zavodskog osoblja, zatvorenici ustaju u 6 sati, a nakon jutarnje toalete sobe se zaključavaju u 6,30 sati. Zatvorenici imaju pravo na popodnevni odmor od 14 do 18 sati, kada im se sobe otključavaju, te na večernji odmor od 20 do 22 sata, kada odlaze na spavanje, a subotom do 23 sata, po zahtjevu i duže. U međuvremenu zatvorenici se nalaze na poslu, u krugu za šetnju ili u dnevnom boravku.

Zatvorenici mogu koristiti i solidno opremljenu teretanu, ali samo oni koji su radno angažirani, te solidno opremljenu biblioteku i videoteku.

Zatvorenici smješteni u Odjeljenju s pojačanim nadzorom za šetnju koriste terasu koja je jednim dijelom natkrivena i na kojoj je telefonska govornica i sto za stoni tenis.

Pritvorenici, također, koriste posebnu terasu koja je jednim dijelom natkrivena i u kojoj su klupe i sto za stoni tenis. Svakom pritvoreniku omogućena je šetnja dva sata, o čemu se uredno vodi evidencija.

Prema izjavi zavodskog osoblja, u toku je osnivanje informatičke sekcije. Postoje prostorije za likovnu i rezbarsku sekciju, ali za njih nema zainteresiranih zatvorenika.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo u povjerenju razgovarati s inspektorom, ombudsmenom za zaštitu ljudskih prava, nadležnim sudom, kao i advokatom, za što postoje i posebne prostorije. Svi zatvorenici imaju pravo pisati pisma osobama van ustanove po svom izboru te primati i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa, dok je to pravo pritvorenicima ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja od Suda.

U Zavodu se nalaze i izdvojene kutije za pritužbe u koje zatvorenici i pritvorenici mogu ubacivati anonimne prijave. Kutije se nalaze u hodniku vaspitnog kolektiva i ključ od tih kutija ima načelnik Službe osiguranja. Također, svi zatvorenici imaju pravo tražiti razgovor s direktorom na osnovu pismenog zahtjeva koji dostavljaju vaspitaču, a direktor jednom mjesečno organizira i sastanke sa zatvorenicima vaspitnog kolektiva.

Zatvorenici i pritvorenici mogu svakodnevno koristiti telefonske govornice, s tim što zatvorenici mogu komunicirati samo sa sedam prethodno odobrenih telefonskih brojeva, a pritvorenici samo sa osobama za koje je Sud dao odobrenje.

Svi zatvorenici i pritvorenici imaju pravo na prijem redovnih posjeta, pošiljki i paketa. Zatvorenici primaju posjete u posebnoj prostoriji koja je pokrivena videonadzorom, a pritvorenici posjete primaju u drugoj prostoriji u kojoj su posjetilac i pritvorenik razdvojeni staklom koji onemogućava fizički kontakt.

Zatvorenici imaju pravo i na intimne posjete u dobro opremljenoj sobi u kojoj se nalazi bračni krevet, sto sa dvije fotelje, TV-prijemnik, CD-plejer i WC s kupatilom.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga zatvorenika i pritvorenika, kao i dosjei zatvorenika i pritvorenika, uredno se vode. U svakom dosjeu pritvorenika nalaze se rješenja suda o određivanju i produžavanju pritvora, potvrda o preuzimanju lica u Zavod, te izjava pritvorenika da nije imao primjedbi prilikom prijema.

Na osnovu navedenog, a s ciljem poboljšanja uslova boravka zatvorenih lica u KPZ-u Doboj, Nezavisna komisija daje sljedeće

P R E P O R U K E

1. Potrebno je poboljšati uslove boravka u sobama te u tom smislu:
  - 1.1. U skladu s članom 27. stavom 2. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), postaviti veće prozore koji će osigurati dovoljno dnevnog svjetla.
  - 1.2. Nekorištene krevete izbaciti iz soba kako bi se dobio dodatni prostor i na taj način poboljšali uslovi boravka u pojedinim sobama.
  - 1.3. U skladu s članom 36. stav 1. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH” broj 55/09) u svakoj sobi instalirati po jedan TV prijemnik.
2. Neophodno je da Zavod formira Prijemno odjeljenje u skladu s članom 136. Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih, mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10) u okviru kojeg će utvrđivati prijedlog tretmana zatvorenika, što je neophodni uslov za postupak njihove resocijalizacije.
3. Neophodno je poboljšati zdravstvenu zaštitu, te u skladu s članom 73. stav 1. Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih, mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10) stalno angažirati ljekara u zavodskoj ambulanti kao i organizirati redovne specijalističke preglede u Zavodu. Također je potrebno organizirati zdravstvenu zaštitu zatvorenika u zavodskoj ambulanti tokom 24 sata dnevno i u tu svrhu zaposliti dodatne medicinske radnike koji bi radili i treću smjenu.

4. U vezi s održavanjem lične higijene i higijene u sobama potrebno je:
  - 4.1. Pritvorenicima omogućiti kupanje najmanje jednom dnevno, a u skladu s članom 25. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
  - 4.2. U skladu s članom 32. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), ljekar ili drugi zdravstveni radnik Zavoda treba jednom sedmično vršiti kontrolu higijene u sobama i o tome voditi posebnu evidenciju.
5. U vezi sa ishranom zatvorenika i pritvorenika potrebno je:
  - 5.1. U skladu s članom 40., stav 5. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), uzorke hrane koja se priprema u Zavodu čuvati u frižideru 72 sata, a ne 24 sata kao što je sadašnja praksa.
  - 5.2. U skladu s članom 45. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH” broj 55/09) ljekar je obavezan najmanje jednom sedmično, a drugi zdravstveni radnik svaki dan obići kuhinju i provjeriti higijenske uslove, način pripremanja hrane, kvalitet namirnica i kaloričnu vrijednost hrane kao i zdravstveno stanje lica koja rade u kuhinji, te o tome voditi knjigu kontrole kuhinje.
  - 5.3. U skladu s članom 41. stav 1. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), hrana se mora pripremati na osnovu sedmičnih jelovnika, a ne na osnovu 15-dnevnih, kao što je to sadašnja praksa.
6. Neophodno je poboljšati mogućnosti Zavoda za radno angažiranje zatvorenika te u tu svrhu formirati dodatne radne jedinice, a što će predstavljati bitan faktor prevaspitavanja i resocijalizacije zatvorenika.
7. Poboljšati sadržaje slobodnih aktivnosti zatvorenika kao dopunski oblik općeg i stručnog obrazovanja radi sticanja pozitivnih navika za racionalno korištenje slobodnog vremena poslije puštanja na slobodu u skladu s članom 87. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10). U tu svrhu potrebno je da Zavod organizira dodatne sekcije u kojima bi bili angažirani zatvorenici.
8. Potrebno je da Zavod donese pravilnik o korištenju videonadzora kojim će jasno biti reguliran postupak za pristup serveru i pregledanje snimaka s nadzornih kamera, kao i da jasno propisano koja su lica ovlaštena za te radnje.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda generalni zaključak Nezavisne komisije je da Kazneno-popravni zavod Doboj ima zadovoljavajuće uslove za boravak zatvorenika i

prিতvorenika, a naročito ako se uzme u obzir da je smješten u urbanom dijelu grada i da ima ograničene mogućnosti proširenja svojih kapaciteta.

7. Posjeta KPZ-u Orašje, 19.10.2012.

Detaljna i najavljena posjeta Kazneno-popravnom zavodu Orašje obavljena je 19.10.2012. Tokom posjete obavljen je razgovor s direktorom Ivom Ivkićem, nadzornikom straže Željkom Župarićem, kuharom Pavom Janjićem i medicinskom tehničarkom Slavicom Krištić. Ostvaren je uvid u dokumentaciju (matična knjiga zatvorenika, ličnih listova i dosjea zatvorenika i pritvorenika, ljekarski kartoni, kontrolna knjiga hrane, jelovnici i evidencija šetnji).

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Zatvorenici i pritvorenici smješteni su u tri dvospratne zgrade.

U prvoj zgradi u prizemlju smješteno je Odjeljenje broj 10 koje se sastoji od pet soba. Sobe imaju po četiri kreveta, sto, stolice, ormariće, taster za alarm, te izdvojeno kupatilo s WC-om. Sve sobe su čiste, uredne i s dovoljno dnevnog svjetla. Imaju i TV-prijemnik i DVD-plejer, koje su, uz odobrenje Uprave Zavoda, nabavili zatvorenici. U Odjeljenju je i veći dnevni boravak sa stolovima, stolicama i TV-prijemnikom, ali bez dodatnih sadržaja. Na spratu zgrade su prostorije Odjeljenja broj 11 koje još uvijek nije useljeno.

U drugoj zgradi na prvom spratu smješteno je Odjeljenje broj 8 koje ima devet četverokrevetnih soba u kojima su smještena 24 zatvorenika. U ovom odjeljenju nalazi se jedna soba pokrivena videonadzorom. U prizemlju je smješteno Odjeljenje broj 9 koje se sastoji od pet četverokrevetnih i jedne dvokrevetne sobe u kojima je smješteno 17 zatvorenika. Sve sobe imaju isti namještaj, odnosno krevete, sto, stolice, taster za alarm, te izdvojeno kupatilo s WC-om. Sve sobe su čiste i uredne, s dovoljno dnevnog svjetla. Sobe imaju i TV-prijemnike koje su, po odobrenju, nabavili zatvorenici. Odjeljenja imaju i po jedan dnevni boravak sa stolovima, stolicama i TV-prijemnikom.

U trećoj zgradi na spratu je smješteno Odjeljenje broj 7 koje se sastoji od pet četverokrevetnih i dvije dvokrevetne sobe sa istim namještajem i uslovima kao i u drugim sobama. U prizemlju je smješteno Pritvorsko odjeljenje sa šest četverokrevetnih i jednom dvokrevetnom sobom. Sve sobe su čiste i uredne, s dovoljno dnevnog svjetla. U njima se nalaze kreveti, sto i stolice, TV-prijemnik i taster za alarm, te izdvojeni sanitarni čvor, ali bez kupatila, tako da koriste zajedničko kupatilo.

Zavod ima i dvije jednokrevetne sobe za pojačani tretman s krevetom, sanitarnim čvorom, lavaboom i tasterom za alarm. Sobe su čiste, uredne i s dovoljno dnevnog svjetla.

Postoje i tri samice s krevetom, sanitarnim čvorom i lavaboom. Sve samice imaju prozore, tako da ima dovoljno dnevnog svjetla i svježeg zraka.

Osim soba, kupatila i sanitarnih čvorova, te soba za intimne posjete, sve prostorije Zavoda pokrivene su videonadzornim kamerama. Prema izjavi direktora, pristup serveru videonadzora imaju samo direktor i referent koji je za to određen, ali o tome ne postoji pravilnik.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu postoji Služba za zdravstvenu zaštitu u kojoj trenutno nije stalno radno angažiran ljekar nego samo dva medicinska tehničara koji rade samo prvu i drugu smjenu, odnosno od 7 do 19 sati, a nakon toga dolaze po pozivu. Zavod je na osnovu ugovora s bolnicom u Orašju angažirao po jednog ljekara neuropsihijatra i internistu koji u Zavod dolaze jednom sedmično, a po potrebi i češće.

Na upit predstavnika Nezavisne komisije, medicinski tehničar dao je jasne i precizne odgovore o načinu postupanja sa zatvorenicima koji su ovisni o narkoticima, po čemu se da zaključiti, da se u liječenju ovih zatvorenika primjenjuju procedure koje odgovaraju standardima postupanja, tj. obavještanje ljekara, uputa u dom zdravlja, pravilan pristup prema primjeni lijekova itd. Za liječenje bolesti ovisnosti kod zatvorenika i pritvorenika razvijene su procedure odvikavanja ili liječenja, a dobro razvijen sistem dostupnosti hitne medicinske intervencije pruža sigurnost štićenicima i Upravi. Prema izjavi medicinske tehničarke Slavice Krištić, koju smo zatekli na radnom mjestu, zatvor saraduje s detox centrom u Tuzli. Metadon u tečnom obliku je dostupan štićenicima uz kontrolu doze od strane neuropsihijatra. Također, informirala nas je da imaju oko 35 ovisnika kojima pružaju razne nivoe zdravstvene zaštite, od lijekova za smirenje do metadona.

Od priručne opreme medicinski blok ima: aparate za mjerenje pritiska, šećera i vagu.

Posjeta medicinskom bloku i razgovor s gospođom Krištić ostavili su utisak da je riječ o dobro uigranom timu koji ima razvijene procedure liječenja štićenika i dostupne lijekove. Jedina naša zamjerka je podjela lijekova pacijentima-štićenicima u noćnoj smjeni od strane zatvorske straže.

Prema izjavi zavodskog osoblja, terapija se zatvorenicima daje do 19 sati, a ako je potrebno i nakon toga, terapiju im daju službenici zatvorske straže, prema uputstvima medicinaru.

ISHRANA - Hrana za zatvorenike i pritvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna, a hrana se priprema na osnovu sedmičnih jelovnika koje potpisuju kuhar i direktor. Posebno se priprema dijetalna hrana za zatvorenike kojima je ona potrebna, kao i za zatvorenike islamske vjeroispovijesti. Knjiga ishrane uredno se vodi i potpisuje je medicinski tehničar za svaki obrok. Prema izjavi kuhara Pave Janjića, uzorci hrane od svakog obroka pohranjuju se u frižider i čuvaju 24 sata. Ostvarenim uvidom utvrđeno je da se u frižideru nalaze plastične kutije sa uzorcima hrane od prethodnog dana. Prema izjavi kuhara Pave Janjića, hrane ima dovoljno za sve zatvorenike i do sada nije bilo pritužbi na njen kvalitet.

Zatvorenici objeđuju u trpezariji koja je u sklopu kuhinje, a pritvorenici u svojim sobama gdje im se hrana i donosi.

Zavod ima i kantu preko koje zatvorenici i pritvorenici mogu naručivati proizvode, pa čak i gotovu hranu. Osim toga, pritvorenici na raspolaganju imaju i jedan zajednički frižider smješten u hodniku u kojem mogu držati svoju hranu i sokove.

HIGIJENSKI USLOVI – Zatvorenici ličnu higijenu održavaju u sanitarnim čvorovima i kupatilima koja se nalaze u sklopu sobe i odvojena su pregradnim zidom, što osigurava potpunu zaštitu privatnosti prilikom korištenja. Izuzetak su dvije sobe za pojačani tretman i tri samice koje imaju samo sanitarni čvor, dok se kupanje obavlja u zajedničkom kupatilu koje se sastoji od četiri odvojene tuš-kabine.

Pritvorenici u sobama imaju na raspolaganju samo sanitarne čvorove koji su, također, odvojeni pregradnim zidom, te je na taj način omogućena potpuna zaštita privatnosti prilikom korištenja. Pritvorenici mogu koristiti zajedničko kupatilo koje ima četiri odvojene tuš-kabine. Prema izjavi zavodskog osoblja, pritvorenici mogu koristiti zajedničko kupatilo četiri puta sedmično u ljetnom periodu, a tri puta u zimskom periodu.

Zavod organizira pranje posteljine preko vešeraja u kojem su zaposleni zatvorenici, a posteljina se mijenja svakih 15 dana.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Prema izjavi zavodskog osoblja, zatvorenici redovno i svakodnevno borave na otvorenom i za to im je na raspolaganju krug za šetnju pokriven videonadzorom. U krugu za šetnju nalazi se koš, teren za odbojku, teretana i telefonska govornica, a jedan dio je natkriven. Zatvorenici šetaju u dvije grupe, dva puta po 1,5 sat, i to prijepodne i poslijepodne, osim zatvorenika pod pojačanim tretmanom koji šetaju sat vremena dnevno. Zatvorenici ustaju u 7 sati, a doručak je od 8 do 9 sati. Od 9 do 10 sati su slobodne aktivnosti u paviljonu, a od 10 do 13 sati je šetnja, te nakon ručka još 1,5 sat šetnje. Povečerje je u 23 sata, a vikendom u 24 sata.

Zatvorenici na raspolaganju imaju i prostorije za dnevni boravak, biblioteku s oko 500 knjiga, kurs engleskog jezika, a planira se i osnivanje informatičke sekcije.

Pritvorenici na otvorenom prostoru borave svaki dan u trajanju od po dva sata, a na raspolaganju im je krug za šetnju u kojem se nalaze klupe, sto za stoni tenis, vratilo i telefonska govornica.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo u povjerenju razgovarati s inspektorom, ombudsmanom za ljudska prava, nadležnim sudom, kao i advokatom, za što postoje i posebne prostorije. Svi zatvorenici imaju pravo pisati pisma osobama van ustanove po svom izboru, te primati i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa, dok je to pravo pritvorenicima ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja od Suda.

U Zavodu se nalaze i izdvojene kutije za pritužbe u koje zatvorenici i pritvorenici mogu ubacivati anonimne prijave. Također, i svi zatvorenici imaju pravo tražiti razgovor s direktorom na osnovu molbe za razgovor.

Zatvorenici i pritvorenici mogu svakodnevno koristiti telefonske govornice, s tim što zatvorenici mogu komunicirati samo sa sedam prethodno odobrenih telefonskih brojeva, dok pritvorenici mogu komunicirati samo sa osobama za koje je Sud dao odobrenje. Trajanje telefonskih razgovora zatvorenika nije ograničeno, s tim što ih mogu obavljati samo za vrijeme šetnje. Pritvorenici, također, mogu telefonirati samo za vrijeme šetnje, a razgovori su ograničeni na pet minuta dnevno.

Svi zatvorenici i pritvorenici imaju pravo na prijem redovnih posjeta, pošiljki i paketa težine do 8 kilograma. Zatvorenici posjete primaju u jednoj manjoj prostoriji sa stolovima i stolicama i u prisustvu službenika zatvorske straže, dok pritvorenici posjete primaju u drugoj prostoriji u kojoj su posjetilac i pritvorenik razdvojeni staklom koje onemogućava fizički kontakt.

Zatvorenici i pritvorenici imaju pravo i na intimne posjete, za što su im na raspolaganju dvije sobe, i to jedna za zatvorenike, a druga za pritvorenike. U sobama se nalaze krevet, WC i kupatilo.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga zatvorenika i pritvorenika, kao i dosjei zatvorenika i pritvorenika, vode se uredno. U svakom dosjeu pritvorenika nalaze se rješenja suda o određivanju i produžavanju pritvora, zapisnik o zaprimanju pritvorene osobe u Zavod, te izjava pritvorenika da nije imao primjedbi prilikom prijema.

Na osnovu navedenog, a u svrhu poboljšanja uslova boravka zatvorenika i pritvorenika u KPZ-u Orašje, Nezavisna komisija daje sljedeće

P R E P O R U K E

1. Neophodno je zapošljavanje dodatnog zavodskog osoblja, kako bi se proširili kapaciteti Zavoda i efikasnije provodio tretman resocijalizacije. U tu svrhu potrebno je zapošljavanje dodatnih službenika zatvorske straže, te psihologa, vaspitača, socijalnog radnika i zdravstvenih radnika
2. Neophodno je da Zavod formira prijemno odjeljenje, u skladu s članom 136. Zakona BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10) u okviru kojeg će utvrđivati prijedlog tretmana zatvorenika, što je neophodan uslov za postupak njihove resocijalizacije.
3. Neophodno je zaposliti odgovarajuće profile zdravstvenih radnika kako bi zdravstvena zaštita mogla biti dostupna zatvorenicima u toku noćnih sati i radi podjele lijekova u istom periodu.
  - 3.1. Potrebno je sklopiti ugovor između Zatvora i detox centra u Tuzli radi efikasnijeg tretmana bolesnika ovisnika o narkoticima.
  - 3.2. Zdravstvenu zaštitu neophodno je poboljšati te, u skladu s članom 73. stav 1. Zakona BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10) stalno angažirati ljekara u zavodskoj

ambulanti i organizirati redovne specijalističke preglede u Zavodu. Također, potrebno je organizirati zdravstvenu zaštitu zatvorenika u zavodskoj ambulanti 24 sata dnevno, i u tu svrhu zaposliti dodatne medicinske radnike koji bi radili i treću smjenu.

4. U vezi s održavanjem lične higijene i higijene u sobama potrebno je:
  - 4.1. Pritvorenima omogućiti kupanje najmanje jednom dnevno, a u skladu s članom 25. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
  - 4.2. U skladu s članom 32. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), ljekar ili drugi zdravstveni radnik Zavoda jednom sedmično vrši kontrolu higijene u sobama i o tome vodi posebnu evidenciju.
5. U vezi sa ishranom zatvorenika i pritvorenika potrebno je:
  - 5.1. U skladu s članom 40. stav 5. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), uzorke hrane koja se priprema u Zavodu čuvati u frižideru 72 sata, a ne 24 sata kao što je sadašnja praksa.
  - 5.2. U skladu s članom 45. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), ljekar je obavezan najmanje jednom sedmično, a drugi zdravstveni radnik svaki dan, običi kuhinju i provjeriti higijenske uslove, način pripremanja hrane, kvalitet namirnica i kaloričnu vrijednost hrane, kao i zdravstveno stanje lica koja rade u kuhinji, te o tome voditi knjigu kontrole kuhinje.
6. Za radno angažiranje zatvorenika neophodno je poboljšati mogućnosti Zavoda. U tu svrhu formirati dodatne radne jedinice, a prevashodno u okviru Zavoda registrirati privrednu jedinicu kako bi se osigurao rad zatvorenima, a time i bolji uslovi u prevaspitavanju i resocijalizaciji.
7. Svim zatvorenima potrebno je osigurati boravak na otvorenom u trajanju od najmanje dva sata dnevno, pa i zatvorenima koji se nalaze pod pojačanim tretmanom koji u sadašnjoj praksi imaju pravo na šetnju u trajanju od sat vremena dnevno. Naime, to pravo na osnovu člana 84. stav 1. Zakona BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10) pripada svakom zatvoreniku pa čak i onom koji je upućen u samicu (čl. 104. stav 1. Zakona BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10).

8. Prostorije za posjete zatvorenicima potrebno je urediti i proširiti njihov kapacitet, što će zatvorenicima omogućiti da provode kvalitetnije vrijeme s članovima svoje porodice, a naročito s djecom.
9. Zatvorenicima koji ne primaju posjete redovno, odnosno ne primaju ih svakog mjeseca, potrebno je omogućiti duže posjete od 30 minuta. Naime, članom 56. stav 3. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09) nije ograničeno trajanje pojedinačnih posjeta, već je propisano samo da zatvorenici imaju pravo na posjete u trajanju ne manje od četiri (4) sata mjesečno.
10. Zavod treba donijeti pravilnik o korištenju videonadzora, kojim će se jasno regulirati postupak za pristup serveru i pregledanje snimaka s nadzornih kamera, kao i jasno propisati koje su osobe ovlaštene za te radnje.
  - 10.1. Do donošenja pravilnika potrebno je osigurati fizički server sistemom suključarstva ili pečačenjem, kako bi se onemogućile zloupotrebe, a na štetu zatvorenika.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda, generalni zaključak Nezavisne komisije je da Kazнено-popravni zavod Orašje ima dobre uslove za boravak zatvorenika, a koji će biti još bolji ispunjavanjem navedenih preporuka.

8. Nenajavljena ad hoc posjeta KPZ-u Foča, 16.11.2012.

Nenajavljena ad hoc posjeta Kazнено-popravnom zavodu Foča obavljena je 16.11.2012. u prisustvu direktora KPZ-a Foča Siniše Golijanina, pomoćnika direktora za službu tretmana Željka Bodiroge, pomoćnika direktora za službu osiguranja Mila Mastila i rukovodioca Odjeljenja s posebnim režimom Petra Gagovića. O obavljenoj posjeti sačinjen je i zapisnik.

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Izvršen je pregled uslova boravka u Odjeljenju s posebnim režimom. To je novoformirano odjeljenje kapaciteta 38 lica. U trenutku posjete bilo je 15 zatvorenika, od kojih su dvojica zatvorenici kojima je krivičnu sankciju izrekao Sud BiH.

Odjeljenje je smješteno u posebnom objektu koji ima dva sprata sa po 19 soba. Sve sobe su iste i imaju po jedan krevet, stalažu, sto, stolicu i TV prijemnik, a u jednom dijelu sobe je WC, tuš i lavabo koji su paravanom odvojeni od ostatka sobe. Svaka soba je pokrivena videonadzorom, osim dijela koji se koristi kao WC i kupatilo. Svaka soba ima dovoljno velike prozore i ventilaciju, kao i tastere za alarm.

ISHRANA - Zatvorenici iz ovog odjeljenja objeduju u svojim sobama gdje im se hrana donosi.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Zatvorenici imaju ograničene mogućnosti bavljenja slobodnim aktivnostima. Za šetnju imaju najmanje dva sata dnevno, te dva sata za sportske aktivnosti. Šetaju sami, a na raspolaganju su im četiri šetnice širine oko 3 m i dužine oko 20 m koje su sa svih strana okružene zidovima, osim s gornje. Za sportske aktivnosti mogu koristiti betonirani teren s košem i spravama za vježbanje, te manju salu sa stolom za stoni tenis.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Zatvorenici imaju pravo i na posjete bez fizičkog kontakta, te na posjete branioca koje primaju u posebnoj prostoriji.

U Odjeljenju nema kutije za anonimne pritužbe.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu još uvijek nije radno angažiran ljekar. Prema izjavi zavodskog osoblja, ljekar je kraće vrijeme bio angažiran, ali je prekinuo radni odnos.

U službi zdravstvene zaštite stalno su radno angažirana četiri medicinara koji rade u smjenama.

DOKUMENTACIJA - Izvršenim pregledom utvrđeno je da se dosjei uredno vode i da su u njima i evidencije dokumenata.

Na osnovu svega navedenog, a s ciljem poboljšanja uslova boravka zatvorenika i pritvorenika u KPZ-u Foča, Nezavisna komisija daje sljedeće

P R E P O R U K E

1. a) Neophodno je poboljšati zdravstvenu zaštitu te, u skladu s članom 73. stav 1. Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, broj 12/10), stalno angažirati ljekara u zavodskoj ambulanti i organizirati redovne specijalističke preglede u Zavodu. Naime, Uprava Zavoda još uvijek nije uspjela stalno radno angažirati ljekara iako su ulagali dodatne napore te su jedno vrijeme čak i imali radno angažiranog ljekara. Osim toga, potrebno je i dodatno opremiti službu zdravstvene zaštite radi obavljanja specijalističkih pregleda, i to prvenstveno rendgen-aparat.

b) Neophodno je sklopiti ugovor o saradnji s najbližom bolnicom za psihijatrijske bolesti kako bi se omogućilo provođenje medicinskih procedura u liječenju bolesti ovisnosti među zatvorenicima, a čije je prisustvo evidentno. Ugovor o djelu s neuropsihijatrom ne osigurava dovoljno kvalitetnog tretmana ovoj populaciji zatvorenika jer se tretmani svode na lijekove za spavanje i bolove.
2. Potrebno je da Zavod donese odgovarajući akt o korištenju i zaštiti videonadzora kojim će se jasno regulirati postupak za pristup serveru i pregledanje snimaka s nadzornih kamera i jasno propisati koja su lica ovlaštena za te radnje. Naime, prema sadašnjem stanju, pristup serveru je zaštićen šifrom koju ima samo pomoćnik direktora i njegov zamjenik, čime je onemogućena zloupotreba, tako da je potrebno ovaj postupak samo pravno normirati pravilnikom ili odlukom.

3. Potrebno je u Odjeljenju s posebnim režimom postaviti kutiju za anonimne predstavke zatvorenika.
4. Potrebno je da se zatvorenicima u Odjeljenju s posebnim režimom omogući i prijem slobodnih posjeta te, u skladu s članom 58. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), osigurati prostoriju za te posjete u kojima će biti ležaj, čista posteljina i sanitarni čvor, a sve zbog toga što sadašnje nisu odgovarajuće.
5. Potrebno je da Ministarstvo pravde BiH ponovo razmotri da li je upućivanje zatvorenika osuđenih od Suda BiH u Odjeljenje s posebnim režimom u skladu sa Zakonom Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, broj 12/10) s obzirom da je ovo odjeljenje formirano na osnovu posebnog zakona Republike Srpske.
6. Potrebno je da Zavod proširi mogućnosti radnog angažiranja zatvorenika te da propiše jasne procedure i kriterije njihovog zapošljavanja, čime će se izbjeći bilo kakva diskriminacija.

9. Posjeta Kazneno-popravnog zavodu Tuzla, 29.11.2012.

Detaljna i najavljena posjeta Kazneno-popravnog zavodu Tuzla obavljena je 29.11.2012. Tokom posjete obavljen je razgovor sa zamjenikom direktora Jozom Vilušićem, pomoćnikom direktora za tretman Senadom Lukavačkić, pomoćnikom direktora za osiguranje Zijadom Bašićem, ljekarom prim. dr. Mirsadom Tranovljakovićem, medicinskom tehničarkom Mirsadom Vrabac i kuharom Mensurom Fazlićem. Ostvaren je uvid u dokumentaciju (matična knjiga zatvorenika, lični listovi i dosjei zatvorenika i pritvorenika, ljekarski kartoni, kontrolna knjiga hrane, jelovnici).

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Zatvorenici su smješteni u dislociranom odjeljenju na Kozlovcu, udaljenom 10-ak kilometara od glavne zgrade. Zatvorenici su smješteni u dvije identične trospratne lamele i raspoređeni u četiri odjeljenja te u Prijemno-otpusnom odjeljenju koje je smješteno u posebnoj zgradi. U prizemljima lamela je po jedno odjeljenje sa po šest četverokrevetnih soba, a na spratovima su po dva odjeljenja sa osam četverokrevetnih soba.

Sobe u kojima su smješteni zatvorenici imaju po četiri ležaja, četiri ormarića i izdvojeni WC s lavaboom. U sobama nema TV prijemnika, ali je zatvorenicima omogućeno da o svom trošku nabave TV prijemnike i DVD plejere. Sobe su čiste i uredne, s dovoljno dnevnog svjetla, ali je potrebno krećenje zidova na kojima je zakačeno dosta odjeće koju koriste zatvorenici. U hodniku su ormarići u kojima zatvorenici drže svoju obuću. Svako odjeljenje, odnosno svaki sprat, ima zajedničko kupatilo sa po četiri tuš-kabine i četiri lavabo, te dva zajednička WC-a sa po jednom kabinom. Na spratovima je i dnevni boravak s TV prijemnikom i odvojenim prostorom za pušače.

U posebnoj zgradi je Prijemno-otpusno odjeljenje sa šest trokrevetnih i četverokrevetnih soba, u kojima je smješteno 20 zatvorenika. Dvije sobe koriste se kao otpusno, a četiri kao prijemno odjeljenje. Sve sobe su čiste i uredne, ali nedostaje ormarića za garderobu, te jedan ormarić koriste dva zatvorenika. U sklopu Odjeljenja je i zajednički WC s tri odvojene kabine te zajedničko kupatilo s tri odvojene tuš-kabine. Odjeljenje ima i dnevni boravak s TV prijemnikom, stolovima i stolicama. U hodniku Odjeljenja nalaze se ormarići u kojima zatvorenici čuvaju svoju obuću. Na spratu iznad ovog odjeljenja ima još prostorija za smještaj zatvorenika, ali se one renoviraju.

Zatvorenice su smještene u posebnoj zgradi – žensko odjeljenje, koje se sastoji od prizemlja i tri sprata. U prizemlju je prijemno odjeljenje sa osam kreveta i djeluje prenatrpano s obzirom na veličinu prostorije, odnosno ne ispunjava standarde propisane zakonom. U prizemlju je, također, soba za odmor koja se istovremeno koristi i kao radna prostorija u kojoj zatvorenice organiziraju društveni život kroz različite sekcije (dramska, muzička). Posebno se ističe sekcija ručnog rada – šivanje, vezenje i druge rukotvorine.

Na prvom spratu je šest soba sa po četiri do šest kreveta. U svakoj sobi ima TV (kablovska televizija), lavabo i odvojen WC.

Na drugom spratu je 12 soba sa istom opremom i još jedna prostorija prilagođena zatvorenicama koje se školuju. Osim ležaja, u njoj se nalazi namještaj za sjedenje i učenje. Iznad ovog sprata je tavan koji nije iskorišten.

U okviru ženskog odjeljenja smješten je pritvor sa 18 soba – ćelija u kojima se nalaze po dva ležaja na sprat, WC, TV prijemnik i sto. Dvije prostorije predviđene su za samice i u njima se nalazi po jedan krevet i WC.

Sve prostorije Zavoda, osim soba, kupatila i sanitarnih čvorova te soba za intimne posjete, pokrivene su videonadzornim kamerama. Videonadzor na ženskom odjeljenju ima osam uporednih snimaka prostora – hodnik, ćelije i zajednički prostor, što samo djelimično pokriva prostor u tom odjeljenju. Snimak se čuva deset dana, nakon čega se automatski briše. Prema izjavi zavodskog osoblja, pristup serveru videonadzora ima nadzornik straže i on je osiguran šifrom i katancem, ali to nije uređeno pravilnikom.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U glavnoj zgradi Zavoda smještena je Služba za zdravstvenu zaštitu u, sa stalno zaposlenim ljekarom i tri medicinska tehničara. Zavod ima ugovore i sa specijalistima koji povremeno dolaze i vrše specijalističke preglede. U odjeljenju na Kozlovcu smješteni su ambulanta za preglede i stacionar s četiri ležaja, u kojem u trenutku posjete nije bio nikoga. Prema izjavi zavodskog ljekara, on četiri puta sedmično odlazi u odjeljenje na Kozlovcu kako bi obavio preglede, a medicinski tehničari su tamo svaki dan do 14 sati. Zatvorenici u odjeljenju na Kozlovcu imaju mogućnost prijavljivanja na preglede tri puta sedmično.

Nabavka lijekova vrši se preko dobavljača „Krajinalijekovi”. Ističe se problem u dostavljanju lijekova. Uglavnom je riječ o neurednom dostavljanju lijekova, što stvara određene probleme, a posebno kada su u pitanju antidepresivi i sedativi. Ambulanta je opremljena EKG-om,

aparatom za mjerenje krvnog pritiska, aparatom za kisik i dva sterilizatora, setom za reanimaciju i intubiranje. Aparat za mjerenje holesterola i triglicerida nije u upotrebi zbog nedostatka sredstava potrebnih za kupovinu traka za preglede. Stacionar u ženskom odjeljenju opremljen je s tri nova kreveta. Prema izjavi zavodskog ljekara, prilikom smještaja u samicu, zatvorenice obavezno pregleda ljekar te ih svakodnevno obilazi. Prema izjavi zavodskog osoblja, bilo je slučajeva upotrebe „medicinskih lisica” kao oblika zaštite od samopovređivanja, za šta odluku obavezno donosi neuropsihijatar.

ISHRANA - Hrana za zatvorenike/ce i pritvorenike/ce priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna, a hrana se priprema na osnovu sedmičnih jelovnika koje potpisuje zamjenik direktora. Posebno se priprema dijetalna hrana za zatvorenike kojima je ona potrebna, kao i iz vjerskih razloga. Knjiga ishrane vodi se uredno i za svaki obrok je potpisuje medicinski tehničar ili, u njegovom odsustvu, dežurni u Zavodu. Prema izjavi kuhara Mensura Fazlića, uzorci hrane od svakog obroka pohranjuju se u frižider i čuvaju 24 sata. Utvrđeno je da se u frižideru nalaze plastične kutije sa uzorcima hrane od prethodnog dana. Prema izjavi kuhara, hrane ima dovoljno za sve zatvorenike, te do sada nije bilo pritužbi na njen kvalitet. Higijensko-epidemiološki zavod redovno kontrolira kuhinju.

Zatvorenici/e objeđuju u trpezariji koja je u sklopu kuhinje, a pritvorenici u svojim sobama gdje im se hrana donosi.

Zavod ima kantinu u kojoj zatvorenici mogu nabavljati osnovne proizvode po nabavnim cijenama.

HIGIJENSKI USLOVI – Zatvorenici/e ličnu higijenu održavaju u sanitarnim čvorovima koji su u sklopu sobe i fizički su odvojeni od unutrašnjosti sobe. U sklopu sanitarnih čvorova je i po jedan lavabo. Osim toga, zatvorenici na svakom odjeljenju imaju na raspolaganju i po dva zajednička sanitarna čvora, od kojih je jedan u hodniku, a drugi u dnevnom boravku, te po jedno zajedničko kupatilo sa po četiri tuš-kabine i četiri lavabo koja zatvorenici mogu stalno koristiti. U kupatilima ima dovoljno tople vode, ali ih je potrebno renovirati. Na ženskom odjeljenju, na prvom i drugom spratu, su po tri tuš-kabine, što je nedovoljno uzimajući u obzir higijenske potrebe zatvorenica. Zatvorenice same nabavljaju sredstva za ličnu higijenu.

U Prijemno-otpusnom odjeljenju zatvorenici/e ličnu higijenu održavaju u zajedničkom WC-u, s tri odvojene kabine, i u zajedničkom kupatilu, s četiri odvojene tuš-kabine koje je, također, potrebno renovirati.

Zavod organizira pranje posteljine preko vešeraja u kojem su zaposleni zatvorenici, a posteljina se mijenja svakih 15 dana. Zatvorenici/e peru odjeću sami ručno i sami nabavljaju sredstva za pranje, osim zatvorenika koji nisu radno angažirani i koji na računu imaju manje od 30 KM i kojima zavodska uprava uručuje mjesečne pakete.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Zatvorenici/e redovno i svakodnevno borave na otvorenom. Na raspolaganju su im krug za šetnju, sportski tereni za fudbal i košarku, teren za odbojku na pijesku, trim kabinet, stoni tenis. Zatvorenici imaju pravo na tri sata boravka na otvorenom u

toku dana, i to: prijepodne od 10,30 do 12 sati, a poslijepodne od 16,30 do 18 sati. Svi zatvorenici imaju pravo i na korištenje trim kabineta, i to: ponedjeljkom, srijedom i petkom u terminima od 9 do 11 sati i od 18 do 20 sati.

Zatvorenici/e imaju mogućnost korištenja i biblioteke, te učestvovati u radu literarne, informatičke i rezbarske sekcije.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici/e imaju pravo da u povjerenju razgovaraju s inspektorom, državnim ombudsmenom, nadležnim sudom kao i advokatom, za što postoje i posebne prostorije. Svi zatvorenici imaju pravo pisati pisma osobama van ustanove po svom izboru i primati i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa dok je to pravo pritvorenicima ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja od Suda.

Svaki zatvorenik/ca ima pravo da se žali na rad bilo kojeg zavodskog službenika. Na žalbu zatvorenika u prvom stepenu odgovara službenik na kojeg se i žalio, u drugom stepenu rukovodilac organizacione jedinice, a u trećem direktor, odnosno zamjenik direktora. Također, zatvorenici imaju mogućnost da se žale i zamjeniku direktora putem molbenog raporta.

U Zavodu su postavljene izdvojene kutije za pritužbe u koje zatvorenici/e i pritvorenici/e mogu ostavljati anonimne prijave.

Zatvorenici/e mogu svakodnevno koristiti telefonske govornice, s tim što mogu pozivati samo sedam prethodno odobrenih telefonskih brojeva.

Svi zatvorenici/e i pritvorenici/e imaju pravo na prijem redovnih posjeta, pošiljki i paketa. Redovne posjete primaju se u jednoj prostoriji u kojoj su zatvorenici i njihovi posjetioци odvojeni staklenom pregradom, tako da komuniciraju pomoću telefonskih slušalica, bez imalo privatnosti. Zatvorenici imaju mogućnost prijema i tzv. posjete na kapiji 1 koja se smatra unutarzavodskom pogodnošću i koja je ograničena samo na određenu kategoriju zatvorenika. Naime, Uprava Zavoda donijela je kriterije za odobravanje ove posjete prema kojima se ona ne može odobriti zatvorenicima koji su privedeni na izdržavanje kazne zatvora, zatvorenicima koji su izvršili određena krivična djela, alkoholičarima i narkomanima, zatvorenicima koji koriste vanzavodske pogodnosti, zatvorenicima kojima je izrečana disciplinska mjera - samica i zatvorenicima s visokim stepenom rizika. U vrijeme ove posjete dozvoljen je kontakt zatvorenika i njihovih posjetilaca pa čak i konzumiranje jela i pića.

Zatvorenici/e imaju pravo i na intimne posjete, za što im je na raspolaganju jedna prostorija s krevetom, WC-om i kupatilom.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga i dosjei zatvorenika/ca i pritvorenika/ca se uredno vode, osim što u dosjeima zatvorenika/ca nedostaju rješenja o radnim angažmanima.

Na osnovu navedenog, a u svrhu poboljšanja uslova boravka zatvorenika i pritvorenika u KPZ-u Tuzla, Nezavisna komisija daje sljedeće:

PREPORUKE

1. Neophodno je dodatno zapošljavanje zavodskog osoblja kako bi se efikasnije provodio tretman resocijalizacije. U tu svrhu potrebno je da Ministarstvo pravde FBiH što hitnije preduzme sve potrebne mjere s ciljem imenovanja direktora Zavoda, kao i zapošljavanja dodatnih službenika zatvorske straže, te socijalnog radnika i vaspitača.
2. Potrebno je fizički odvojiti zatvorenice od maloljetnika smještenih u Vaspitno-popravnom domu, s obzirom da se oni stalno susreću u svakodnevnim aktivnostima.
3. Neophodno je poboljšati uslove boravka zatvorenika/ca i pritvorenika/ca u Zavodu, te u vezi s tim:
  - 3.1. Smanjiti broj zatvorenica jer se stiče dojam da pojedine sobe u Odjeljenju za zatvorenice svojom veličinom ne ispunjavaju zakonom propisane standarde. Također je uočeno da i prostorije za dnevni boravak u tom odjeljenju nisu odgovarajuće veličine u odnosu na postojeći broj zatvorenika;
  - 3.2. Renovirati kupatila i u Odjeljenju za zatvorenice postaviti dodatne tuš-kabine jer je postojeći broj nedovoljan za higijenske potrebe zatvorenica;
  - 3.3. Okrečiti sobe, što se, u skladu s članom 35. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), mora vršiti najmanje jednom godišnje, a po potrebi i češće;
  - 3.4. U Prijemno-otpusnom odjeljenju, a po potrebi i u drugim sobama, postaviti dovoljan broj noćnih ormarića za svakog zatvorenika, u skladu s članom 21. stav 1. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09);
  - 3.5. U sobama u kojima borave zatvorenici koje je osudio Sud BiH postaviti po jedan TV prijemnik, u skladu s članom 36. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09);
  - 3.6. Zatvorenicima osigurati poseban prostor u kojem će čuvati sezonsku garderobu, s obzirom da njeno držanje u sobama daje izgled neurednosti i smanjuje korisnu površinu sobe, kao i prostor za vjerske potrebe;
  - 3.7. Završiti renoviranje soba iznad Prijemno-otpusnog odjeljenja, čime će se povećati kapacitet Zavoda;
  - 3.8. Iako su higijenski uslovi u sobama zadovoljavajući, ipak je potrebno da ljekar ili drugi zdravstveni radnik jednom sedmično kontrolira higijenu u sobama, te da o tome vode evidenciju, u skladu s članom 32. Pravilnika o kućnom redu u

ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).

4. Potrebno je poboljšati zdravstvenu zaštitu zatvorenika/ca i pritvorenika/ca te osigurati uredno dostavljanje lijekova, a posebno kada su u pitanju antidepresivi i sedativi te nabavljanje traka za mjerenje holesterola i triglicerida.
5. Potrebno je da Zavod postavi kutiju za anonimne pritužbe zatvorenika/ca i pritvorenika/ca.
6. Potrebno je poboljšati kontrolu kvaliteta hrane i higijenskih uslova u kuhinji, te s tim u vezi:
  - a. U skladu s članom 40. stav 5. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09) uzorke hrane koja se priprema u Zavodu, čuvati u frižideru 72 sata, a ne 24 sata, kao što je sadašnja praksa.
  - b. U skladu s članom 45. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), ljekar je obavezan najmanje jednom sedmično, a drugi zdravstveni radnik svaki dan, obići kuhinju i provjeriti higijenske uslove, način pripremanja hrane, kvalitet namirnica i kaloričnu vrijednost hrane, kao i zdravstveno stanje lica koja rade u kuhinji, te o tome voditi knjigu kontrole kuhinje.
7. Potrebno je u dosjeima zatvorenika čuvati i rješenje o radnom angažmanu, jer se u dosjeu moraju nalaziti sva pismena u vezi s tim zatvorenikom, a u skladu s članom 17. stav 1. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
8. Potrebno je da Zavod, u skladu s članom 24.4. Evropskih zatvorskih pravila, organizira posjete koje će zatvorenicima omogućiti da kvalitetnije održavaju i unapređuju porodične odnose. U vezi s tim, potrebno je da se tzv. posjete na kapiji 1 omoguće svim zatvorenicima, a da se samo u izuzetnim slučajevima koriste prostorije za posjete sa staklenom pregradom koja onemogućava fizički kontakt ili te posjete organizirati u krugu Zavoda.
9. Potrebno je da Zavod donese pravilnik o korištenju videonadzora kojim će se jasno regulirati postupak za pristup serveru i pregledanje snimaka s nadzornih kamera, kao i to ko je ovlašten za te poslove.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda, generalni zaključak Nezavisne komisije je da Kazneno-popravni zavod Tuzla ima dobre uslove za boravak zatvorenika koji su smješteni u dislociranom odjeljenju na Kozlovcu, a koji će biti znatno poboljšani ispunjavanjem navedenih preporuka. S druge strane, uslovi boravka u Odjeljenju za

zatvorenice, Pritvorskom odjeljenju i Vaspitno-popravnom domu su, zbog ograničenog prostora kojim raspolaže Zavod, znatno lošiji, te se preporučuje da se ova odjeljenja izmjestite na Kozlovac, čime bi na raspolaganju imali daleko veći prostor te bi i uslovi boravka bili znatno poboljšani.

10. Posjeta KPZ-u Bijeljina, 30.11.2012.

Detaljna i najavljena posjeta Kazнено-popravnom zavodu Bijeljina obavljena je 30.11.2012. Tokom posjete obavljen je razgovor s pomoćnikom direktora za tretman Miroslavom Marićem, pomoćnikom direktora za osiguranje Daliborom Vujnovićem, pomoćnikom direktora za zdravstvo Stankom Blagojevićem i kuharom Ilijom Đurićem. Ostvaren je uvid u dokumentaciju (matična knjiga zatvorenika, ličnih listova i dosjea zatvorenika i pritvorenika, ljekarski kartoni, kontrolna knjiga hrane, jelovnici).

Izvršenom posjetom utvrđeno je sljedeće:

USLOVI SMJEŠTAJA - Zatvorenici su smješteni u jednom objektu s deset soba koje, u zavisnosti od veličine, imaju po četiri, šest i osam ležajeva. Tokom posjete pregledane su sobe broj 7, 10 i 4.

U sobi broj 7 su tri kreveta na sprat sa šest ležajeva. Za vrijeme posjete bilo je smješteno pet zatvorenika. U sobi je šest manjih ormarića koji nisu dovoljni za smještaj garderobe, tako da zatvorenici većinu garderobe drže na vješalicama.

U sobi broj 10 je šest ležajeva, od kojih su dva na sprat i u njima su smještena četiri zatvorenika. U sobi se nalaze ormarići i stalaže.

Soba broj 4 je najveća, sa osam ležajeva, a u njoj je smješteno šest zatvorenika. Sobe imaju ormariće. Prozori su zamračeni i ne pružaju dovoljno dnevnog svjetla.

Sve sobe su čiste, ali se stječe dojam da nisu dovoljne kvadrature. Dojam prenatrpanosti pojačava i garderoba koju oni drže u sobama izvan ormarića. Osim radne obuće, zatvorenici svoju obuću čuvaju u sobama. U sobama nema TV prijemnika.

U odjeljenju je smještena i jedna samica koja je čista i uredna, s jednim krevetom, WC-om i česmom.

Odjeljenje ima i dva dnevna boravka, za pušače i za nepušače. Dnevni boravci opremljeni su stolovima i stolicama, a od sadržaja na raspolaganju su im: društvene igre, dnevna štampa, kablovska TV i DVD player. Zatvorenici sami donose DVD-e. Osim toga, u odjeljenju imaju i dva zajednička sanitarna čvora. Jedan se sastoji od dvije odvojene kabine s čučavcem i lavaboom, a drugi od dvije kabine (jedna s jednim čučavcem, druga s WC školjkom) koji koriste stariji i bolesni zatvorenici. Također, postoji i zajedničko kupatilo, sa šest tuševa i lavaboima, koje je potrebno renovirati.

Zavod nema prijemno-otpusno odjeljenje, ali se, prema izjavi zavodskog osoblja, s novim zatvorenicima pojačano radi.

Pritvorenici su smješteni u posebnom objektu s deset soba u kojima su, u zavisnosti od veličine, smještena tri, četiri ili šest kreveta. Sobe nemaju sanitarne čvorove, osim jedne četverokrevetne u koju se smještaju pritvorenice.

Za vrijeme posjete pregledane su sobe broj 7 i 8. U sobi broj 7 je šest ležajeva, a u trenutku posjete bila su tri pritvorenika. Soba je opremljena stolom, stolicom, TV prijemnikom i tri ormarića. U sobi broj 8 je šest ležajeva, a u trenutku posjete bila su tri pritvorenika. U sobi su: sto, stolice, TV prijemnik i tri ormarića.

U sobama nema sanitarnih čvorova, a ni tastera za alarm.

U okviru odjeljenja je i manja trpezarija u kojoj objeduju pritvorenici, i to svaka soba posebno. Odjeljenje ima i zajednički sanitarni čvor s dvije odvojene kabine i lavabo, te zajedničko kupatilo sa šest tuševa i lavaboima.

Sve prostorije Zavoda, osim soba, kupatila i sanitarnih čvorova te soba za intimne posjete pokrivene su videonadzornim kamerama. Prema izjavi zavodskog osoblja, pristup serveru videonadzora zaštićen je šifrom i nju ima samo direktor i pomoćnik direktora za sigurnost, ali o tome nije donesen pravilnik.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - U Zavodu postoji služba za zdravstvenu zaštitu u kojoj je stalno zaposlen ljekar specijalista interne medicine i samo jedan medicinski tehničar, iako su sistematizacijom predviđena dva. Ljekar radi svaki radni dan od 7 do 15 sati, a medicinski tehničari od 7 do 19 sati. Služba za zdravstvenu zaštitu sastoji se od dobro opremljene ambulante i stacionara kapaciteta osam osoba. Prema izjavi zavodskog ljekara, postoji dobra saradnja s Domom zdravlja tako da ljekar iz Doma zdravlja mijenja ljekara iz Zavoda dok je on na godišnjem odmoru. Također, postoji dobra saradnja i s bolnicom u kojoj su izgrađena dva apartmana za smještaj zatvorenika koji su tamo na liječenju.

ISHRANA - Hrana za zatvorenike i pritvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna, a hrana se priprema na osnovu sedmičnih jelovnika koje potpisuje direktor. Posebno se priprema dijetalna hrana za zatvorenike kojima je ona potrebna, kao i iz vjerskih razloga. Knjiga ishrane se uredno vodi i za svaki obrok potpisuje je medicinski tehničar ili, u njegovom odsustvu, dežurni u Zavodu. Prema izjavi kuhara Ilije Đurića, uzorci hrane od svakog obroka pohranjuju se u frižider i čuvaju 24 sata. Ostvarenim uvidom utvrđeno je da se u frižideru nalaze plastične kutije sa uzorcima hrane od jučerašnjeg dana. Prema izjavi kuhara, hrane ima dovoljno za sve zatvorenike i do sada nije bilo pritužbi na njen kvalitet. Sanitarne knjižice se uredno vode za svakih šest mjeseci, i za samu kuhinju i za sve zaposlenike.

Zatvorenici objeduju u trpezariji koja je u sklopu kuhinje, a pritvorenici u manjoj trpezariji u okviru Pritvorskog odjeljenja.

Zavod ima kantu u kojoj zatvorenici mogu nabavljati osnovne proizvode po nabavnim cijenama. Osim toga, u trpezariji je i jedan veći frižider u kojem zatvorenici mogu čuvati svoju hranu.

HIGIJENSKI USLOVI – Zatvorenici ličnu higijenu održavaju u zajedničkim sanitarnim čvorovima i na raspolaganju su im četiri odvojene kabine, od kojih je jedna s WC školjkom koja je namijenjena za starije i bolesne zatvorenike. Osim toga, zatvorenici mogu svakodnevno koristiti zajedničko kupatilo sa šest tuševa i lavaboima. U kupatilima ima dovoljno tople vode, ali ih je potrebno renovirati.

Pritvorenici ličnu higijenu održavaju u zajedničkom sanitarnom čvoru koji se sastoji od dvije odvojene kabine i lavaboa. Izuzetak su pritvorenice koje sanitarni čvor imaju u svojoj sobi. Pritvorenici, također, koriste i zajedničko kupatilo sa šest tuševa i lavaboima, a mogu ga koristiti jednom dnevno. U kupatilima ima dovoljno tople vode, ali ih je potrebno renovirati.

Zavod organizira pranje posteljine preko vešeraja u kojem su zaposleni zatvorenici, a posteljina se mijenja svakih 15 dana. Zatvorenici odjeću peru sami ručno i sredstva za pranje sami nabavljaju, osim zatvorenika koji nemaju sredstava i kojima ta sredstva za pranje nabavlja Zavod.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Zatvorenici redovno i svakodnevno borave na otvorenom i za to im je na raspolaganju krug za šetnju, teren za košarku i natkrivena teretana. Zatvorenici ustaju u 6 sati i nakon doručka u 7 sati zatvorenici odlaze na posao, a oni koji ne rade imaju mogućnost boravka u krugu ili u dnevnom boravku sve do popodnevnog odmora u sobama od 15 do 16 sati. U Zavodu djeluje samo računarska sekcija, ali nema svoj prostor, te se za njene potrebe koristi trpezarija. Rezbarska sekcija djeluje samo kada ima zainteresiranih. Osim toga, zatvorenicima je na raspolaganju biblioteka, a u zimskom periodu mogu pogledati film jednom sedmično.

Prema izjavi zavodskog osoblja, pritvorenici borave na otvorenom najmanje jedan sat dnevno, i to u krugu za šetnju s klupama, ali bez drugog sadržaja.

KUMUNIKACIJA I POSJETE - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo da u povjerenju razgovaraju s inspektorom, državnim ombudsmenom, nadležnim sudom i advokatom, za što postoje i posebne prostorije. Svi zatvorenici imaju pravo pisati pisma licima van ustanove po svom izboru i primati i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa, dok je pritvorenicima to pravo ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja od suda.

U Zavodu su postavljene i izdvojene kutije za pritužbe u koje zatvorenici i pritvorenici mogu ubacivati anonimne prijave, a ključ je kod direktora. Sve pritužbe dostavljaju se direktoru i o tome se vodi evidencija. Također, i svi zatvorenici imaju pravo tražiti obavljanje razgovora s direktorom na osnovu molbenog raporta.

Zatvorenici i pritvorenici mogu svakodnevno koristiti telefonske govornice, s tim što zatvorenici mogu pozivati samo sedam prethodno odobrenih telefonskih brojeva, a pritvorenici mogu komunicirati samo s licima za koje je sud dao odobrenje. Trajanje

telefonskih razgovora zatvorenika nije ograničeno, s tim što ih mogu obavljati u vremenu od 11 do 14 sati i od 15 do 17 sati.

Svi zatvorenici i pritvorenici imaju pravo svakodnevno primiti pakete i pošiljke. Svi zatvorenici imaju pravo na posjete, i to u dane vikenda. Pritvorenici primaju posjete utorkom i petkom od 8 do 14 sati, te srijedom i četvrtkom posjete advokata.

Zatvorenici primaju posjete u jednoj manjoj prostoriji s dva stola i stolicama, a prilikom posjete pritvorenik i njegov posjetilac odvojeni su staklenom pregradom, osim ako sud drugačije odredi.

Zatvorenici i pritvorenici imaju pravo i na intimne posjete, za što im je raspolaganju jedna soba s krevetom, WC-om i kupatilom.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga i dosjei zatvorenika i pritvorenika uredno se vode, ali se evidencija dokumenata u dosjeima ne vodi uredno.

Na osnovu svega navedenog, a u svrhu poboljšanja uslova boravka zatvorenika i pritvorenika u KPZ-u Bijeljina, Nezavisna komisija daje sljedeće:

P R E P O R U K E

1. Neophodno je dodatno zaposliti medicinskog tehničara kako bi se osigurala kvalitetnija medicinska zaštita zatvorenika i pritvorenika.
2. Neophodno je poboljšati uslove boravka zatvorenika i pritvorenika u Zavodu, te s tim u vezi:
  - 2.1. Ubrzati aktivnosti na izgradnji novog zavoda koji će imati bolje uslove za smještaj zatvorenika i pritvorenika.
  - 2.2. Pritvorenicima omogućiti da u svako doba imaju nesmetan pristup sanitarnom čvoru i vodi za piće, u skladu s članom 28. stav 1. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09). U tom smislu potrebno je u svakoj sobi u Pritvorskom odjeljenju napraviti sanitarne čvorove i uvesti vodu.
  - 2.3. U sobama Pritvorskog odjeljenja uspostaviti sistem alarma koji će omogućiti pritvorenicima da odmah kontaktiraju zavodske službenike, a u skladu s članom 18.2. tačka c) Evropskih zatvorskih pravila.
  - 2.4. Potrebno je da Zavod provjeri da li sobe u kojima su smješteni zatvorenici i pritvorenici zadovoljavaju standarde smještaja propisane članom 66. stav 2. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10). Ako se nakon izvršenih provjera utvrdi da sobe ne zadovoljavaju standarde smještaja, potrebno je izbaciti pojedine krevete iz soba te na taj način povećati korisnu površinu.

- 2.5. Osigurati da sve sobe imaju dovoljno prirodne svjetlosti koja će osigurati zatvoreniku i pritvoreniku čitanje pod prirodnim svjetlom u uobičajenim uslovima, u skladu s članom 27. stav 2. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
- 2.6. U svim sobama postaviti dovoljan broj noćnih ormarića za svakog zatvorenika, u skladu s članom 21. stav 1. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
- 2.7. U sobama instalirati po jedan TV prijemnik, u skladu s članom 36. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
- 2.8. Osigurati zatvorenicima poseban prostor u kojem će čuvati sezonsku garderobu, a naročito obuću, jer njeno držanje u sobama daje izgled neurednosti i smanjuje korisnu površinu sobe.
- 2.9. Renovirati kupatila i sanitarne čvorove.
- 2.10. Iako je higijena u sobama zadovoljavajuća, ipak je potrebno da ljekar ili drugi zdravstveni radnik jednom sedmično kontrolira higijenu u sobama i o tome vodi evidenciju, a u skladu s članom 32. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
3. Neophodno je da Zavod formira prijemno odjeljenje u skladu s članom 136. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10) u okviru kojeg će utvrđivati prijedlog tretmana zatvorenika, a što je neophodan uslov za postupak njihove resocijalizacije.
4. Potrebno je da se u ličnim listovima zatvorenika uredno vodi evidencija dokumenata koji se u njima nalaze, u skladu s Uputstvom o matičnim knjigama, dosjeu i načinu određivanja tretmana zatvorenika.
5. Potrebno je svim pritvorenicima omogućiti boravak na otvorenom najmanje tri sata dnevno, u skladu s članom 84. stav 2. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10). Također je potrebno i poboljšati sadržaj kruga za šetnju pritvorenika kako bi se kvalitetnije očuvalo njihovo psiho-fizičko zdravlje.
6. KPZ Bijeljina treba osnivati sekcije i stimulirati zatvorenike da se u njih uključe kao dopunski oblik općeg i stručnog obrazovanja, u skladu s članom 87. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 12/10).

7. U vezi sa ishranom zatvorenika i pritvorenika potrebno je:

7.1. U skladu s članom 40. stav 5. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), uzorke hrane koja se priprema u Zavodu, čuvati u frižideru 72 sata, a ne 24 sata kao što je sadašnja praksa.

7.2. U skladu s članom 45. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije mjere pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst (“Službeni glasnik BiH”, broj 55/09), ljekar je obavezan najmanje jednom sedmično, a drugi zdravstveni radnik svaki dan obilaziti kuhinju i provjeravati higijenske uslove, način pripremanja hrane, kvalitet namirnica i kaloričnu vrijednost hrane, kao i zdravstveno stanje lica koja rade u kuhinji te o tome voditi knjigu kontrole kuhinje.

8. Potrebno je proširiti i urediti prostoriju za posjetu zatvorenicima i pritvorenicima kako bi im se, u skladu s članom 24.4. Evropskih zatvorskih pravila, omogućilo da kvalitetnije održavaju i unapređuju porodične odnose.

9. Potrebno je da Zavod donese pravilnik o korištenju videonadzora kojim će se jasno regulirati postupak za pristup serveru i pregledanje snimaka s nadzornih kamera, kao i jasno propisati koja su lica ovlaštena za te radnje.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda, generalni zaključak Nezavisne komisije je da Kazнено-popravni zavod Bijeljina trenutno nema odgovarajuće uslove za boravak zatvorenika, a naročito pritvorenika. S obzirom da je u toku izgradnja novog zavoda, to je i neekonomično ulaganje u postojeće objekte, te je potrebno intenzivnije raditi na izgradnji tih novih objekata Zavoda.

Odjeljak C. Saradnja s drugim institucijama Bosne i Hercegovine

Tokom 2012. godine Nezavisna komisija nastavila je s aktivnostima iz svoje nadležnosti i saradnjom s institucijama koje imaju određeni uticaj i dodirne tačke u radu s Nezavisnom komisijom.

Zajedno s pomoćnikom ministra pravde Mustafom Bisićem predsjednik Nezavisne komisije pripremio je određene inicijative za izmjene člana 48. ZIKS-a, koje se odnose na Nezavisnu komisiju, a koje su na 20. sjednici Nezavisne komisije jednoglasno usvojene i dostavljene Ministarstvu pravde BiH.

Prva zamjenica predsjednika Nezavisne komisije Semiha Borovac je po pozivu (broj: Oi-K-320/12, od 26.9.2012.) obavila razgovor/intervju (1.10.2012.) s predstavnicima Institucije

ombudsmena za zaštitu ljudskih prava BiH u vezi sa zaštitom djece i mladih u sukobu sa zakonom.

Za predstavnika u Radnu grupu za izradu Prijedloga zakona o uspostavljanju nacionalnog preventivnog mehanizma u BiH određena je Semiha Borovac, prva zamjenica predsjednika, a za zamjenika predstavnika Predrag Crnogorac, drugi zamjenik predsjednika Nezavisne komisije, o čemu je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH pismeno obaviješteno.

Po pozivu Ustavnopravne komisije Predstavničkog doma i Ustavnopravne komisije Doma naroda i Parlamentarne skupštine BiH predsjednik Nezavisne komisije učestvovao je na stručnom savjetovanju o temi: "Nezavisna i regulatorna tijela u Bosni i Hercegovini", održanom u Sarajevu, 17.7.2012., u organizaciji ustavnopravnih komisija oba doma Parlamentarne skupštine BiH i uz pomoć USAID-ovog Projekta pomoći parlamentima u BiH i Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini - Odsjek za parlamentarnu pomoć i monitoring.

Odjeljak D. Javnost rada

Sve sjednice Nezavisne komisije pratili su zaposleni u Sektoru za odnose s javnošću Sekretarijata Parlamentarne skupštine BiH, a predsjednik Nezavisne komisije je, na zahtjev predstavnika medija u BiH, davao i usmene izjave u vezi s radom Nezavisne komisije.

Prema članu 17. Poslovnika o radu Nezavisne komisije, podaci i informacije koje se prikupe tokom kontrole, te sadržaj obavljenih razgovora s licima lišenim slobode, kao i drugim licima koja mogu dati relevantne podatke su povjerljive prirode te su sjednice Nezavisne komisije po pojedinim tačkama dnevnog reda bile zatvorene za javnost.

Odjeljak E. Administrativno-tehnička podrška u radu

Zajednička služba Sekretarijata Parlamentarne skupštine BiH, u skladu s članom 24. Poslovnika, pružala je svu administrativno-tehničku i stručnu podršku u radu Nezavisne komisije. Zajednička služba osigurala je potrebne uslove za rad Nezavisne komisije angažiranjem stručnog osoblja, ali i osiguravanjem materijalno-tehničkih i drugih uslova za nesmetan rad.

POGLAVLJE IV. EVIDENCIJA REALIZACIJE PREPORUKA ZA POBOLJŠANJE USLOVA BORAVKA ZATVORENIH LICA U KAZNENO-POPRAVNIM ZAVODIMA

Nezavisna komisija je, u skladu sa **Zaključkom 1. Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH usvojenim na 18. sjednici**, u vezi sa usvajanjem Godišnjeg izvještaja o radu Nezavisne komisije (dopis broj: 02-50-6-16-18,6/12, od 19.7.2012.), uspostavila **Evidenciju realizacije preporuka za poboljšanje uslova boravka zatvorenih lica u kazneno-popravnim**

zavodima kako bi pratila realizaciju preporuka datih kazneno-popravnim zavodima nakon obavljenih posjeta. U vezi s tim je, 4.9.2012., poslala cirkularno pismo kazneno-popravnim zavodima u BiH (broj: 05/6-50-13-241-25-8/12) kojim je zatražila da redovno izvještavaju Nezavisnu komisiju o provedenim preporukama koje se odnose na uočene nedostatke.

U toku 2011. godine Nezavisna komisija posjetila je ukupno pet kazneno-popravnih zavoda, i to:

1. Pritvorsku jedinicu na državnom nivou, zatvoreni tip, 14.7.2011.,
2. KPZ Kula, Istočno Sarajevo, poluotvoreni tip, 8.9.2011.,
3. KPZ Foča, zatvoreni tip, 23.9.2011.,
4. KPZ Sarajevo, zatvoreni tip, 28.10.2011., i
5. KPZ Busovača, poluotvoreni tip, 29.11.2011.

U prvoj polovini 2012. godine Nezavisna komisija posjetila je:

1. KPZ Mostar, poluotvoreni tip, 9.3.2012.,
2. KPZ Trebinje, poluotvoreni tip, 12.4.2012.,
3. KPZ Zenica, zatvoreni tip, 15. i 16.6.2012.

Evidencija realizacije preporuka za poboljšanje uslova boravka zatvorenih lica u navedenim kazneno-popravnim zavodima sastavni je dio ovog izvještaja.

PRITVORSKA JEDINICA NA DRŽAVNOM NIVOU KOMISIJA POSJETILA 14.7.2011.

Pismo poslano 4.9.2012.

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPORUKA STIGAO 5.3.2012.

PREPORUKE:

REALIZACIJA PREPORUKA:

<p>1. Neophodno je preduzeti hitne mjere kako bi se pritvoreniku s invaliditetom Zoranu Babiću osigurali osnovni uslovi za život. S tim u vezi potrebno je da Ministarstvo pravde BiH hitno premjesti pritvorenika u drugi zavod koji ima odgovarajući smještaj za invalidna lica (KPZ Tunjice u Banjoj Luci). Ako Ministarstvo pravde BiH nije u mogućnosti pritvoreniku Babiću osigurati novi odgovarajući smještaj, onda je potrebno da se objekat Pritvorske jedinice</p>	<p>U dijelu koji se odnosi na uslove boravka pritvorenog lica s invaliditetom B. Z., kao i na nabavku dodatnih sredstava, uređaja i opreme koja će pomoći boljoj zdravstvenoj zaštiti pritvorenog lica, obavještavamo vas da je po istoj postupljeno na sljedeći način:</p> <p>- U ćeliju je premješten bolnički krevet čiji se položaj mogao prilagoditi potrebama pritvorenog lica. Također smo uz krevet nabavili ortopedske dodatke koji su omogućavali da se pritvoreno lice samo prebacuje s kreveta na kolica, odnosno da mijenja položaj;</p> <p>- Tuš je prilagođen, nabavljeno je elastično crijevo, čime je omogućeno pritvorenom licu</p>
---	---

<p>prilagodi potrebama invalidnih lica, što zahtijeva preuređivanje kompletnog objekta i ćelije.</p>	<p>da se samostalno brine o higijeni; - Izmijenjeni su svi lijekovi i nabavljeni najsavremeniji za njegov status. Navedene aktivnosti su obustavljene jer je po Rješenju Suda Bosne i Hercegovine, broj: S1 1 K003472 11 KRŽ 2 (X-KR-08/549), od 25.10.2011., za ovo lice ukinut pritvor (preporuke 1. i 2.).</p>
<p>2. Potrebno je uložiti dodatna sredstva u ambulantu i nabavku uređaja i opreme koja će pomoći u boljoj zdravstvenoj zaštiti pritvorenika. Kao prioritet ističe se nabavka medicinske opreme potrebne za nesmetano liječenje i normalan život pritvorenika koji imaju teže zdravstvene probleme. Osim toga, za invalidnog pritvorenika potrebno je nabaviti i antidekubitalni dušek, jastuk za sjedenje, impregnirani čaršaf, urinarne katetere i kese te kolica.</p>	
<p>3. Potrebno je lijekove s psihoaktivnim supstancama u ambulanti osigurati od krađe i zloupotrebe i to tako da se čuvaju u čeličnoj kasi koja se zaključava preko noći. Potrebno je snabdjeti pritvorsku jedinicu testovima za detekciju psihoaktivnih supstanci u tjelesnim tečnostima, a testiranje provoditi prema verificiranim protokolima. Osim toga, potrebno je uspostaviti procedure za prijem ovisnika iako se oni trenutno ne nalaze u pritvoru, te osigurati dostupnost povjerljivog savjetovanja s psihologom.</p>	<p>Lijekovi s psihoaktivnim supstancama u ambulanti Pritvorske jedinice osigurani su od krađe i zloupotrebe i čuvaju se u metalnoj kasi koja ima tajnu šifru, stalno je zaključana i pod kontrolom. Pritvorska jedinica je snabdjevena testovima za detekciju psihoaktivnih supstanci u tjelesnim tečnostima, a testiranje provodi prema verificiranim protokolima. U dijelu preporuke koji se odnosi na uspostavljanje procedura za prijem ovisnika, zdravstvena služba Pritvorske jedinice dostavila je Ministarstvu pravde BiH, kao nadležnom ministarstvu, prijedlog za izradu pravilnika o nabavci, evidenciji, pohranjivanju, upotrebi i kontroli opojnih lijekova za potrebe Pritvorske jedinice.</p> <p>Kako Pritvorska jedinica u okviru pružanja medicinskih usluga nema psihologa, postignut je dogovor s nevladinom organizacijom Viktorija da se istoj dva puta mjesečno stavi na raspolaganje diplomirani psiholog. Time se zaokružuje pružanje medicinskih usluga ovog vida, za potrebe pritvorenih lica Pritvorske jedinice na</p>

	državnom nivou.
4. Potrebno je postaviti posebno izdvojenu kutiju za pritužbe na rad osoblja Pritvorske jedinice koja treba da bude lako dostupna pritvorenicima za ubacivanje anonimnih prijava.	Postavljeno je posebno izdvojeno sanduče za pritužbe i pohvale na rad osoblja Pritvorske jedinice i ono je lako dostupno pritvorenicima za anonimne prijave.
5. Potrebno je da ljekar Pritvorske jedinice ili drugo stručno lice vodi kontrolnu knjigu hrane. Naime, hrana za pritvorenike Pritvorske jedinice priprema se u KPZ-u Kula odakle se transportira do Pritvorske jedinice. Na ovaj način ljekar ili stručno lice Pritvorske jedinice ne može kontrolirati kvalitet, količinu hrane i higijenske uslove za spremanje hrane. S obzirom da u Pritvorskoj jedinici ne postoje uslovi za pripremanje hrane, potrebno je da ljekar ili stručno lice Pritvorske jedinice vrši redovnu kontrolu hrane koja se priprema u KPZ-u Kula te da se sam transport hrane vrši pod njegovim nadzorom, o čemu će voditi svoju kontrolnu knjigu.	Postupajući po vašoj preporuci, informiramo vas da je 4.2.2012. zaključen Ugovor o nabavci hrane za potrebe pritvorenih lica u Pritvorskoj jedinici između Ministarstva pravde BiH i KPZ-a Istočno Sarajevo kojim je decidno uređen postupak pripreme, kvaliteta i kvantiteta obroka, poštivanje sigurnosnih sanitetsko-higijenskih mjera, vođenja svih potrebnih evidencija, kao i postupak probanja, odnosno zadržavanja uzoraka, u skladu s provedbenim propisima kojima se regulira ta oblast. Ovlašteni zavodski službenici Pritvorske jedinice vrše transport obroka u original kutijama. Navedenim procedurama u potpunosti su regulirane sigurnosno-higijensko-sanitarne mjere, kao i čuvanje, odnosno evidencija hrane za potrebe pritvorenih lica u Pritvorskoj jedinici.
6. Potrebno je zapečatiti sobu u kojoj se nalazi server kamere, odnosno pohranjeni snimci videonadzora, tj. osigurati je tako da se eliminira moguća zloupotreba videozapisa.	Zapečaćena je soba u kojoj se nalazi server kamere, odnosno pohranjeni snimci videonadzora, čime se eliminirala mogućnost zloupotrebe videozapisa. Kako se u toj sobi nalazi i druga aparatura, kojom se omogućava nesmetan rad Pritvorske jedinice, mogući i opravdan postupak ulaska u sobu uredila je Uprava Pritvorske jedinice posebnom Naredbom, broj: SL-475/11, od 4.10.2011.
7. Potrebno je osigurati zajedničke prostorije za objedovanje, što će doprinijeti poboljšanju higijenskih uslova u ćelijama.	Postupajući po preporuci kojom se zahtijeva osiguranje zajedničkih prostorija za objedovanje pritvorenih lica, obavještavamo vas da je po njoj nemoguće postupiti, zbog nedovoljnog prostornog kapaciteta u Pritvorskoj jedinici na državnom nivou.

<p>8. Potrebno je zdravstvenu zaštitu pritvorenika Miluna Kornjače provesti u skladu s odredbama ZIKS-a koje se odnose na zdravstvenu zaštitu pritvorenika. S obzirom da je objekat Pritvorske jedinice privremenog karaktera, potrebno je da Vijeće ministara BiH i Ministarstvo pravde BiH ubrzaju aktivnosti na izgradnji objekta državnog zatvora.</p>	
--	--

**KPZ ISTOČNO SARAJEVO „KULA“
KOMISIJA POSJETILA 8.9.2011.**

Pismo poslano 4.9.2012.

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPORUKA STIGAO 18.12.2012.

PREPORUKE;

<p>1. Potrebno je što prije preduzeti aktivnosti na popunjavanju radnog mjesta ljekara u zavodskoj ambulanti, te ubrzati aktivnosti na izgradnji stacionara kako bi zatvorena i pritvorena lica imala odgovarajuću zdravstvenu zaštitu.</p>	<p>Obavještavam Vas da smo polovinom oktobra 2012. godine popunili radno mjesto ljekara u zavodskoj ambulanti. Uz ambulantu je smješten stacionar kako bi zatvorena i pritvorena lica imala odgovarajuću zdravstvenu zaštitu.</p>
<p>2. Iako je higijena u sobama u kojima su smješteni zatvorenici i osuđenici zadovoljavajuća, ipak je potrebno preduzeti odgovarajuće mjere kako bi se kontrola higijene obavljala i evidentirala u skladu s članom 32. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).</p>	<p>Vaspitači i radnici u Službi tretmana redovno kontroliraju higijenu u sobama. Nakon kontrole vrši se evidentiranje kod Službe tretmana. U slučaju da osuđena lica ne održavaju uredno higijenu u sobama, pokreće se disciplinski postupak zbog nepoštivanja odredbi Pravilnika o kućnom redu ustanova za izdržavanje krivičnih sankcija, mjere pritvora ili drugih mjera.</p>
<p>3. Potrebno je poboljšati uslove boravka u samicama te preduzeti odgovarajuće mjere da se u njima osigura dovoljna količina dnevnog svjetla i svježeg zraka, u skladu s čl. 39. i 40. stav 1. Pravilnika o odjeći i obući, ishrani, disciplinskom postupku, uslovima i načinu</p>	<p>U samicama je osigurana dovoljna količina svjetlosti i svježeg zraka, tako da su poboljšani uslovi za boravak u njima.</p>

<p>izdržavanja disciplinske kazne upućivanja u samicu i mjere usamljenja pritvorenika i zatvorenika u zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera BiH („Službeni glasnik BiH”, broj 20/05).</p>	
<p>4. Potrebno je, u skladu s mogućnostima, izgraditi natkriveni dio prostora za šetnju zatvorenika i pritvorenika kako bi im se omogućio boravak na otvorenom prostoru za vrijeme kišnih dana, s ciljem dosljednog poštivanja prava na šetnju iz člana 53. stav 1. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).</p>	<p>Nismo bili u mogućnosti izgraditi natkriveni dio prostora za šetnju zatvorenika i pritvorenika, s obzirom da je on adekvatan predviđenoj namjeni, a članom 53. stav 1. nije predviđeno da prostor za kretanje „na otvorenom“ mora biti natkriven. Ustanova omogućava najmanje dva sata dnevno boravka na otvorenom prostoru.</p>
<p>5. Potrebno je, s ciljem poboljšanja higijenskih uslova i ukupnih uslova boravka u Zavodu, izvršiti sanaciju i renoviranje pojedinih dijelova krovne konstrukcije na određenim objektima koji to zahtijevaju i renoviranje mokrih čvorova.</p>	<p>U preporukama iz Vašeg izvještaja nije precizirano koje dijelove krovne konstrukcije je neophodno renovirati. Što se tiče mokrih čvorova, napominjemo da svaka soba u kojoj borave pritvorenici iz Suda BiH ima kupatilo s mokrim čvorom.</p>
<p>6. Potrebno je preduzeti neophodne mjere čiji bi cilj bio da se izgradnjom objekta tržnog centra Tempo ne naruši sigurnost KPZ-a Kula, svrha mjere pritvora i ljudska prava pritvorenika.</p>	<p>U sigurnosnom smislu izvršeno je poboljšanje postavljanjem nove ograde između KPZ-a Istočno Sarajevo i tržnog centra Tempo. Prostor je pod nadzorom naoružane policije.</p>

KPZ FOČA

KOMISIJA POSJETILA 23.9.2011.

Pismo poslano 4.9.2012.

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPORUKA STIGAO 27.9.2012.

PREPORUKE:

<p>1. Potrebno je što prije stalno angažirati ljekara u zavodskoj ambulanti kako bi zatvorenici imali bolju zdravstvenu zaštitu. Također je potrebno da se, u skladu s</p>	<p>Što se tiče angažiranja zavodskog ljekara, na neodređeno radno vrijeme, obavještavamo vas da je ova ustanova, 13.2.2012., aktom direktora KPZ-a Foča, broj: 01-96/12, raspisala javni konkurs za popunu</p>
--	--

<p>moogućnostima, što ranije obavljaju potrebni specijalistički pregledi zatvorenika u slučajevima kada to naloži zavodski ljekar.</p>	<p>upražnjenog radnog mjesta pomoćnik direktora za zdravstvenu službu - zavodski ljekar u KPZ-u Foča, gdje je nakon provedene procedure izbora u stalni radni odnos primljena Salata dr. Ljiljana koja je počela s radom 9.4.2012. Međutim, nakon samo mjesec dana rada u ustanovi imenovana je na lični zahtjev 9.5.2012. raskinula radni odnos pravdajući se razlogom privatne prirode.</p> <p>Osuđenim licima se tokom izdržavanja kazne zatvora svakodnevno osigurava primarna zdravstvena zaštita. Svako osuđeno lice može u bilo koje doba dana pregledati zavodski ljekar. Zavodski ljekar upućuje osuđena lica na specijalističke preglede i odlučuje o hitnosti specijalističkog pregleda, dok te preglede odobrava direktor ustanove. Većina specijalističkih pregleda mora se unaprijed zakazivati, što zavisi od samog pregleda, te ordinirajućeg ljekara specijaliste. Ljekari specijalisti, u pravilu, jednom sedmično ordiniraju u našoj ustanovi, kada pregledaju osuđena lica ili se lice vodi u prostorije specijalističkih ordinacija u KBC-u Foča. Napominjemo da je rukovodstvo ove ustanove uložilo dodatne napore u pogledu poboljšavanja saradnje s KBC-om Foča, čime je znatno skraćeno vrijeme zakazivanja specijalističkih pregleda. Sada to vrijeme od preporuke do izvršenja pregleda traje od 7 do 15 dana, u zavisnosti od vrste pregleda i stepena hitnosti konkretnog slučaja.</p>
<p>2. Neophodno je nabaviti novu opremu za stomatološku ordinaciju, a naročito stomatološku stolicu jer je trenutno u upotrebi stolica starije proizvodnje i tehnički zastarjela.</p>	<p>Što se tiče nabavke novije opreme za stomatološku ordinaciju u KPZ-u Foča, informiramo vas da ova ustanova raspolaže skromnim i strogo planiranim materijalno-finansijskim sredstvima, koja uveliko limitiraju nabavku novije i savremenije opreme. Nadamo se da ćemo ovo pitanje riješiti u narednom periodu, uz pomoć nadležnog ministarstva, s obzirom da smo našim zahtjevom broj: 03-240-139/12, od 06.06.2012., to već tražili. Tim aktom, osim nabavke savremenije stomatološke stolice za unapređenje ovog vida zdravstvene zaštite, zahtijevali smo i nabavku aparata za snimanje zuba. Sadašnje potrebe za ozbiljnijim stomatološkim zahtjevima</p>

	rješavamo u saradnji s Domom zdravlja Foča i specijalistima KBC-a Foča, te Stomatološkim fakultetom u Foči.
<p>3. Iako je higijena u sobama u kojima su smješteni zatvorenici koje je osudio Sud BiH zadovoljavajuća, potrebno je provoditi redovnu higijensku kontrolu soba i o tome voditi kontrolnu knjigu higijenskih pregleda kao što je to predviđeno članom 32. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).</p>	<p>Što se tiče preporuke u vezi s vođenjem evidencije obilazaka prostorija u kojima borave osuđena lica, sami ste se uvjerali tokom posjete KPZ-u da su obilasci prostorija redovni, ali da nije bila ažurirana evidencija. Ovom prilikom vas informiramo da je predmetna evidencija u potpunosti ustrojena u skladu s članom 32. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjere pritvora i drugih mjera - prečišćeni tekst („Sl. glasnik BiH“, broj 55/09) i da se evidentiraju obilasci ovih prostorija od strane pripadnika zdravstvene službe, kao i da se uredno evidentira zatečeno stanje tih prostorija.</p>
<p>4. Potrebno je, u skladu s mogućnostima, poboljšati uslove boravka zatvorenika u pojedinim sobama. Tako je potrebno promijeniti stolariju na prozorima jer se stiče utisak da ona ne pruža dovoljnu zaštitu od vanjskih klimatskih uticaja. Također je potrebno pronaći adekvatan prostor u kojem će zatvorenici odlagati svoju odjeću, jer ona sada visi na zidovima, što stvara osjećaj pretrpanosti i neurednosti.</p>	<p>Što se tiče poboljšanja uslova gdje borave osuđena lica, a koji se odnosi na zaštitu od vanjskih klimatskih uticaja, informiramo vas da smo u decembru 2011. godine izvršili zamjenu i popravku oštećenih prozorskih otvora po svim kolektivima i da je na taj način došlo do poboljšanja općih uslova smještaja osuđenih. Također smo za potrebe kolektiva, tamo gdje je to nedostajalo, izradili određen broj ormarića za smještaj osuđeničke opreme, dok smo višak te opreme odložili u poseban magacin sve da njenog ponovnog korištenja shodno vremenskim uslovima i godišnjem dobu (zimski i ljetna garderoba).</p>
<p>5. Jedan dio kruga za šetnju potrebno je natkriti kako bi se omogućila šetnja zatvorenicima na otvorenom i u slučaju padavina.</p>	<p>Što se tiče ove preporuke, možemo konstatirati da će njena realizacija uslijediti kao i kod preporuke br. 2, uz pomoć i u saradnji s nadležnim ministarstvom, jer to zahtijeva određena materijalno-finansijska ulaganja.</p>
<p>6. Članovi Nezavisne komisije smatraju opravdanim pritužbe pojedinih zatvorenika da su udaljeni od mjesta svog prebivališta, čime su direktno ugrožena njihova prava na posjetu. Na ovaj način su ovi zatvorenici diskriminirani u odnosu na druge</p>	<p>Što se tiče preporuke u vezi s upućivanjem osuđenih u ustanove bliže mjestu prebivališta, ističem da Sud BiH i dalje vrši upućivanje osuđenih u skladu s Pravilnikom o kriterijima za upućivanje osuđenih na izdržavanje kazne zatvora („Sl. glasnik RS“, broj 34/11), uopće ne cijeneći ovu vašu preporuku, dok je uprava KPZ-a Foča u svim</p>

<p>koje članovi porodice mogu mnogo češće posjećivati i uz znatno manje finansijskih sredstava. S tim u vezi, predlažemo da Sud BiH u budućim slučajevima, prilikom upućivanja osuđenika na izdržavanje kazne zatvora, a prije nego što se izgradi objekat Zatvora BiH, uzme u obzir i mjesto prebivališta osuđenika. Preporučujemo direktoru KPZ-a Foča da predloži premještaj ovih zatvorenika, s obzirom da bi se tako omogućilo da ove osobe, i pored toga što su većinom osuđene na dugogodišnje kazne zatvora, ostanu u što boljem kontaktu sa svojom porodicom, što će doprinijeti i efikasnijoj realizaciji tretmana.</p>	<p>dosadašnjim slučajevima zahtjeva za premještaj dala pozitivno mišljenje i inicirala prijedlog premještaja u ustanove bliže mjestima prebivališta osuđenih.</p>
---	---

KPZ SARAJEVO

KOMISIJA POSJETILA 28.10.2011.

Pismo poslano 4.9.2012.

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPORUKA STIGAO 12.12.2012.

PREPORUKE:

<p>1. Glavna zgrada KPZ-a Sarajevo u kojoj je smješteno Pritvorsko odjeljenje i manji broj zatvorenika prilično je nefunkcionalna jer Zavod koristi samo dio zgrade, i to prizemlje i tri sprata: treći, četvrti i peti sprat, što ga čini neperspektivnim. Na ovaj način su pojedini dijelovi Zavoda, i to sobe u kojima su smješteni pritvorenici fizički odvojeni od drugih dijelova (prostorije za posjetu, krug za šetnju, kuhinja) i spojeni alternativnim i priručnim prilazima. Iz tih razloga preporučuje se da Ministarstvo pravde Federacije BiH preduzme odgovarajuće mjere kako bi se i ostali dijelovi zgrade i to prvi i drugi sprat, a koje trenutno koristi Sud, dali na korištenje KPZ-u Sarajevo. Na ovaj način objekat KPZ-a Sarajevo činio bi jednu</p>	<p>S ciljem poboljšanja životnih uslova, osposobljeni su novi prostori na trećem spratu Zavoda. Tačnije, izmjestili smo spavaonice u kojima će boraviti lica u vrijeme predviđeno kućnim redom, a dnevne aktivnosti provodit će u dnevnom boravku. Uporedo s ovom aktivnošću preduzimat će se neophodne mjere s ciljem što kraćeg boravka osuđenih lica u ovom zavodu i izmještanja u uslovnije prostore u odjeljenjima Igman i Ustikolina.</p>
--	---

<p>funkcionalnu i prirodnu cjelinu, čime bi se znatno poboljšali uslovi boravka zatvorenika. Osim toga, prostorije Suda na prvom i drugom spratu okrenute su prema krugu za šetnju Zavoda tako da sve osobe koje se nalaze ili zateknu u tim sobama mogu gledati pritvorenike za vrijeme šetnje što predstavlja ne samo sigurnosni problem nego može ugroziti i osnovna ljudska prava pritvorenika jer mogu biti izloženi poruzi i vrijeđenju od drugih lica.</p>	
<p>2. Neophodno je što prije završiti započete radove na rekonstrukciji vodovodne i kanalizacione mreže i kupatila u Privorskom odjeljenju. Naime, ti radovi su djelimično završeni na petom spratu tako da su sobe u tom dijelu u znatno boljem stanju od soba u ostalim dijelovima Zavoda. Međutim, veliki problem u svim sobama su kupatila koja nemaju toplu vodu, tako da ličnu higijenu održavaju u jednom zajedničkom kupatilu u kojem se imaju pravo kupati dva puta sedmično. I ovo zajedničko kupatilo potrebno je renovirati, a naročito fizički odvojiti tri tuš-kabine, koje se trenutno tamo nalaze, kako bi se osigurala minimalna intima zatvorenika. Na ovaj način pritvorenici nije osigurana svakog dana dovoljna količina tople vode za održavanje lične higijene - član 24. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjera pritvora ili drugih mjera BiH - niti im je omogućeno kupanje najmanje jednom dnevno - član 25. stav 3. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjera pritvora ili drugih mjera BiH („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).</p>	<p>Započete radove na rekonstrukciji vodovodne i kanalizacione mreže izvođači radova su završili, a u narednom periodu provodit će se aktivnosti na iznalaženju materijalno-tehničkih sredstava i osiguranja nastavka radova na rekonstrukciji mreže, te pokušati otkloniti uočene nedostatke kao što su zatvaranje tuš-kabina i dr.</p>

3. Smještajni uslovi u Pritvorskom odjeljenju KPZ-a Sarajevo su prilično loši, iako se, prema izjavi direktora, planiraju radovi na stvaranju boljih uslova (renoviranje). Sobe Pritvorskog odjeljenja su zadovoljavajuće veličine za broj pritvorenika koji se u njima nalaze. Međutim, Zavod nema nikakve prateće sadržaje koji bi pritvorenicima omogućili da obavljaju različite svrsishodne aktivnosti van svojih soba. Pritvorenici na raspolaganju imaju samo sat vremena za šetnju na otvorenom, a preostala 23 sata dnevno provode u svojim sobama u kojima čak i objeduju. Na ovaj način same sobe prestaju biti samo spavaonice nego postaju i prostorije za dnevni boravak i objedovanje pa su, po svojoj kvadraturi, neodgovarajući za pritvorenike koji se u njima nalaze. Iz tih razloga potrebno je da Ministarstvo pravde Federacije BiH i KPZ Sarajevo preduzmu potrebne mjere s ciljem poboljšavanja infrastrukture Zavoda, odnosno izgradnje pratećih sadržaja koji će omogućiti pritvorenicima boravak razumnog dijela dana izvan svojih soba te da budu uključeni u svrsishodne aktivnosti različite prirode. S tim ciljem potrebno je pritvorenicima osigurati šetnju na otvorenom u trajanju od najmanje dva sata, te osigurati neke prostorije u objektu Zavoda u kojima će se baviti sportskim i drugim društvenim aktivnostima (prostorija dnevnog boravka, teretana, čitaonica, stoni tenis i sl.). Potrebno je osigurati adekvatan krug za šetnju s natkrivenim dijelom čime bi se zatvorenicima omogućio boravak na otvorenom i u slučaju loših vremenskih uslova. S obzirom da Zavod raspolaže s ograničenim

Uz određena finansijska ulaganja u narednom periodu adaptirat će se određeni prostor te time prostor koji je bio manje iskorišten staviti u funkciju i dobiti prostor za neke zajedničke aktivnosti, što bi omogućilo da lica duže borave izvan svojih soba u kojima su do sada boravili najveći dio dana.

<p>prostorom, ovi ciljevi mogu se postići na dva načina, i to: smanjivanjem broja zatvorenika ili proširivanjem kapaciteta Zavoda.</p>	
<p>4. Potrebno je poboljšati uslove boravka zatvorenika koji se nalaze u glavnoj zgradi. Naime, ovi zatvorenici su većinom smješteni u prizemlju u dvije spavaonice koje su pretrpane, usljed čega je i slaba ventilacija i dnevno svjetlo. Iz tog razloga je potrebno hitno smanjivanje broja zatvorenika koji se u njima nalaze. Ovo je naročito bitno jer ovi zatvorenici imaju odlične ostale uslove zato što na raspolaganju imaju veliku prostoriju dnevnog boravka s pratećim sadržajima i potpuno renovirano i uredno kupatilo i sanitarni čvor.</p>	
<p>5. Potrebno je formirati posebno odjeljenje zatvorenica i pritvorenica koje će biti fizički odvojeno od odjeljenja zatvorenika i pritvorenika, te u njemu, kao zavodsko osoblje, zaposliti dovoljan broj žena.</p>	
<p>6. Potrebno je i poboljšati zdravstvenu zaštitu zatvorenika pa s tim ciljem stalno angažirati ljekara u zavodskoj ambulanti i nabaviti medicinsku opremu koja nedostaje (mini laboratorija, EKG, uređaji za reanimaciju). Također je potrebno završiti započete radove na izgradnji bolesničke sobe.</p>	<p>Zbog kadrovske nepopunjenosti u Sektoru za zdravstvenu zaštitu, stalnim angažiranjem ljekara u zavodskoj ambulanti nije bilo moguće izvršiti ni nabavku tehničke opreme kao ni realizirati bolji vid zdravstvene zaštite. U narednom periodu treba pribaviti saglasnost Vlade za popunjavanje upražnjenih radnih mjesta u ovom sektoru i time uz stručne preporuke rad zdravstvene službe podići na viši nivo.</p>
<p>7. Iako je higijena u sobama u kojima su smješteni zatvorenici zadovoljavajuća, ipak je potrebno redovno kontrolirati higijenu u sobama i o tome voditi kontrolnu knjigu higijenskih pregleda kao što je to predviđeno članom 32.</p>	

<p>Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjera pritvora ili drugih mjera BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).</p>	
<p>8. Potrebno je da zdravstveni radnik redovno obilazi kuhinju i provjerava higijenske uslove, način pripremanja hrane, kvalitet namirnica i kaloričnu vrijednost hrane, kao i zdravstveno stanje lica koja rade u kuhinje, kao što je to predviđeno članom 45. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje krivične sankcije, mjera pritvora ili drugih mjera BiH („Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).</p>	<p>Nedostaci u pogledu kontrole prehrambenih namirnica i provjere higijenskih uslova su otklonjeni. Potrebna evidencija obilazaka i kontrole je ažurirana, a sva lica koja se radno angažiraju na pripremi obroka podvrgnuti su sanitarnoj kontroli.</p>
<p>9. Potrebno je i preispitati potrebu za nadzornim kamerama u sobi za posjete, a naročito zato što su pritvorenici i njihovi posjetioци i fizički odvojeni za vrijeme posjete.</p>	

KPZ BUSOVAČA

KOMISIJA POSJETILA 29.11.2011.

Pismo poslano 4.9.2012.

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPRUKA STIGAO 13.9.2012.

PREPORUKE:

<p>1. Neophodno je poboljšati zdravstvenu zaštitu te s tim ciljem stalno angažirati ljekara u zavodskoj ambulanti kao i dodatno zdravstveno osoblje. Također je potrebno organizirati zdravstvenu zaštitu zatvorenika u zavodskoj ambulanti tokom 24 sata dnevno, što uključuje i dostupnost psihijatra, s obzirom na brojno stanje zatvorenika i pritvorenika. S tim ciljem potreban je dodatni angažman Ministarstva pravde Federacije BiH kako bi se osigurala potrebna novčana sredstva radi</p>	<p>Ovaj zaključak nije realiziran zbog nedostatka novčanih sredstava.</p>
--	---

zapošljavanja navedenih lica.	
<p>2. Potrebno je, što prije, staviti u funkciju novi Paviljon broj 3. kako bi se omogućilo povećanje kapaciteta Zavoda, čime se rješava problem prekobrojnosti kao i problem vraćanja osuđenika koji se upućuju u ovaj zavod. S tim ciljem potrebno je da Ministarstvo pravde Federacije BiH uloži dodatne napore kako bi se zaposlilo zavodsko osoblje koje je potrebno za normalno funkcioniranje novog paviljona kao i Zavoda u cjelini, a posebno hitnog prijema najmanje jednog odgajatelja.</p>	<p>Ovaj zaključak nije realiziran zbog nedostatka novčanih sredstava. Nije odobreno novo zapošljavanje neophodnog zatvorskog osoblja - minimalno 15 stražara i jednog odgajatelja - te odgovarajuća sredstva za materijalne troškove.</p>
<p>3. Također je potrebno intenzivirati radove na izgradnji Prijemnog odjeljenja koje je neophodno prilikom prijema novih zatvorenika.</p>	<p>Ovaj zaključak nije realiziran zbog nedostatka novčanih sredstava.</p>
<p>4. Neophodno je i formiranje radne jedinice unutar Zavoda u kojoj bi zatvorenici bili radno angažirani s obzirom na sadašnje ograničene mogućnosti Zavoda da radno angažira zatvorenike, što predstavlja bitan faktor njihovog prevaspitavanja i resocijalizacije. Preporučuje se i proširenje Zavoda na susjedne objekte bivše kasarne koji sada propadaju, a koji se mogu preurediti za radni angažman zatvorenika (bravarske i druge radionice, poljoprivredne objekte – uzgoj peradi i sl.).</p>	<p>Nije realiziran zbog nedostatka novčanih sredstava i neophodnih kadrova.</p>
<p>5. Neophodno je poboljšati i kvalitet slobodnog vremena koje koriste zatvorenici, te s tim u vezi organizirati različite sekcije, edukacije, priredbe i slično, što je također bitan faktor njihovog prevaspitavanja i resocijalizacije.</p>	<p>Ova preporuka je djelimično realizirana. Formirana je informatička sekcija, teretana, sportske sekcije, biblioteka.</p>
<p>6. Također je potrebno, u skladu s mogućnostima, produžiti vrijeme</p>	<p>Ovo se uglavnom omogućava, osim u slučajevima kada je pritvor pretrpan.</p>

<p>boravka pritvorenika na otvorenom, odnosno omogućiti im boravak na otvorenom u trajanju od najmanje dva sata dnevno.</p>	
<p>7. Potrebno je, u saradnji s psihijatrom certificiranim za bolesti ovisnosti, sačiniti plan liječenja i resocijalizacije zatvorenika i pritvorenika ovisnika po kojem će postupati zavodsko osoblje. U okviru navedenog plana potrebno je metadon kao lijek, u okviru Zavoda, učiniti dostupnim zatvorenicima i pritvorenicima na stručan način, kako bi se izbjegle moguće zloupotrebe.</p>	<p>Trenutno smo u pregovorima s Kantonalnim zavodom za borbu protiv ovisnosti Zenica na rješavanju ove problematike.</p>

KPZ MOSTAR

KOMISIJA POSJETILA 9.3.2012.

Pismo poslano 4.9.2012.

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPORUKA STIGAO 29.9.2012.

PREPORUKE;

<p>1. Izvršenim pregledom utvrđeno je da KPZ u Mostaru raspolaže ograničenim prostorom usljed čega zatvorenici imaju ograničene mogućnosti kvalitetnog korištenja slobodnog vremena. Naime, zatvorenici na raspolaganju imaju samo manji krug za šetnju bez ikakvih sportskih sadržaja te manju teretanu i biblioteku. Iz tih razloga potrebno je ubrzati aktivnosti na izgradnji novog objekta Zavoda (lokacija Rodoč) koji će imati više prostora čime će se poboljšati kvalitet i raznovrsnost slobodnih aktivnosti koje će biti na raspolaganju zatvorenicima</p>	<p>Uprava KPZPT Mostar ulaže maksimalne napore da se novi zavod u Mostaru napravi u što je moguće kraćem roku i konstantno ima redovne kontakte po tom pitanju s resornim ministarstvima, najviše Federalnim ministarstvom pravde kao i Federalnim ministarstvom finansija koja su i najmjerodavnija za pružanje potrebne logistike u izgradnji novog objekta. Osim toga, svakako je u interesu postojeće Uprave KPZPT Mostar, kao i drugih subjekata u gradu Mostaru pa i šire, da se novi KPZ preseli na novu, mnogo veću lokaciju koja bi svojim raspoloživim prostorom svakako udovoljavala svim mogućim kriterijima za jedan kvalitetan kazneno-popravni zavod.</p>
<p>2. Neophodno je poboljšati uslove boravka u pojedinim sobama te iznijeti krevete koji se ne koriste, a sobe čine pretrpanim te sanirati oštećene dijelove zidova. Također je potrebno da Uprava Zavoda</p>	<p>KPZPT Mostar već odavno ima precizno ustrojen i napravljen plan i program smještaja svih osuđenih i pritvorenih lica u ustanovi gdje je precizno naznačena kvadratura svake sobe, odnosno prostorije u kojoj borave osuđena odnosno pritvorena lica. U svakoj</p>

<p>dostavi informaciju o kvadraturi svake sobe i broju zatvorenika koji su tamo smješteni, a u vezi s konkretnim pritužbama o pretrpanosti pojedinih soba u kojima su smješteni osuđenici.</p>	<p>prostoriji naznačena je optimalna, odnosno maksimalna popunjenost, tj. broj kreveta. Službeno osoblje KPZPT Mostar u svom djelovanju ulaže napore da svaki osuđenik ima zakonom predviđenu kvadraturu, tj. 4 m prostora ili 10 m zraka po jednom licu i smatramo da tu nema nikakvih nepravilnosti.</p>
<p>3. Neophodno je poboljšati zdravstvenu zaštitu te s tim ciljem stalno angažirati ljekara u zavodskoj ambulanti kao i dodatno zdravstveno osoblje te smanjiti period čekanja na specijalističke preglede. Također je potrebno organizirati zdravstvenu zaštitu zatvorenika u zavodskoj ambulanti tokom 24 sata dnevno. S tim ciljem potreban je dodatni angažman Federalnog ministarstva pravde kako bi se osigurala potrebna novčana sredstva za zapošljavanje navedenih lica. Neophodno je uvesti adekvatnu terapiju za zatvorenike s bolešću ovisnosti i što prije zaustaviti praksu podjele lijekova zatvorenicima u noćnim satima preko zatvorskih čuvara.</p>	<p>U Vašoj preporuci pod brojem 3 navodite da je potreban dodatni angažman Federalnog ministarstva pravde kako bi se osigurala potrebna novčana sredstva radi zapošljavanja novih radnika u zavodskoj zdravstvenoj službi. Apsolutno se slažemo s Vašom preporukom, uz navođenje činjenice da je ovaj zavod u tri navrata raspisivao konkurs posredstvom Agencije za državnu službu za stalno zapošljavanje ljekara u Zavodu koji bi ujedno obavljao funkciju i pomoćnika direktora KPZPT Mostar za zdravstvene poslove. Ni u jednom od tri raspisana konkursa nije se uspio pronaći adekvatan kandidat jer se, nažalost, niko nije ni javio na oglase. Smatramo da zdravstvenu službu Zavoda treba popuniti s najmanje dva medicinska tehničara s ciljem pružanja zdravstvene zaštite.</p>
<p>4. Neophodno je i formiranje dodatnih radnih jedinica u Zavodu u kojima bi osuđenici bili radno angažirani, a s obzirom na sadašnje ograničene mogućnosti Zavoda da radno angažira zatvorenike, što je bitan faktor njihovog prevaspitavanja i resocijalizacije.</p>	<p>Što se tiče radnih mjesta u Zavodu, ona su usaglašena i odobrena od Federalnog ministarstva finansija koje je odredilo da Zavod veličine KPZPT Mostar može imati ukupno 46 radnih mjesta, i to 34 unutar Zavoda i 12 na našoj privrednoj jedinici („Ekonomija bare“). Pošto je interes među osuđenim licima mnogo veći od ovih raspoloživih radnih mjesta, Uprava KPZPT Mostar pokušala je da preko resornog ministarstva poveća kvotu radnih mjesta, ali zasad ti pokušaji nisu naišli na razumijevanje niti podršku, a najveća zapreka je, kako se navodi, nedostatak finansijskih sredstava za plaćanje radnog angažmana osuđenih lica.</p>
<p>5. Potrebno je produžiti vrijeme boravka pritvorenika na otvorenom prostoru, odnosno omogućiti im boravak na otvorenom u trajanju</p>	<p>Šetnja pritvorenih lica obavlja se u skladu s Pravilnikom o kućnom redu za izdržavanje mjere pritvora, tj. dva sata dnevno, izuzev u slučajevima kada u pritvoru ima više</p>

<p>od najmanje dva sata dnevno za razliku od dosadašnjih sat vremena.</p>	<p>prিতvorenika koji su vezani istim krivičnim djelom, znači primjedbe pritvorenih lica nisu osnovane.</p>
<p>6. Potrebno je izmjestiti kutiju za pritužbe osuđenika. Naime, kutija je postavljena pored stola dežurnog službenika, tako da osuđenici koji namjeravaju dostaviti predstavku anonimno to ne mogu uraditi.</p>	<p>Smatramo da nema potrebe za izmještanjem kutije za pritužbe ili predstavke osuđenika iz jednostavnog razloga što se eventualne anonimne predstavke, žalbe ili pritužbe osuđenih lica ne razmatraju. Uprava KPZPT Mostar izdala je naredbu da sve eventualne predstavke moraju biti potpisane i ubačene u kutiju bez koverti, znači otvorene. To je učinjeno jer Uprava ne može reagirati na eventualne nepravilnosti ili uočene probleme u funkcioniranju Zavoda, a na koje upozoravaju osuđenici, ako se ne zna o kojem osuđenom ili pritvorenom licu je riječ.</p>
<p>7. Potrebno je svim zatvorenicima omogućiti pravo na nesmetano komuniciranje telefonom. Naime, članovi ove komisije smatraju da zatvorenicima nije u cijelosti omogućeno ovo pravo i to zbog ograničavanja na samo sedam telefonskih brojeva koje moraju unaprijed prijaviti. Iz tih razloga potrebno je da Federalno ministarstvo pravde preduzme potrebne mjere kako bi se zatvorenicima kvalitativno i kvantitativno poboljšalo komuniciranje s vanjskim svijetom.</p>	<p>Ograničenje na prijavljivanje samo sedam telefonskih brojeva na telefonskim karticama osuđenika izdalo je svojim uputstvom Federalno ministarstvo pravde i tu Uprava KPZPT Mostar nema nikakvih mehanizama za uvođenje bilo kakvih promjena.</p>
<p>8. Potrebno je i da Federalno ministarstvo pravde izvrši provjere cijena i kvaliteta usluga telefonskog operatera "T3" koji je vlasnik telefonskih govornica u Zavodu, a u vezi s konkretnim pritužbama zatvorenika da su cijene telefonskih usluga mnogo veće, a da je kvalitet veza znatno lošiji.</p>	<p>Smatramo da su cijene telefonskih usluga operatera "T3" podložne kontrolama i u potpunosti se slažemo s Vašom preporukom da Federalno ministarstvo pravde periodično može vršiti ove kontrole.</p>
<p>9. Potrebno je da Uprava KPZ-a Mostar preispita oduku o zabrani unošenja hrane u Zavod i primanja paketa s hranom. Naime, iako je cilj ove zabrane sprečavanje</p>	<p>Uprava KPZPT Mostar dozvoljava unos domaće hrane za vrijeme trajanja redovnih, vanrednih i slobodnih posjeta osuđenih lica i konstatacija da je to zabranjeno, nema uporište. Restrikcija je urađena samo u</p>

<p>unošenja zabranjenih predmeta i opojnih sredstava u Zavod, članovi ove komisije ipak smatraju da se ovaj cilj može postići i nekim drugim, manje radikalnim mjerama kao što su pojačane kontrole ili ograničavanje zabrane samo na određene kategorije osuđenika.</p>	<p>pogledu konzumiranja te iste hrane, tj. dozvoljeno je da se ona konzumira samo za vrijeme trajanja posjeta i hrana se ne može nositi na osuđeničke paviljone iz razumljivih sigurnosnih razloga.</p>
<p>10. Neophodno je donijeti interni pravilnik o korištenju videonadzora u Zavodu kojim će se obavezno propisati pečačenje sobe u kojoj se nalazi videotehnika za nadzor i osigurati druge mjere kako bi se spriječilo da osoblje zloupotrebjava videonadzor na štetu zatvorenika.</p>	<p>Upravo je u toku izrada internog Pravilnika o korištenju videonadzora u KPZPT Mostar. Ured s videoopremom je zaključan, a pristup opremi je dozvoljen samo uz odobrenje direktora ili zamjenika direktora KPZPT Mostar.</p>

KPZ TREBINJE

KOMISIJA POSJETILA 12.4.2012.

Pismo poslano 4.9.2012.

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPORUKA STIGAO 12.9.2012.

PREPORUKE ;

<p>1. Neophodno je što hitnije u pritvoreničkim sobama stvoriti uslove za kvalitetniji boravak pritvorenih lica u smislu uvođenja tekuće vode u prostorije i to postavljanjem umivaonika i mokrog čvora s obzirom da je pritvorenicima ograničena mogućnost izlaska iz soba u kojima borave.</p>	<p>Navedena preporuka nije realizirana. Njena realizacija zahtijeva značajna materijalna ulaganja za koje ovaj zavod nema na raspolaganju neophodna finansijska sredstva. Navedenu aktivnost uvrstit ćemo u srednjoročni plan razvoja i nastojati da se u narednom periodu u Budžetu osiguraju odgovarajuća finansijska sredstva.</p>
<p>2. Hitno treba poboljšati zdravstvenu zaštitu, te s tim ciljem stalno angažirati ljekara i drugo medicinsko osoblje. Najmanje što bi trebalo je da se svakodnevno pruža potrebna zdravstvena zaštita i osigura prisustvo medicinskog tehničara, što sada nije slučaj.</p>	<p>Navedena preporuka nije realizirana zbog nedovoljnih budžetskih sredstava. Zavod je, prilikom planiranja budžeta za 2013. godinu zatražio i sredstva za medicinskog tehničara, te bi, ako se odobre sredstva za narednu godinu, u radni odnos bio primljen jedan medicinski tehničar.</p>
<p>3. Neophodno je poboljšati osnovne higijenske uslove u smislu</p>	<p>Navedena preporuka je u cijelosti realizirana. Uložena su određena materijalna sredstva na</p>

<p>osiguranje bolje higijene u kupatilima i WC-ima jer se nije stekao dojam da je higijena na zadovoljavajućem nivou, iako su neke sanitarne prostorije nedavno djelimično renovirane</p>	<p>dodatnom renoviranju prostorija i njihovom redovnom održavanju.</p>
<p>4. Potrebno je da se u okviru KPZ-a Trebinje osigura kutija za pritužbe, kako na pritvoreničkom, tako i na odjeljenju za zatvorenike na način da je lako dostupna svim zatvorenicima i pritvorenicima i koja osigurava anonimnost.</p>	<p>U okviru realizacije ove preporuke Zavod je osigurao kutije, međutim, s obzirom da njihovo postavljanje, kao i žalbene procedure nisu regulirane nikakvim zakonskim niti podzakonskim aktima, one još uvijek nisu stavljene u funkciju. Smatramo da je rješavanje pritužbi, odnosno žalbene procedure potrebno regulirati Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija utvrđivanjem nadležnosti za donošenje, a potom donošenjem posebnog pravilnika</p>
<p>5. Neophodno je donijeti pravilnik o korištenju videonadzora kojim će se obavezno propisati pečačenje sobe u kojoj se nalazi videotehnika i osigurati druge mjere kojima bi bila spriječena zloupotreba videonadzora od osoblja, a na štetu zatvorenika.</p>	<p>Navedena mjera nije realizirana. Smatramo da ova problematika, također, nije zakonski regulirana, a što bi dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija trebalo regulirati, kao i nadležnost za donošenje pravilnika. Također, izmještanje sobe s videotehnikom zahtijeva određena finansijska sredstva, a koja u ovoj budžetskoj godini nismo imali na raspolaganju.</p>

KPZ ZENICA

KOMISIJA JE POSJETILA 15. i 16.6.2012.

Pismo poslano 4.9.2012.

IZVJEŠTAJ O IZVRŠENIM PREPORUKAMA STIGAO

PREPORUKE:

<p>1. Neophodno je poboljšati uslove boravka u Pritvorskom odjeljenju, jer su nezadovoljavajući zbog neadekvatnih sanitarnih čvorova. Naime, sve sobe u Pritvorskom odjeljenju su dvokrevetne, a u njima se nalaze sanitarni čvorovi koji su samo djelimično odvojeni od ostatka sobe. S tim u vezi, potrebno je u svim sobama u Pritvorskom odjeljenju ugraditi adekvatne sanitarne čvorove s kabinom i odgovarajućom ventilacijom. S</p>	<p>Poboljšanje uslova boravka u pritvorskom odjeljenju i izgradnja dodatnih kabina s mokrim čvorovima za svaku sobu posebno je u vezi s ulaganjem od cca. 1200 KM samo za materijal po svakoj sobi, bez troškova za radove, s obzirom da bi ih izvodio Odsjek za poslove održavanja Zavoda. Ukupni troškovi za nabavku materijala koji uključuju i izoliranje prostorija za zatvorenice iznosi 42.000 KM. S obzirom da je riječ o objektu koji je star 120 godina, upitna je opravdanost ulaganja u spomenuti objekat.</p>
---	--

<p>obzirom da se u Pritvorskom odjeljenju nalaze pritvorenice, potrebno je dodatno angažirati zatvorske policajce ženskog spola i organizirati njihov rad tokom 24 sata, te fizički odvojiti prostorije za žene od prostorija za muškarce.</p>	
<p>2. Potrebno je u dosjeima zatvorenika evidentirati svaki dokument, odnosno uredno voditi evidenciju dokumenata u dosjeima.</p>	<p>Uvažena je vaša preporuka, te se odmah pristupilo formiranju novog obrasca u kojem se evidentiraju sva pismena u vezi s osuđeničkim ličnim listom.</p>
<p>3. Potrebno je za sve pritvorenike i zatvorenike otvoriti zdravstvene kartone i u njima uredno voditi tretmane i propisane terapije.</p>	<p>Svim pritvorenicama i zatvorenicama otvaraju se zdravstveni kartoni odmah po dolasku na izdržavanje zatvorske kazne/pritvora u ovom zavodu, ali je zbog tenderske procedure njihove nabavke Sektor za poslove zdravstvene zaštite bio prinuđen improvizirati isti, ali je već uočeni nedostatak otklonjen nakon nabavke propisanih obrazaca zdravstvenih kartona.</p>
<p>4. Hitno je potrebno osigurati primarnu zdravstvenu zaštitu u pogledu liječenja, popravke i ekstrakcije zuba, a u skladu s članom 71. ZIKS-a.</p>	<p>Sektor za poslove zdravstvene zaštite za vanjskog saradnika ima stomatologa - oralnog hirurga koji dolazi dva puta sedmično zajedno sa stomatološkom sestrom kako bi se osigurala primarna zdravstvena zaštita, što nije dovoljno s obzirom na veliku zavodsku populaciju pa smo od decembra 2012. godine povećali broj dolazaka na tri čime se značajno popravila zdravstvena zaštita osuđenih lica.</p>
<p>5. Potrebno je ozbiljnije pristupiti liječenju ovisnika od narkotika u smislu omogućavanja bolje dostupnosti preparata koji smanjuju štetu i omogućavaju izlječenje ovisnika. Potrebno je iznaći bolje i kvalitetnije modele saradnje s civilnim zdravstvenim ustanovama o pitanju uvođenja novih metoda liječenja ovisnika.</p>	<p>Svi ovisnici u ovom zavodu imaju pravo na svakodnevni pregled (osim vikenda) ljekara opće prakse i specijaliste neuropsihijatra koji su zaposleni u Zavodu. Svi ovisnici koji su do dolaska na izdržavanje zatvorske kazne/pritvora bili uključeni u nekom od Zavoda za bolesti ovisnosti u Federaciji BiH bivaju i dalje liječeni na adekvatan način, s obzirom da ovaj zavod ima dobru saradnju sa zavodima za bolesti ovisnosti Ze-do kantona koji je vezan s drugim takvim zavodima u Federaciji BiH.</p>
<p>6. Iako u Forenzičkom odjeljenju nije bilo lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je Sud BiH izrekao u krivičnom</p>	<p>Postupanje po navedenoj preporuci nije u nadležnosti ovog zavoda, s tim da je za rekonstrukciju objekta forenzike na vanjskom krugu Zavoda u junu poslan prijedlog za</p>

<p>postupku, neophodno je što hitnije izvan kruga Zavoda i organizaciono izmjestiti Forenzičko odjeljenje, a lica iz tog odjeljenja premjestiti u odgovarajuće zdravstvene ustanove.</p>	<p>saglasnost Federalnom ministarstvu pravde s predmjerom radova na ukupan iznos od 280.000 KM koje je potrebno osigurati da bi se povećao kapacitet i osigurali bolji uslovi za zatvorenike u forenzici. Saglasnost do sada nije data. Međutim, iz sredstava tekućeg održavanja u vlastitoj režiji izvedeno je proširenje forenzike za jednu odvojenu prostoriju, u kojoj mogu izolirano boraviti oboljela lica koja se nalaze u kriznim periodima, a također je izvršena i preraspodjela ostalih prostorija.</p>
<p>7. Neophodno je hitno u cijelosti odvojiti maloljetne zatvorenike od punoljetnih. Naime, iako su maloljetnici smješteni u posebnom paviljonu, oni su, ipak, tokom dana u stalnom kontaktu s punoljetnim zatvorenicima s kojima dijele zajednički krug za šetnju.</p>	<p>S ciljem odvajanja maloljetnih zatvorenika sačinjen je Plan realizacije aktivnosti za odvajanje maloljetničke osuđeničke populacije u KPZZT Zenica i po tom planu se završila grupa radova koji se odnose na preseljenje invalidnih osuđenih lica iz Paviljona V. u “stari ekonomat” u Paviljonu I. Radovi su izvedeni u vlastitoj režiji iz sredstava tekućeg održavanja. Nakon odobrenja dijela traženih sredstava za nabavku materijala, Odsjek za poslove održavanja ovog zavoda izgradio je betonski plac šetnicu - poligon i izvršeno je prilagođavanje šetnice Paviljona V. s neprozirnom limenom ogradom visine 3 m, čime su u potpunosti odvojena maloljetna lica. Također se osposobila trpezarija i useljen je odvojeni dio Paviljona V. namijenjen za maloljetnike. Nakon odobrenja iznosa od 10.000 KM pokrenuta je procedura za nabavku mreže za ogradu šetnice - poligona, čime bi se ona pustila u funkciju te bi maloljetnici mogli koristiti svoj odvojeni sportski poligon - šetnicu. Tražena sredstva za nabavku materijala za sanaciju soba, sportske, računarske i opreme za kulturno-zabavni život maloljetnika i ista su sukcesivno operativna što je i razlog da šetnica nije stavljena u funkciju.</p>
<p>8. Potrebno je uredno i redovno voditi kontrolnu knjigu hrane, i to za svaki obrok i za svaki dan, a ne, kao što je sada slučaj, samo za doručak i ručak. Također, potrebno je izvršiti obilježavanje uzoraka hrane koji se dnevno odlažu u frižider (npr. doručak, 4. maj 2012. itd). Potrebno je odmah osigurati zadovoljavajuće higijenske uslove u prostorijama za</p>	<p>Odmah nakon posjete Komisije stvoreni su uslovi kako bi se ostavljali uzorci hrane koji se dnevno ostavljaju u frižider s tačnim oznakama datuma i na koji se obrok odnosi uzorak. Što se tiče higijenskih uslova u prostorijama za pripremu i distribuciju hrane, pristupilo se svakodnevnom detaljnom čišćenju prostora kuhinje, kao i generalno čišćenje prostora svake subote. Ovdje koristimo priliku da navedemo da prostor kuhinje gdje se trenutno</p>

<p>pripremu i distribuciju hrane.</p>	<p>vrši spremanje hrane nije odgovarajući zbog izgradnje nove kuhinje u sklopu izgradnje III paviljona.</p>
<p>9. U Prijemnom odjeljenju potrebno je omogućiti zatvorenicima pristup sobama i krevetu na više sati dnevno radi dnevnog odmora.</p>	<p>Sektor za poslove osiguranja direktoru Zavoda predložio je donošenje Naredbe o dnevnim aktivnostima osuđenih lica koja se nalaze u Odjeljenju za prijem i opservaciju u kojoj je dodan termin prijepodnevnog odmora u sobama, a koji će biti od 8 do 10 sati.</p>
<p>10. Svim pritvorenima potrebno je omogućiti boravak na otvorenom, u trajanju od najmanje dva sata dnevno. Potrebno je u Pritvorskom odjeljenju postaviti kutiju za anonimne pritužbe pritvorenika kao što je slučaj u paviljonima u kojima su smješteni zatvorenici.</p>	<p>Vrijeme boravka pritvorenih lica na otvorenom (dva sata dnevno) se poštuje, osim u slučajevima povećanog broja grupa za boravak na otvorenom kada smo primorani da skratimo vrijeme boravka. U svakom slučaju o skraćivanju boravka pritvorenih lica na otvorenom, od zakonski predviđena 2 sata, pismeno se obavještavaju nadležni sudovi, odnosno predsjednici sudova.</p> <p>U Odjeljenju pritvora KPZZT Zenica 10.9.2012. u hodniku je postavljen označeni ormarić za žalbe i pritužbe pritvorenih lica direktoru KPZZT Zenica. Ključevi od ormarića dostavljeni su direktoru Zavoda. Sva pritvorena lica obaviještena su o načinu upućivanja pritužbi i žalbi.</p>
<p>11. Potrebno je donijeti propis (pravilnik o radnom angažiranju) za sve zatvore u Federaciji BiH, kojim će biti propisani standardi za sticanje prava zatvorenika na radni angažman. U KPZ-u Zenica način dodjele radne obaveze je samo djelimično jasan (da je zatvorenik u A grupi), ostali elementi su dati nesistematski i bez profesionalnih standarda, te je neophodno uspostaviti jasne kriterije i proceduru upućivanja za radno angažiranje Pravilnikom o klasifikaciji i reklasifikaciji osuđenih lica u klasifikaciono-stimulativne grupe u KPZ-u Zenica. Potrebno je stvoriti veći prostor, s uslovima za veće radno angažiranje (zapošljavanje) zatvorenika i osigurati mjere zaštite na radu u skladu s članom 92. ZIKS-a.</p>	

<p>12. Federalnom ministarstvu pravde preporučuje se hitno zapošljavanje osoblja koje nedostaje KPZ-u Zenica, a koje je potrebno za resocijalizaciju i prevaspitavanje zatvorenika: psiholozi, socijalni radnici, odgajatelji, stražari, lica za radni tretman (u livnici), naročito na radnim mjestima gdje su zaposleni otišli u penziju ili premješteni po internom konkursu u drugi zavod, kao i popunjavanje ostalim osobljem koje nedostaje prema sistematizaciji. Posebno se preporučuje zapošljavanje dodatnog broja stražara koji bi bili angažirani u drugoj i trećoj smjeni.</p>	<p>Od Vlade Federacije BiH tražena je saglasnost za zapošljavanje osoblja koje nedostaje u KPZZT Zenica i ona do danas nije dobivena.</p>
<p>13. Potrebno je potpuno renovirati ili izgraditi novi Paviljon I. u krugu Zavoda.</p>	<p>Iako su tražena, u budžetu za 2013. nisu predviđena sredstva za izgradnju novog objekta Paviljona I. Zavod pokušava iznaći sredstva preko Međunarodne zajednice (Vijeće Evrope - IPA fondovi).</p>
<p>14. U Pritvorskom odjeljenju potrebno je osigurati jednu sobu s dva do tri računara na kojima bi se pritvorenici pripremali za odbranu uz pomoć CD-ova dobivenih od Suda BiH.</p>	<p>Za formiranje jedne odvojene sobe za računare u Pritvorskom odjeljenju potrebno je da Federalno ministarstvo pravde odobri dodatna sredstva za nabavku tri računara, jednog printera, jednog skenera i nešto materijala za elektro radove, a sve u iznosu od cca 5.000 KM. S ciljem privremenog rješenja ovog problema osiguran je jedan laptop za potrebe pritvorenika koji mogu koristiti, te je za sada predmetni laptop dovoljan svim pritvorenim licima koje žele pripremati odbranu na osnovu CD-a koji dobiju od Suda BiH.</p>
<p>15. Potrebno je server videonadzora vanjskih površina zatvora (server se nalazi u zgradi koju koristi osoblje zaposleno u KPZ-u Zenica) staviti u posebnu prostoriju koja se pečati. O pravilima upotrebe videonadzora potrebno je donijeti interni pravilnik.</p>	<p>Problem je riješen na način da se centralni server s opremom za videosnimanje postavi u kavez od čelične mreže s vratima koja se mogu pečatiti. U toku je izrada kaveza, tako da nema potrebe da se radnik održavanja koji trenutno koristi tu prostoriju izmjesti u drugu prostoriju.</p>

Prikupljene povratne informacije o realizaciji preporuka datih za vrijeme obavljenih posjeta Nezavisna komisija će, u skladu sa zaključkom Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH,

dostaviti i Zajedničkoj komisiji za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku.

POGLAVLJE V - PREPORUKE I ZAKLJUČCI

Nezavisna komisija predlaže Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine da usvoji ovaj Izvještaj sa sljedećim zaključcima:

1. Nadležne institucije da ubrzaju aktivnosti za izgradnju državnog zatvora, čime će zatvorenike i pritvorenike iz nadležnosti Nezavisne komisije staviti u jednak položaj, uz poboljšanje uslova njihovog smještaja i poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda;

2. Nadležne državne i entitetske institucije treba da osiguraju finansijska sredstva za poboljšanje uslova boravka u svim kazneno-popravnim zavodima u BiH, koja će prioritetno biti usmjerena na rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih objekata, kao i zapošljavanje prijeko potrebnog a nedostajućeg zavodskog stručnog osoblja (vaspitno osoblje, zdravstveno osoblje i osoblje na osiguranju);

3. Nadležni organi Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH trebaju da usklade svoje zakone iz ove oblasti sa ZIKS-om BiH (čl. 227.), kao i druge provedbene propise, a Ministarstvo pravde BiH treba donijeti nedostajuće podzakonske akte s ciljem jednakog postupanja sa zatvorenicima i pritvorenicima na cijelom prostoru BiH.

4. Nezavisna komisija će nastaviti zahtijevati od kazneno-popravnih zavoda u Bosni i Hercegovini da u određenom roku dostave povratne informacije o realizaciji preporuka koje se odnose na nedostatke uočene za vrijeme posjeta zavodima, te da prikupljene informacije dostavlja Zajedničkoj komisiji za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine BiH.

5. Predstavnički dom i Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH treba da zatraži od Suda BiH da, u skladu s nadležnostima Nezavisne komisije definisanim u članu 48. Zakona BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, omogući njezin nesmetan rad i komunikaciju sa svim pritvorenicima i u svim KPZ-ovima, kao i pregled prostorija u kojima su pritvorenici smješteni.

PREDSJEDNIK NEZAVISNE KOMISIJE

dr. sc. Mile Lasić